

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ: Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.)

ΤΜΗΜΑ: Λογιστικής

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

ΘΕΜΑ: "Η εξέλιξη του εξωτερικού χρέους της Ελλάδος
από το 1974 ως σήμερα και οι επιπτώσεις στην
ελληνική οικονομία"

Εισηγητής:

κ. Κοραχάης Αντώνης

Επιδάστριες:

Σοφιανού Ελένη

Μπιλάλη Γεωργία

Γιαννακουδάκη Βικτωρία

ΠΑΤΡΑ 1993

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	1077
----------------------	------

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Σύντομη ιστορική ανασκόπηση	
1. Τα πρώτα δάνεια.....	5
2. Εξελίξεις μετά την πτώχευση.....	6
3. Εισροές δανείων για επενδύσεις.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Μέγεθος εξωτερικού χρέους	
1. Μεγάλη αύξηση των δανείων τα τελευταία χρόνια.....	11
2. Σύγκριση με άλλες χώρες.....	16
3. Οικονομική δυσπραγία και εξάρτηση.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους	
1. Γενικά για την εξυπηρέτηση.....	23
2. Ετήσια ποσά τοκοχρεολυσίων.....	25
3. Υποχρεώσεις για τόκους και χρεολύσια.....	27
4. Αναγκαίες οι διαπραγματεύσεις για αναστολή πληρωμών... ..	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Εξωτερικός και εσωτερικός δανεισμός	
1. Το ελληνικό δημόσιο χρέος.....	34
2. Το μέγεθος και η διάρθρωση του δημόσιου χρέους στην Ελλάδα.....	35
3. Επίδραση του εσωτερικού δανεισμού.....	42
4. Δάνεια Τραπεζών στο Κράτος.....	43
5. Σχέση του Εσωτερικού και Εξωτερικού Δανεισμού.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Συσχέτιση με τα δημόσια ελλείμματα	
1. Ετήσια ελλείμματα και δημόσιο χρέος.....	48
2. Στρατιωτικές δαπάνες.....	56

3. Σχέση ελλειμμάτων προϋπολογισμού και τρεχόντων λογαριασμών.....	57
4. Φαύλος κύκλος ελλειμμάτων.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Επίδραση εξωτερικού Εμπορίου και ΕΟΚ	
1. Ισοζύγιο εξωτερικού εμπορίου.....	62
2. Αποθέματα εξωτερικών συναλλαγμάτων	63
3. Επίδραση της ΕΟΚ	65
4. Πλεονεκτήματα	66
5. Σχέση ελλειμμάτων και επιχορηγήσεων.....	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: Το εξωτερικό χρέος και ο ρόλος του στην ανάπτυξη	
1. Οι αιτίες της χρέωσης του κράτους.....	71
2. Τα εξωτερικά δάνεια δεν έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα...	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ: Επιπτώσεις επί της Δημοσιονομικής και Νομισματικής πολιτικής	
1. Η λιτότητα αποτέλεσμα των χρεών και του πληθωρισμού...	74
2. Επενδύσεις ανάπτυξη και οικονομικό περιβάλλον.....	74
3α. Δανεισμός και ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων.....	76
3β. Μεταβίβαση προβληματικών επιχειρήσεων.....	77
4. Μετατροπή εξωτερικών χρεών σε τίτλους ιδιοκτησίας.....	78
5. Το Δημόσιο χρέος και οι συνέπειες του στη Δημοσιονομική πολιτική.....	79
6. Πληθωρισμός και Νομισματική πολιτική.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: Συμπεράσματα - Προοπτικές	
1. Γενικά.....	86
1α. Πώς θα βγούμε από την κρίση.....	86
1β. Νέοι στόχοι για την αντίληψη πόρων για τις δανειακές ανάγκες.....	89

	Σελ.
2. Η σημερινή πραγματικότητα.....	90
3. Οικονομικό αδιέξοδο.....	91
4. Στρατηγική για το μέλλον.....	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	95

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Μετά την τετράχρονη φοίτησή μας στο τμήμα Λογιστικής της σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Τ.Ε.Ι. Πατρών έφτασε η στιγμή για την ετοιμασία της πτυχιακής μας εργασίας.

Το θέμα που διαλέξαμε και που καλούμαστε να εργαστούμε είναι το εξής: "Η εξέλιξη του Εξωτερικού χρέους της Ελλάδος από το 1974 ως σήμερα και οι επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία". Για την ολοκλήρωση της εργασίας έχουμε αναπτύξει τα εξής κεφάλαια: μέγεθος εξωτερικού χρέους, εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους, το εξωτερικό χρέος και ο ρόλος του στην ανάπτυξη, εξωτερικός και εσωτερικός δανεισμός, επίδραση εξωτερικού εμπορίου και Ε.Ο.Κ., συσχέτιση με τα δημόσια ελλείμματα, επίδραση εξωτερικού εμπορίου και Ε.Ο.Κ., το εξωτερικό χρέος και ο ρόλος του στην ανάπτυξη, επιπτώσεις επί της Δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, συμπεράσματα - προτάσεις.

Μετά από πολύπονη εργασία και με την βοήθεια του εισηγητή του θέματος μας κ. Κοραχάη, είμαστε σε θέση να πιστεύουμε ότι αναλύσαμε το θέμα κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο και πως διαβάζοντάς την ο αναγνώστης να κατανοήσει το θέμα και να βγάλει σημαντικά συμπεράσματα.

Με τιμή οι σπουδάστριες

Σοφιανού Ελένη

Μπιλάλη Γεωργία

Γιαννακουδάκη Βικτωρία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φύση και οι επιπτώσεις του εξωτερικού δανεισμού διαφέρουν πάρα πολύ απ' αυτές του εσωτερικού. Το βασικό γνώρισμα του εξωτερικού δανεισμού είναι ότι αυξάνει τους διαθέσιμους πόρους της δανειζόμενης χώρας, η οποία αναλαμβάνει την υποχρέωση να δώσει μέρος των δικών της πόρων στους δανειστές της σε συγκεκριμένη ημερομηνία στο μέλλον.

Ο εξωτερικός δανεισμός συντελεί σε μια ανοδική πορεία στη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος της δανειζόμενης χώρας εξ' αιτίας της εισροής κεφαλαίων στο ισοζύγιο πληρωμών. Έτσι ο μεγάλος εξωτερικός δανεισμός και η συσσώρευση εξωτερικού χρέους που λογικά δημιουργείται είναι δυνατόν να διατηρήσουν τη συναλλαγματική ισοτιμία σε επίπεδα ψηλότερα απ' ότι θα υπάρχουν σε ομαλές συνθήκες της οικονομίας, πράγμα που είναι πιθανό να έχει άσχημες επιπτώσεις στις δραστηριότητες εκείνες της οικονομίας οι οποίες είναι περισσότερο εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό.

Όπως σημειώθηκε πιο πάνω ο εξωτερικός δανεισμός αυξάνει προσωρινά τους διαθέσιμους πόρους της δανειζόμενης χώρας. Οι πόροι αυτοί είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν είτε για ν' αυξήσουν την τρέχουσα κατανάλωση ή να διατεθούν για επενδύσεις. Εάν το δάνειο χρησιμοποιηθεί για καταναλωτικούς σκοπούς, ενώ η εξόφληση του πρόκειται να γίνει στο μέλλον, τότε είναι δυνατό η υποχρέωση εξόφλησής του να μεταφερθεί στην επόμενη γενιά, γιατί κατά την εξυπηρέτηση του χρέους θα μειωθούν οι διαθέσιμοι πόροι στην οικονομία, με αποτέλεσμα τη συμπίεση της κατανάλωσης και των επενδύσεων. Εάν όμως το προϊόν του δανεισμού

χρησιμοποιηθεί για επενδυτικούς σκοπούς κυρίως, τότε οι επόμενες γενιές θα κληρονομήσουν την υποχρέωση εξόφλησης του χρέους, αλλά θα έχουν μεγαλύτερο εισόδημα και έτσι δικαιολογημένα θα πρέπει να συμβάλουν στην εξόφληση του χρέους.

Καθώς τα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών συνεχίζονται, τα εξωτερικά χρέη αυξάνονται και οι πληρωμές τοκοχρεολυσίων στερούν την ελληνική οικονομία από αναγκαίους πόρους που είναι απαραίτητοι για την ανάπτυξή της. Αυτή η συνεχιζόμενη διολίσθηση της οικονομίας μειώνει τα πραγματικά εισοδήματα των εργαζομένων οι οποίοι για να διατηρήσουν την κατανάλωσή τους στα ίδια επίπεδα αναγκάζονται να μειώσουν τις αποταμιεύσεις τους ή να καταφύγουν σε δανεισμό.

Οι μεγάλες δαπάνες και σπατάλες του δημοσίου τομέα, που δεν συνοδεύονται από τα απαραίτητα φορολογικά έσοδα, και η αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να εκβιομηχανοποιηθεί είναι οι κύριες αιτίες των τεράστιων ελλειμμάτων και του υπερβολικού εξωτερικού χρέους. Στο μεταξύ ο εξωτερικός δανεισμός για την κάλυψη των ελλειμμάτων αυξήθηκε πάρα πολύ τα τελευταία χρόνια και μάλιστα με υψηλά επιτόκια. Έτσι παρά τα μέτρα λιτότητας η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να πληρώνει μεγάλα ποσά ξένου συναλλάγματος για ετήσια τοκοχρεωλύσια προηγούμενων δανείων με αποτέλεσμα να έχει τάσει σε τέτοιο σημείο που να μη μπορεί να βγει απ' αυτό το οικονομικό αδιέξοδο. Παρά τα διάφορα περιοριστικά μέτρα που πέρνουν οι εκάστοτε κυβερνήσεις και ιδιαίτερα από τον Οκτώβριο του 1985 και μετά, τα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών συνεχίζουν να είναι σημαντικά επειδή τα τοκοχρεολύσια κάθε χρόνο μεγαλώνουν.

Στην ελληνική οικονομία οι εισαγωγές εμπορευμάτων είναι κατά κανόνα μεγαλύτερες από τις εξαγωγές με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται πάντοτε ελλείμματα στο εξωτερικό εμπόριο. Μέρος από τα τεράστια ελλείμματα εισαγωγών - εξαγωγών εμπορευμάτων καλύπτεται από τους άδηλους πόρους, ναυτιλία, τουρισμός, εμβάσματα μεταναστών, και το υπόλοιπο εμφανίζεται στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών. Το ισοζύγιο αυτό φανερώνει την κατάσταση συναλλαγών της χώρας με άλλες χώρες. Αν όμως δεν έχουμε εισροή ξένων κεφαλαίων για να γίνονται διάφορες συναλλαγές τότε η κάλυψη των ελλειμμάτων γίνεται με εξωτερικό δανεισμό. Στην Ελλάδα όμως τα τελευταία χρόνια η εισροή αυτή αντί ν' αυξάνεται μειώνεται με αποτέλεσμα τα ελλείμματα να καλύπτονται με δάνεια από ξένες τράπεζες τα οποία αυξάνουν το χρέος της χώρας και τις υποχρεώσεις να εξωφλήσει τα μεγάλα τοκοχρεολύσια. Έτσι οι προσπάθειες να βελτιωθεί η ελληνική οικονομία με νέες επενδύσεις και σύγχρονη τεχνολογία πέφτουν στο κενό επειδή οι πιο πολλές πηγές φεύγουν από τη χώρα για την εξόφληση των ξένων δανείων.

Η ένταξη της χώρας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα παρά τα σοβαρά μειονεκτήματα από τη διαφορά επιπέδου ανάπτυξης, ενέργησε και βοήθησε την ελληνική οικονομία όταν κλονίζεται.

Τα επόμενα κεφάλαια, μετά από μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση, ασχολούνται κυρίως με τα χρέη των τελευταίων ετών που αυξήθηκαν υπερβολικά.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Π Ρ Ω Τ Ο

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1. Τα πρώτα δάνεια

Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα κατά των Τούρκων και μέχρι το 1844, η Ελλάδα δανείστηκε σημαντικά ποσά από το εξωτερικό για χρηματοδότηση των τεραστίων δαπανών που ήταν απαραίτητες για να ορθοποδήσει και να εξασφαλίσει την ανεξαρτησία της σαν νεοσύστατο κράτος. Ένα μεγάλο δάνειο πήρε η Ελλάδα το 1832 από τον Οίκο Ροθσάιλντ με εγγύηση των τότε τριών Δυναμίων (Αγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας) και με επιτόκιο 5%. Από το ποσό του δανείου που έφθασε στην Ελλάδα μετά την κράτηση μεσιτικών και προπληρωμής εξόφλησης της πρώτης δόσης του χρέους, η Κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να πληρώσει αποζημίωση (11,2 εκατ. φράγκα) στην Τουρκία, που προέβλεπε η συμφωνία ειρήνης αλλά και για μισθούς και μεταφορά ξένων στρατιωτών οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν Βαυαροί.

Αργότερα και ενώ η χώρα δεν μπορούσε να εξοφλήσει τα χρέη αυτά, οι ξένες τράπεζες αρνούνταν να δώσουν νέα δάνεια αν δεν πληρώνονταν τα προηγούμενα τοκοχρεολύσια. Έτσι, μέχρι το 1879 τα δάνεια από το εξωτερικό προς την Ελλάδα είχαν σταματήσει με αποτέλεσμα η χώρα να περνάει σοβαρές οικονομικές κρίσεις, ιδιαίτερα το 1832, 1843, 1859 και 1865.

Μετά το 1879 οι ξένες χώρες άρχισαν πάλι να χορηγούν στην Ελλάδα μεγάλα δάνεια τα οποία η Κυβέρνηση του Χαριλάου Τρικούπη χρησιμοποίησε για κάλυψη δαπανών σε δημόσια έργα. Τα ελλείμματα του Κρατικού προϋπολογισμού που χρηματοδοτούντο από εξω-

τερικά δάνεια, τα ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο οδήγησαν τη χώρα σε μεγάλο χρέος και στη συνέχεια σε πτώχευση τον Οκτώβριο του 1893, όταν ο Πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης δήλωσε στη Βουλή των Ελλήνων το γνωστό: "Δυστυχώς, κύριοι, επτωχεύσαμεν". Αποτέλεσμα ήταν η επιβολή διεθνούς οικονομικού ελέγχου από τις χώρες που είχαν δώσει τα δάνεια και που θα βασάνιζε την ελληνική οικονομία για δεκαετίες.

Η ιστορία μας έχει διδάξει ότι όταν το εξωτερικό χρέος μιας χώρας είναι μεγάλο, η οικονομία της θα αιμορραγεί για πολλά χρόνια, οι επενδύσεις της θα μειώνονται και οι αποφάσεις της θα εξαρτώνται από ξένες χώρες. Το παράδειγμα της πτώχευσης του 1893 με τα δυσβάστακτα χρέη και με όλες τις δυσάρεστες συνέπειες μάλλον αγνοήθηκε από τους υπεύθυνους της οικονομικής πολιτικής όλα αυτά τα χρόνια.

2. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΧΕΥΣΗ

Για να εισπράξουν τα χρέη τους, οι τότε μεγάλες δυνάμεις έσπρωξαν την Ελλάδα και την Τουρκία σε πόλεμο τον Ιούνιο - Ιούλιο του 1897 στη Θεσσαλία. Η Ελλάδα που έχασε τον πόλεμο πλήρωσε στην Τουρκία για πολεμικές επανορθώσεις 95 εκατ. χρυσά φράγκα τα οποία αναγκάστηκε να δανειστεί, αφού πρώτα εγγυήθηκε πως θα εξοφλούσε όλα τα παλιά χρέη της. Έτσι η χώρα υποχρεώθηκε να δεχθεί τον άμεσο έλεγχο των δανειστών της (Αυστρία, Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ρωσία). Η Διεθνής Οικονομική Επιτροπή που συστήθηκε από τους αντιπροσώπους των ανωτέρω έξι δυνάμεων εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα και εδέσμευσε τους σημαντικότερους πόρους της χώρας για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των δανειστών. Η Διεθνής Οικονομική Επιτροπή που στον ελ-

ληνικό λαό ήταν γνωστή σαν Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος, εκτός από την άμεση είσοδα εσόδων (39,5 εκατ. δραχμές το χρόνο) από τα μονοπώλια πετρελαίου, αλατιού, σπέρτων, τράπουλας, τσιγαρόχαρτου και φόρους καπνών, όπως και εσόδων το Τελωνείο του Πειραιά, ασκούσε και έλεγχο στην οικονομική πολιτική της χώρας για δεκαετίες. Η Αυστρία και η Γερμανία αναγκάστηκαν να παραιτηθούν από την Επιτροπή, μετά την ήττα τους στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Ρωσία αποσύρθηκε το 1917. Οι άλλες τρεις χώρες που έγειναν (Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία), συνέχισαν τον οικονομικό έλεγχο στην Ελλάδα.

Το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας έφθασε κατά την περίοδο 1821-1893 σε 699,8 εκατ. χρυσά φράγκα, από το 1893 μέχρι το 1922 ήταν 1.164,5 εκατ. και από το 1923 μέχρι το 1932 ήταν 947,9 εκατομμύρια. Το σύνολο ήταν 2.893 εκατ. χρυσά φράγκα το 1932. Το εσωτερικό χρέος το 1932 ήταν 12.946,4 εκατ. δραχμές. Το κατά κεφαλή εξωτερικό χρέος αυξήθηκε από 297 χρυσά φράγκα το 1893 σε 441 χρυσά φράγκα το 1932.

Εκτός από την παύση πληρωμής τόκων και κεφαλαίων εξωτερικού χρέους το 1827 και το 1847 όπως και της πτώχευσης του 1893, η Ελλάδα σταμάτησε και τις πληρωμές τοκοχρεολυσίων τον Μάιο του 1932. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Εθνικής Τράπεζας, το συνολικό εξωτερικό χρέος της χώρας ήταν τότε 514 εκατ. δολάρια, από τα οποία 382,8 εκατ. ήταν δημόσια δάνεια, 87,7 εκατ., δάνεια τραπεζών και τα υπόλοιπα 43,3 εκατ. δολάρια ήταν δάνεια του ιδιωτικού τομέα. Για να εξοφλήσει το χρέος αυτό η Ελλάδα έπρεπε να πληρώσει σχεδόν 80% απ' όλα τα έσοδα εξαγωγών και 40% του κρατικού προϋπολογισμού. Επειδή η πράξη αυτή ήταν παραβίαση των κανονισμών της Διεθνής Οικονομικής Επιτροπής, η Ελλά-

δα άρχισε αμέσως διαπραγματεύσεις με τους ξένους δανειστές και το 1935 έγινε διακανονισμός που ρύθμιζε την πληρωμή 43% του επιτοκίου για το οφειλόμενο χρέος. Ο πόλεμος που άρχισε και στη συνέχεια η κατοχή της Ελλάδας από τα γερμανο-ιταλικά στρατεύματα, διέκοψε τις πληρωμές τοκοχρεολυσίων.

Το 1942 για να συνεχίσει η Ελλάδα τον πόλεμο εναντίον της Γερμανίας οι Άγγλοι υποσχέθηκαν στην εξόριστη Κυβέρνηση του Εμμανουήλ Τσουδερού ότι θα καταργούσαν την Διεθνής Οικονομική Επιτροπή και τους οικονομικούς ελέγχους μετά τον πόλεμο. Ομως το 1944 ο κ. JONES, ο αντιπρόσωπος της Διεθνής Οικονομικής Επιτροπής πριν τον πόλεμο, επέστρεψε στην Ελλάδα σαν Οικονομικός σύμβουλος και με έμμεσο τρόπο κατάφερε να εγκαταστήσει τις υπηρεσίες της Επιτροπής σε Κυβερνητικά ή τραπεζιτικά γραφεία.

Ακόμα και μετά τον Β' παγκόσμιο Πόλεμο που η Ιταλία αναγκάστηκε να παραιτηθεί ο έλεγχος της Διεθνής Οικονομικής Επιτροπής συνεχίστηκε, παρ' όλο που έχει μειωθεί. Μετά το 1960 ο έλεγχος ασκείται μέσω της "Εταιρίας Διαχειρίσεως των Εισπράξεων Μονοπωλίου του Ελληνικού Δημοσίου".

Πρόσφατα παραδείγματα που μοιάζουν με την ελληνική πραγματικότητα, είναι αυτά των χρεωμένων χωρών της Λατινικής Αμερικής, όπου οι δανειστές επέβαλαν, μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, αυστηρά μέτρα λιτότητας. Η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Κολομβία, το Περού και τελευταία το Μεξικό, έχουν μεγάλα εξωτερικά χρέη που για την πληρωμή τοκοχρεολυσίων χρειάζεται να καταφεύγουν σε νέα δάνεια, που αυξάνουν ακόμα περισσότερο τα χρέη τους και την εξάρτησή τους.

3. Εισροές δανείων για επενδύσεις

Από το 1830 μέχρι το 1932 εισέφεραν στην Ελλάδα 3.805 εκατ. χρυσά γαλλικά φράγκα. Απ' αυτά 2.950 εκατ. χρυσά γαλλικά φράγκα ήταν κρατικά δάνεια, 315 εκατ. δάνεια δημοσίων οργανισμών και επιχειρήσεων και 520-540 εκατ. ήταν ιδιωτικές επενδύσεις. Τα δάνεια ήταν κυρίως κρατικά και χωρίζονταν σε εκατ. χρυσά γαλλικά φράγκα: 60 το 1830-1873, 640 το 1879-1893, 535 το 1894-1914, 562 το 1915 - 1919 και 1.153 το 1920 - 1932.

Σημαντικές επενδύσεις, 130 εκατ. φράγκα, έγιναν το 1879-1893 σε σιδηροδρομικές γραμμές (περιλαμβανομένης και της οδοντωτής γραμμής Διακοφτού - Καλαβρύτων) και άλλα δημόσια έργα από την Κυβέρνηση Τρικούπη, όπως και το 1894-1914, 160-180 εκατ. φράγκα. Επίσης σπουδαίες επενδύσεις υποδομής, 130 εκατ. χρυσά γαλλικά φράγκα έγιναν από ξένες εταιρίες το 1920-1932. Η αγγλική εταιρεία POWER AND TRACTION υπέγραψε σύμβαση το 1925 για παραγωγή και διανομή ηλεκτρισμού στην Αθήνα και στον Πειραιά όπως και για τα ηλεκτρικά τραίνα και λεωφορεία.

Κατά τη δεκαετία του 1930 που είναι γνωστή σαν περίοδος παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, δεν έγιναν αξιόλογες ξένες επενδύσεις και η εισροή ξένου κεφαλαίου ήταν περιορισμένη. Τα πράγματα έγιναν ακόμα χειρότερα στη δεκαετία του 1940 με τον πόλεμο, τις καταστροφές και τις τεράστιες απώλειες που γνώρισε η χώρα. Την περίοδο αυτή όχι μόνο αποφεύχθηκαν οι ξένες επενδύσεις και εισροές κεφαλαίων, αλλά και ότι αποθέματα υπήρχαν σε χρυσό και συνάλλαγμα έφυγαν για το εξωτερικό. Στα μεταπολεμικά χρόνια οι άμεσες επενδύσεις, μέχρι το 1978, έφθασαν 1,3 δις δολάρια, ενώ η βοήθεια από τις ΗΠΑ (1948-1971) έφθασε το 1,1 δις δολάρια. Αν υπολογίσουμε και την στρατιωτική βοήθεια (1,6)

τα δάνεια (0,2) και τις δωρεές το σύνολο της αμερικανικής βοήθειας την περίοδο 1944-1962 ήταν 3,7 δις δολάρια.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

1. Μεγάλη αύξηση των δανείων τα τελευταία χρόνια

Είναι γνωστό σε όλους πως το εξωτερικό χρέος δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο. Το γεγονός μάλιστα πως τα τελευταία χρόνια οι Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής από το μεγαλύτερο δανειστή έχουν μετατραπεί στο μεγαλύτερο χρεώστη στον κόσμο, έχει δημιουργήσει την εντύπωση σε πολλούς ειδικούς ότι υπάρχει μια γενική κρίση της παγκόσμιας οικονομίας.

Το πρόβλημα βρίσκεται στο γεγονός πως οι δανειζόμενες χώρες δανείζονται, όχι πάγια για να επενδύσουν αλλά για να εξυπηρετήσουν τους τόκους των παλιών χρεών τους. Μετά από πολλές επιστημονικές αναλύσεις που έχουν γίνει προκύπτει ότι οι χώρες που έχουν χρησιμοποιήσει ξένους πόρους, έχουν αναπτυχθεί γρηγορότερα από τις χώρες που δεν έχουν χρησιμοποιήσει ξένους πόρους. Από τις χώρες όμως που έχουν χρησιμοποιήσει ξένους πόρους, δεν είναι γνωστό αν αυτές που έχουν κάνει έντονη χρήση ξένων πόρων έχουν πετύχει καλύτερα αποτελέσματα απ' αυτές που έκαναν μέτρια χρήση ξένων πόρων.

Από την παραπάνω διαπίστωση εξάγεται το συμπέρασμα ότι σημασία δεν έχει τόσο το ύψος του εξωτερικού δανεισμού όσο το τί είδους χρήση γίνεται στους επιπλέον εξωτερικούς πόρους. Το αν δηλαδή μια χώρα κάνει χρήση ξένων πόρων για ν' αυξήσει την παραγωγική της ικανότητα ή αν μια χώρα χρησιμοποιεί ξένους πόρους για καταναλωτικούς σκοπούς. Στην πρώτη περίπτωση οι πόροι μελλοντικά θα αυξηθούν και θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις

αυξημένες μελλοντικές υποχρεώσεις, ενώ στη δεύτερη περίπτωση οι πόροι θα μειωθούν και η χώρα κάποια στιγμή θα αντιμετωπίσει ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες αφού δεν θα μπορεί να εξοφλήσει τα χρέη της. Επομένως το μέγεθος του εξωτερικού χρέους δεν μπορεί να αποτελεί αποκλειστικό κριτήριο, εφ' όσον βέβαια δεν αυξάνει σημαντικά σε σχέση με τα υπόλοιπα μεγέθη της οικονομίας.

Από το 1974, που γίνεται και η αποκατάσταση της Δημοκρατίας αρχίζει διεθνής οικονομική κρίση και τα ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών μεγαλώνουν. Σύμφωνα με διάφορες πηγές στο τέλος του 1974 το σύνολο του εξωτερικού μας χρέους ήταν 2.131.613 \$. Τα εξωτερικά δάνεια που συνάπτονται κατά την περίοδο 1975-1981 από το κράτος και τους δημοσίους οργανισμούς φθάνουν τα 5.190 εκατομ. δολάρια. Συγκρίνοντας αυτά τα δύο μεγέθη βλέπουμε ότι στην περίοδο 1974-1981 το εξωτερικό χρέος της Ελλάδος σχεδόν τριπλασιάστηκε. Η νέα Κυβέρνηση μετά το 1981 ανέλαβε και τις υποχρεώσεις της προηγούμενης.

Από την εξέλιξη του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας από 1975 μέχρι το τέλος του 1987 προκύπτει ότι τα δάνεια που συνάπτηκαν καθ' όλη την περίοδο των 13 ετών ανήλθαν σε 18.365 δρχ.\$ από τα οποία 14.770, δηλαδή το 80,6% διατέθηκαν για την εξυπηρέτηση τους, έτσι τα υπόλοιπα 3.595 δις \$ που έγειναν δεν ήταν αρκετά για την εκτέλεση μεγάλων παραγωγικών έργων. Αλλά και αυτά τα λίγα τελικά χρησιμοποιήθηκαν για καταναλωτικούς σκοπούς και για την κάλυψη των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα.

Το συνολικό ύψος του εξωτερικού χρέους (δημόσιου και ιδιωτικού) στο τέλος του 1986 ήταν 17,127 δις\$.

Πίνακας 1

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1978-1984

(Υπόλοιπα τέλους έτους σε εκατ.δολλ)

	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
1. Μεσομακροπρόθεσμο							
α. Δημ. και εγγυημένα από το Δημόσιο	3.845.1	4.142.3	5.376.4	6.298.3	7.310.2	8.595.6	9.829.7
Κεντρική Διοίκηση	495.1	471.5	497.3	520.8	580.7	621.3	667.9
Δημόσιες Επιχειρήσεις	991.4	1.044.1	1.341.5	1.859.3	2.399.6	3.037.0	3.943.8
Τράπεζες	1.413.5	1.561.9	2.343.1	2.746.8	3.222.7	3.918.3	4.305.4
(από τις οποίες: Τραπ. της Ελλάδας)	(1.220.0)	(1.293.0)	(1.942.0)	(2.327.3)	(2.711.8)	(3.194.3)	(3.585.4)
Ιδιωτικές επιχειρήσεις	30.6	21.1	22.3	36.5	101.0	121.2	123.0
β. Τράπεζες χωρίς εγγύηση του Δημ.	331.3	401.6	481.4	455.4	435.1	318.6	233.8
γ. Εμπορικές πιστώσεις εξωτερικού	583.2	642.1	690.9	679.5	611.1	579.2	555.8
2. Βραχυπρόθεσμο	644.3	760.3	1.022.6	1.028.0	1.389.1	1.321.3	1.688.4
α. Τράπεζα της Ελλάδας	-	-	-	-	420.0	335.0	688.3
β. Εμπορικές πιστώσεις εξωτερικού	644.3	760.3	1.022.6	1.028.0	969.1	986.3	1.020.1
ΣΥΝΟΛΟ (1+2)	4.489.4	4.902.6	6.399.1	7.326.3	8.699.3	9.912.4	11.518.1
3. Λοιπά ιδιωτικά χρέος				550.0	600.0	650.0	800.0
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (1+2+3)				7.876.3	9.499.3	10.562.4	12.318.1

Δηλαδή στην περίοδο 1981-86 το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε με μικρότερους ρυθμούς από την περίοδο 1975-1981. Εάν στην επταετία 75-81 ο ρυθμός αύξησης των δανείων δεν ήταν τόσο μεγάλος εκτιμάται, από τις αλλαγές των τοκοχρεολυσιών, ότι το συνολικό εξωτερικό χρέος θα ήταν μικρότερο στο τέλος του 1986 κατά 2,5 δις \$, δηλαδή θα ήταν περίπου 14,6 δις \$.

Αν προστεθούν και οι καταθέσεις σε εξωτερικό συνάλλαγμα στις ελληνικές τράπεζες (6.361. εκατο. δολάρια), τότε οι συνολικές υποχρεώσεις της χώρας σε συνάλλαγμα ήταν 25 δις \$ το 1985. Με τα εξωτερικά δάνεια του 1986 και του 1987 , που ήταν σχεδόν 4,5 δις \$ οι συνολικές υποχρεώσεις της χώρας (χρέος σε ξένες τράπεζες και καταθέσεις σε συνάλλαγμα) υπολογίζονται να είναι πάνω από 33 δις \$.

Στον επόμενο πίνακα βλέπουμε το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας στην περίοδο 1985-1987.

Πίνακας 2

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1985-1987

(Υπόλοιπα σε εκατομμύρια δολάρια)

	1985	1986	1987
Α. ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ			
ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ (1+2+3)	13.133,1	15.712,8	18.207,7
1. Μεσομακροπρόθεσμο	11.653,5	14.646,0	17.747,2
Κυβέρνηση	927,1	1.991,0	3.453,4
Δημόσιες επιχειρήσεις	4.473,7	4.973,6	5.512,2
Τράπεζα της Ελλάδας	5.265,3	6.376,9	7.254,6
Λοιπές Τράπεζες (2)	881,8	1.217,5	1.463,6
Ιδιωτικές επιχειρήσεις(2)	105,6	87,0	63,4
2. Βραχυπρόθεσμο	1.249,1	838,7	247,5
Τράπεζα της Ελλάδας	914,4	497,2	106,5
Δημόσιες επιχειρήσεις	334,7	341,5	141,0
3. Εμπορικές πιστώσεις	230,5	228,1	213,0
Β. ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ (1+2)	2.396,4	2.318,9	2.499,0
1. Μεσομακροπρόθεσμο	1.044,4	1.000,7	959,5
2. Εμπορικές πιστώσεις (3)	1.352,0	1.318,2	1.539,5
Γ. ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	15.529,5	18.031,7	20.706,7

Ο ακαθάριστος εξωτερικός δανεισμός του δημόσιου τομέα ήταν 2.215 εκατ.\$ το 1986 και 2.275 εκατ.\$ το 1987, ενώ το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχόντων λογαριασμών , που περιλαμβάνει το εξω-

τερικό εμπόριο αγαθών αλλά και υπηρεσιών , ήταν 1.300 εκατ.\$.

Στον επόμενο πίνακα παρατηρούμε το συνολικό Δημόσιο και ιδιωτικό , δημόσιο και εγγυημένο από το Δημόσιο ,Ιδιωτικό και μη εγγυημένο και βραχυχρόνιο κατά τα έτη 1975-1985.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Εξωτερικό Χρέος της Ελλάδας

(US \$ Millions)

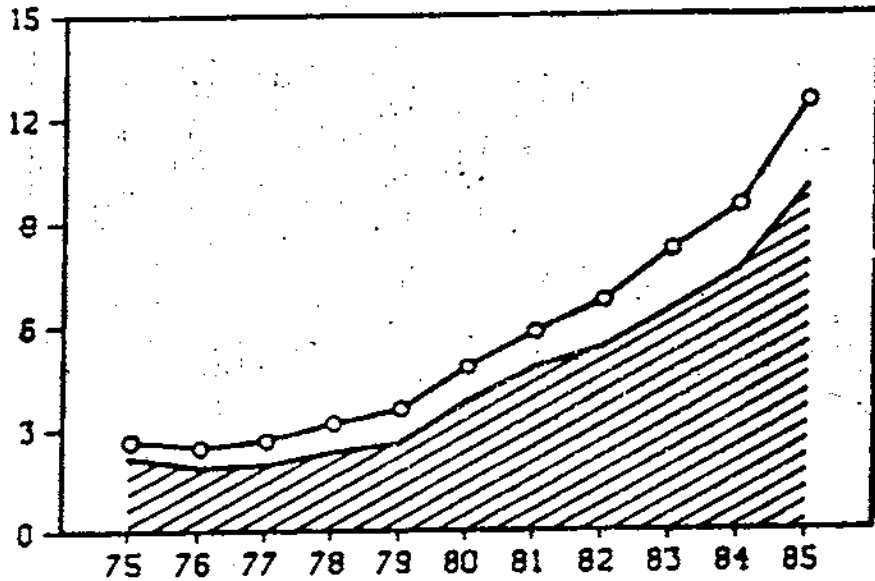
Ετος	Συνολικό			Μακροχρόνιο			
	%	ΟΕ		Δημόσιο και	Δημόσιο και	Ιδιωτικό	Βραχυ-
	GNP	Exp.	ιδιωτικό	εγγυημένο	από το	μη	χρόνιο
				από το	Δημόσιο	εγγυημένο	
1975	4.660	22	132	3.296	2.377	919	1.364
1977	5.820	22	132	3.567	2.635	932	2.253
1978	4.712	15	85	4.068	3.123	945	0.644
1979	5.456	81	81	4.596	3.531	1.065	0.760
1980	9.447	23	113	6.406	4.788	1.618	2.941
1981	10.752	28	117	7.475	5.833	1.642	3.260
1982	11.229	29	142	8.370	6.734	1.636	2.859
1983	13.160	38	183	9.806	8.206	1.600	3.354
1984	14.371	43	196	11.104	9.457	1.647	3.267
1985	18.639	57	263	14.109	12.452	1.657	4.530

Όπως δείχνει ο πίνακας το δημόσιο χρέος ήταν 2.377 εκατ.\$ το 1975, 4.788 εκατ. το 1980 και 12.452 εκατ.\$ το 1985. Το συνολικό όμως χρέος, στο οποίο περιλαμβάνεται και το ιδιωτικό μη εγγυημένο από το κράτος, αλλά και το βραχυχρόνιο χρέος ήταν 18.639 εκατ.\$ το 1985 σε σύγκριση με 9.447 εκατ.\$ το 1980 και 4.660 το 1975.

Για το 1988 ο ΟΟΣΑ πρόβλεπε το έλλειμμα να ήταν 1,75 δις \$ Στα πιο πάνω χρέη δεν περιλαμβάνεται το ποσό του δανεισμού για αγορά στρατιωτικού υλικού που στα τέλη του 1986 έφθανε τα 4,5 δις \$. Υπολογίζεται πως το γενικό σύνολο των υποχρεώσεων της χώρας να ήταν σε συνάλλαγμα 33 δις \$ περίπου.

Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε την πορεία του δημόσιου εξωτερικού χρέους σε δις \$ ΗΠΑ κατά την περίοδο 1975-1985.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Δημόσιο 'Εξωτερικό Χρέος από 'Ιδιωτικές (▨) και 'Επίσημες (□) Πηγές.

2. Σύγκριση με άλλες χώρες.

Όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα στον κόσμο στο κατακεφαλή χρέος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Εξωτερικά Χρέη , Κατά κεφαλή, Συνολικά και σαν Ποσοστά του ΑΕΠ και των Εξαγωγών της Ελλάδας σε σύγκριση με άλλες χώρες το 1985

Χώρες	Σύνολικό εκατ.δολ.	Κατά κεφαλή σε δολ.ΗΠΑ	Ποσοστά των ΑΕΠ	Ποσοστά των εξαγωγών
Ελλάδα	18.639	1.884	57,5	262,8
Βενεζουέλα	32.079	1.852	66,0	191,8
Χιλή	20.221	1.675	142,2	430,4
Αργεντινή	48.444	1.585	79,9	467,8

Χώρες	Συνολικό εκατ.δολ.	Κατά κεφαλή σε δολ.ΗΠΑ	Ποσοστά	
			των ΑΕΠ	των εξαγωγών
Πορτογαλία	14.560	1.423	73,6	183,4
Μεξικό	97.429	1.241	58,3	327,6
Ουγγαρία	12.989	1.221	65,5	125,8
Κορέα	47.996	1.169	57,7	145,2
Γιουγκοσλαβία	19.382	838	43,6	153,9
Βραζιλία	106.730	787	51,3	365,1
Τυνησία	5.250	742	64,4	193,0
Αλγερία	15.526	715	28,0	112,9
Περού	13.688	695	88,2	361,2
Ζάμπια	4.482	672	210,3	529,3
Βολιβία	3.972	618	152,0	538,5
Τουρκία	26.123	524	49,2	230,3
Αίγυπτος	24.342	502	77,3	366,9
Κολομβία	14.044	491	42,6	291,1
Φιλιππίνες	26.184	471	80,6	330,1
Ταϊλάνδη	17.488	341	46,7	171,4
Ρουμανία	6.877	303	53,6	168,6
Σουδάν	6.332	294	79,9	759,7
Ινδονησία	35.761	219	44,9	178,7
Νιγηρία	18.348	193	25,7	141,2

Κάθε Έλληνας ανεξαρτήτου φύλλου και ηλικίας χρωστούσε το 85 στο εξωτερικό κάπου 2.000\$. Ακολουθούν η Βενεζουέλα η Χιλή, η Αργεντινή, η Πορτογαλία, το Μεξικό, η Ουγγαρία και άλλες χώρες που είναι πολύ χρεωμένες.

Η μόνη χώρα που έχει περισσότερο κατά κεφαλή χρέος και από την Ελλάδα είναι το Ισραήλ (5.644 \$). Όμως σαν ποσοστό των εξαγωγών, το συνολικό χρέος είναι λιγότερο απ αυτό της Ελλάδας.

Σαν ποσοστό του Ακαθάριστου Εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ) το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας είναι σχετικά υψηλό. Είναι πάνω από τη μισή συνολική παραγωγή της χώρας (57,7%). Σαν ποσοστό των εξαγωγών, το χρέος αυτό είναι πολύ μεγάλο (262,8% το 1985). Δηλαδή είναι κάπου τριπλάσιο των εισπράξεων από τις εξαγωγές. Στον πα-

ρακάτω πίνακα βλέπουμε το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας σε απόλυτους αριθμούς και ως % του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος κατά την περίοδο 1974-1987.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ετος	Εξωτερ.(α) Εξωτερ.χρέος Δαπάνη εξυπ.			Κατά κεφαλή			
	Α.Ε.Π. εκ.δρχ.	δρχ	ως % του ΑΕΠ	δημ.χρέους εκ.δρχ.	Δαπάνη ως %Α.Ε.Π.	Πλυθυσμός σε χιλ.	σε δρχ.
1974	507.328	31.920	6,3	11.689	2,3		
1975	593.181	51.598	8,7	14.766	2,5		
1976	728.735	51.598	7,1	18.880	2,6		
1977	844.628	49.666	5,9	22.765	2,7	9.268	5.358,8
1978	1.016.709	60.731	6,0	28.890	2,8		
1979	1.245.187	78.459	6,3	43.320	3,5		
1980	1.523.724	111.016	7,3	54.251	3,6	9.740	11.397,9
1981	1.856.745	163.330	8,8	82.781	4,5		
1982	2.288.314	234.769	10,3	91.066	4,0		
1983	2.706.100	378.243	14,3	130.294	4,8		
1984	3.317.770	623.557	18,8	208.176	6,3		
1985	-	1.027.751	-	-	-		
1986	-	1.287.252	-	-	-		
1987	-	1.400.077	-	-	-		

Για περίπου τρία χρόνια θα πρέπει η Ελλάδα να δίνει όλες της τις εισπράξεις σε ξένο συνάλλαγμα για να εξοφλήσει το εξωτερικό της χρέος. Αυτό όμως είναι αδύνατο γιατί για αυτές τις εισπράξεις πρέπει να πληρώνει μέρος των εισαγωγών, που είναι κάθε χρόνο περισσότερες από τις εξαγωγές αλλά και τους ετήσιους τόκους που πρέπει να πληρώνει η χώρα για το εξωτερικό χρέος.

Το μεγαλύτερο εξωτερικό χρέος στον κόσμο το έχουν οι ΗΠΑ (263δισ \$) , αλλά σαν ποσοστό του ΑΕΠ είναι μόνο 6%. Αυτό γιατί οι ΗΠΑ εισπράττουν από απόδοση επενδύσεων στο εξωτερικό περισσότερα (88 δισ \$) απ' ότι πληρώνουν (67 δισ \$) κάθε χρόνο για επε-

νδύσεις των ξένων στις ΗΠΑ.

Η Βραζιλία, το Μεξικό και η Αργεντινή έχουν το μεγαλύτερο συνολικό εξωτερικό χρέος, αλλά έχουν και μεγάλο αριθμό πληθυσμού κατά συνέπεια το κατά κεφαλή εξωτερικό χρέος είναι μικρότερο απ αυτό της Ελλάδας. Το ίδιο συμβαίνει και με τις γειτονικές μας χώρες (Τουρκία, Αίγυπτος, Γιουγκοσλαβία) οι οποίες έχουν και αυτές μεγάλα εξωτερικά χρέη. Έχουν όμως και μεγάλους πληθυσμούς και το κατά κεφαλή εξωτερικό χρέος καταλήγει να είναι σχετικά χαμηλό. Ιδιαίτερα η Τουρκία έχει πληθυσμό πάνω από 50 εκατ. και ένα ποσοστό αύξησης του πληθυσμού διπλάσιο απ αυτό της Ελλάδας. Έτσι το κατά κεφαλή εξωτερικό χρέος θα είναι και στο μέλλον χαμηλό, έστω κι αν το συνολικό χρέος αυξάνει κατά σημαντικά ποσά. Ξαν ποσοστό όμως του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, αλλά και σαν ποσοστό των εξαγωγών, το χρέος της Τουρκίας δεν διαφέρει σε σχέση με το χρέος της Ελλάδας. Παρά τα αυστηρά μέτρα λιτότητας και τις υποτιμήσεις της τουρκικής λίρας, μετά την κρίση που πέρασε πριν δεκαετίες η χώρα αυτή από το υψηλό χρέος, η οικονομία της αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα εξ αιτίας των μεγάλων τοκοχρεωλυσιών όπως αντιμετωπίζει και η Ελλάδα. Παρόμοια προβλήματα αντιμετώπισε και η Γιουγκοσλαβία στις αρχές αυτής της δεκαετίας και αντιμετωπίζει τώρα και η Αίγυπτος.

Όπως και στην Ελλάδα, έτσι και σ όλες τις χώρες οι ξένοι δανειστές και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) επέβαλαν αυστηρά μέτρα λιτότητας στην εσωτερική οικονομική πολιτική των χωρών αυτών, τα οποία προβλέπεται να συνεχιστούν και στο μέλλον αφού η οικονομία τους κλονίζεται κάθε φορά που πληρώνουν τα μεγάλα τοκοχρεολυσία.

3. Οικονομική δυσπραγία και εξάρτηση

Βασική αδυναμία της εθνικής μας οικονομίας που δρα ανασταλτικά στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας είναι το εξωτερικό χρέος, το οποίο τα τελευταία χρόνια αυξάνει πάρα πολύ. Η αύξηση του εξωτερικού χρέους δημιουργεί προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών που είναι μόνιμα παθητικό, εξ' αιτίας των ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου και πειρορίζει τις δυνατότητες της χώρας για κάποιες βελτιώσεις.

Η εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους στερεί την οικονομία μας από το απαραίτητο συνάλλαγμα για την εισαγωγή από το εξωτερικό του σύγχρονου μηχανολογικού εξοπλισμού, που είναι αναγκαίος για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση του παραγωγικού μας δυναμικού.

Ετσι, η χώρα μας με την πολυδάπανη οικονομική πολιτική που εφαρμόζει και με το τεράστιο εξωτερικό χρέος που έχει τελικά δημιουργηθεί μπήκε στον κατάλογο των χωρών με μεγάλα χρέη οι οποίες εξαρτώνται για πολλά χρόνια από ξένες τράπεζες και ξένα κέντρα αποφάσεων.

Άμεσα ή έμμεσα έχουν ήδη αρχίσει να εφαρμόζονται οι αποφάσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου με μέτρα λιτότητας που προβλέπεται να συνεχίσουν για πολύ καιρό εφ' όσον παρουσιάζονται ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών.

Τα μεγάλα τοκοχρεολύσια που αυξάνουν συνεχώς δεν αφήνουν περιθώρια εμφάνισης πλεονασμάτων στο ισοζύγιο εξωτερικών της χώρας. Παρ' όλο που τώρα τα ελλείμματα του ισοζυγίου είναι συγκριτικά μικρότερα από πριν, δεν παύουν να συνεχίζουν ν' αυξάνουν το χρέος, του οποίου η εξόφληση γίνεται όλο και πιο

δύσκολη. Έτσι όπως έχει διαμορφωθεί η οικονομική κατάσταση της χώρας είναι δύσκολο σε πολλούς να θέλουν να αναλάβουν την διαχείρισή της, αφού σίγουρα γνωρίζουν πως τα εξωτερικά χρέη και τα μέτρα λιτότητας πρόκειται να συνεχιστούν για πολύ καιρό.

Τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν και θα συνεχίζονται να εφαρμόζονται κάνουν τη χώρα πτωχότερη, ενώ το κατά κεφαλή πραγματικό εισόδημα θα μειώνεται ανάλογα με τον πληθωρισμό. Από το άλλο μέρος, η ζήτηση για προϊόντα που παράγονται στη χώρα μας θα μειώνεται και η ανεργία θ' αυξάνει.

Η δυσμενής εξέλιξη στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών στα τελευταία χρόνια δημιουργεί κινδύνους αποσταθεροποίησης της οικονομίας. Η πολιτική της λιτότητας επέδρασε περιοριστικά στην κατανάλωση εγχώριων προϊόντων, αφού μειώθηκαν τα εισοδήματα των πολιτών. Έτσι η πολιτική αυτή οδήγησε σε θυσίες χωρίς όμως να αποφέρει και τ' αναμενόμενα αποτελέσματα. Οδήγησε σε περιορισμούς στη ζήτηση αλλά χωρίς ελπίδα να σταματήσει η αύξηση του εξωτερικού χρέους.

Σύμφωνα με έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η Ελλάδα θα πρέπει να πληρώσει 1,23 δις \$ τόκους και 1 δις \$ χρεολύσια για το 1986, ενώ το 1990 τα ποσά αυτά θα είναι 1,77 δις \$ για τόκους και 2,38 δις \$ για χρεολύσια. Από το 1986 ως το 1990 θα πρέπει να πληρωθούν 16 δις \$ για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής είναι η αύξηση των χρεών τα οποία τα τελευταία χρόνια είναι πολύ περισσότερα απ' αυτά που είχαν συγκεντρωθεί από την απελευθέρωση της χώρας το 1821 και που έδωσε την Ελλάδα με τους ξένους δανειστές για πολλά χρόνια, εξ' αιτίας των υπερβολικών δαπανών του δημοσίου τομέα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Αν δεν ληφθούν δραστικά μέτρα που θα βελτιώσουν το ισοζύγιο πληρωμών, γρήγορα θα αντιμετωπίσει η χώρα την άρνηση ξένων δανείων, για μηχανήματα, βενζίνες και αυτό θα έχει σοβαρή επίδραση την οικονομική και κοινωνικοπολιτική σταθερότητα και ανάπτυξή της. Μαζί με τα μέτρα αυτά θα πρέπει να νομιμοποιηθεί η κατοχή και ανάληψη συναλλαγματος απ' όλους τους Έλληνες χωρίς περιορισμούς. Επιπλέον θ' αρχίσει η προσέλκυση εισαγωγής συναλλάγματος που έχει εξαχθεί από Έλληνες σε τράπεζες του εξωτερικού και που ανεπίσημα φθάνει τα 20 δις \$. Επίσης φορολογικές απλοποιήσεις και μείωση των φορολογικών συντελεστών θα μειώσουν την παραοικονομία, που υπολογίζεται σε 50% του Εθνικού Εισοδήματος, θα ελαττώσουν τη φοροδιαφυγή και θα ενθαρρύνουν την επενδυτική δραστηριότητα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Τ Ρ Ι Τ Ο

ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους που είναι πολύ σημαντική, γιατί το χρέος δεν είναι υπερβολικό όσο υπερβολική είναι η εξυπηρέτησή του, η οποία το 1986 απορρόφησε τα 46% της αξίας των ελληνικών εξαγωγών. Η εξυπηρέτηση αυτή θα γίνει ακόμα δεσμενέστερη τα επόμενα χρόνια, γιατί με την πάροδο της περιόδου χάριτος, κατά την διάρκεια της οποίας πληρώνονται μόνο οι τόκοι, προστίθεται η απόσβεση του κεφαλαίου και έτσι οι τοκοχρεωλυτικές δόσεις γίνονται υψηλές. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, κατά την περίοδο 1988 - 1992 πληρώσαμε τοκοχρεωλύσια της τάξης των 19 δις \$.

Αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα θα πρέπει να δανεισθεί νέα δάνεια 20 δις. δολλαρίων για την πληρωμή μόνο των τοκοχρεωλυσίων και το εξωτερικό δημόσιο χρέος που εκτός του στρατιωτικού είναι σήμερα 16,5 δις. δολάρια, θα φτάσει σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σε 22 δις \$ δηλ. κατά 6 δις \$ μεγαλύτερο με ετήσια εξυπηρέτηση 4,5 δις. δολάρια.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η Ελλάδα μάλλον δεν θα μπορεί να δανείζεται τόσα σημαντικά ποσά χωρίς τις παρεμβάσεις των Διεθνών Οργανισμών, χωρίς δεσμεύσεις απέναντι στους δανειστές και χωρίς υποθήκευση του οικονομικού μέλλοντός της.

Ενώ η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους αυξήθηκε μεταξύ 1985 και 1986 κατά 136 δις. δηλ. κατά 40,1% και μεταξύ 1986 κατά 227 δις. δηλαδή 57%, ο προϋπολογισμός του 1988 πρόβλεπε μια αύ-

ξηση μόνο 10 δισ. δρχ. δηλ. 1,6%.

Για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους η Ελλάδα πληρώνει τοκοχρεολύσια που υπερβαίνουν τα 2 δισ \$ το χρόνο. Αφού τα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχάντων λογαριασμών συνεχίζουν και τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας (για πληρωμή δανείων) αντί ν' αυξάνονται, μειώνονται το εξωτερικό χρέος θ' αυξάνει και τα τοκοχρεολύσια θα μεγαλώνουν.

Η συνέχιση της πληρωμής δυσβάστακτων τοκοχρεολυσίων κάθε χρόνο για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους είχε και θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία. Έτσι επιβάλλεται η γρήγορη βελτίωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η ανοδιοργάνωση των ελληνικών τραπεζών αλλά και ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και εμπορευμάτων.

Όπως και άλλες χώρες με δανειακές ανάγκες έτσι και η Ελλάδα καταφεύγει σε διάφορους δανειστές για συγκέντρωση των σημαντικών ποσών που χρειάζεται για να καλύψει τα εξωτερικά ελλείμματα. Το δάνειο των 400 εκατ. δολλαρίων στο τέλος Μαΐου του 1987 έγινε από 55 διεθνείς τράπεζες με κυριότερες τις: Arab Banking Corporation, Chase Investment Bank Limited, Citicorp Investment Limited, I.B.J. International Limited, The Mitsubishi Bank Limited, National Westminster Bank. Η διάρκεια του δανείου ήταν οκταετής με περίοδο χάριτος πέντε χρόνων και επιτόκιο το διατραπεζικό του Λονδίνου για εξάμηνες καταθέσεις δολλαρίων, προσαυξημένο κατά ένα ποσοστό προμήθειας. Για το δάνειο αυτό υπόγραψε η Τράπεζα Ελλάδος. Το προϊόν του δανείου εκχωρήθηκε στο Δημόσιο, το οποίο ανέλαβε και την εξυπηρέτησή του, όπως γίνεται σε τέτοιες περιπτώσεις.

Με την μετατόπιση της υποχρέωσης εξόφλησης του εξωτερικού χρέους στο μέλλον και τη σύναψη νέων μεγάλων δανείων, φορτώνεται η οικονομία της χώρας υπερβολικά. Αν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση σίγουρα η Ελλάδα θα βρεθεί στη θέση που έχουν βρεθεί μερικές χώρες της Λατινικής Αμερικής. Δηλαδή να μην μπορεί να πληρώνει τους τόκους και τα ληξιπρόθεσμα δάνεια. Η πολιτική αυτή αναβολής αποπληρωμής των δανείων θα ήταν αποτελεσματική αν εξαφανίζονταν ή τουλάχιστον μειώνονταν τα εξωτερικά ελλείμματα, πράγμα που είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί αυτή την εποχή. Επει αν διατηρηθούν τα ελλείμματα τρεχόντων λογαριασμών ίσα με τα τοκοχρεολύσια, δηλαδή γύρω στα 2 δις \$ το χρόνο, τότε θα πληρώνονται οι τόκοι και θα εξοφλούνται και τα δάνεια που λήγουν με νέα ισόποσα δάνεια που θα λήγουν αργότερα. Αν τα ελλείμματα αυτά είναι ίσα με τους ετήσιους τόκους, δηλαδή γύρω στο 1 δις \$ τότε θα συνάπτονται νέα δάνεια κάθε χρόνο μόνο για πληρωμή τόκων. Το εξωτερικό χρέος όμως θα μεγαλώνει αναλογα και στις δύο περιπτώσεις και οι δυσκολίες της ελληνικής οικονομίας θα αυξάνουν.

2. Ετήσια ποσά τοκοχρεωλυσιών

Τα τοκοχρεολύσια αρχίζουν να πληρώνονται μετά την πάροδο μιας περιόδου χάριτος τριών μέχρι πέντε ετών και βέβαια αυξημένα τοκοχρεολύσια σημαίνουν αυξημένη ανάγκη για δανεισμό ώστε να εξυπηρετηθούν όχι μόνο οι τρέχουσες ανάγκες αλλά και για να καλυφθούν οι αυξημένες υποχρεώσεις του παρελθόντος. Επικλέον δεν προβλέπεται στο μέλλον, όπως είχε γίνει παλιά, μείωση στις τιμές πετρελαίου, ούτε και μείωση επιτοκίων. Αυτό σημαίνει ότι τα τοκοχρεολύσια όπως και τα χρέη αναμένεται να αυξηθούν και τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας θα μεγαλώνουν. Ο παρακάτω πίνακας μας βοηθάει να γνωρίσουμε τα τοκοχρεολύσια του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας κατά την δεκαετία 1975-1985.

ΤΟΚΟΧΡΕΩΛΥΣΙΑ ΤΟΥ ΕΣΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΕ ΕΚΑΤ. US \$ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΑ
ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ (ΑΕΠ) ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΙΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (ΕΠΥ)

Έτος	Χρεολύσια		Τόκοι		Τοκοχρεολύσια (εξυπηρέτηση χρέους)								
	Σύνολο	Δημοσίου	Ιδιωτών	Σύνολο	Σύνολο			Ιδιωτών					
					ΑΕΠ	ΕΠΥ	Δημοσίου						
1975	386	284	102	229	1,1	6,3	173	56	615	2,9	16,9	457	158
1980	671	499	172	479	1,2	5,7	416	63	1.150	3,8	17,7	915	235
1981	823	613	210	888	2,3	9,6	715	173	1.711	4,5	18,6	1.328	383
1982	798	584	214	897	2,3	11,4	579	318	1.695	4,3	21,5	1.163	532
1983	776	563	213	894	2,6	12,4	757	137	1.670	4,8	23,2	1.320	350
1984	810	602	208	873	2,6	11,9	742	131	1.683	5,1	22,9	1.344	339
1985	1.013	803	210	1.072	3,3	15,1	957	115	2.085	6,4	29,4	1.760	325

Πηγή: World Bank, World Debt Tables, 1986/1987, σελ. 458-460, και World Development Report, διάφορες εκδόσεις.

Βλέπουμε λοιπόν ότι τα τοκοχρεολύσια αυξήθηκαν από 615 εκατ. \$ το 1975 σε 1.150 εκατ. \$ το 1980 και 2.085 εκατ. \$ το 1985. Πριν από το 1981 τα χρεολύσια ήταν μεγαλύτερα από τους τόκους, ενώ το αντίθετο συμβαίνει από τότε και μετά. Τόσο τα ποσά των τόκων όσο και των χρεολυσίων του Δημοσίου είναι πολύ μεγαλύτερα απ' αυτά των ιδιωτών, πράγμα που σημαίνει ότι υπεύθυνος για τα μεγάλα χρέη και τα τεράστια τοκοχρεολύσια είναι κατά κύριο λόγο ο δημόσιος τομέας.

Σαν ποσοστό του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ) το σύνολο των τοκοχρεολυσίων αυξήθηκε από 2,9 το 1975 σε 3,8 το 1980 και 6,4 το 1985. Δηλαδή, την πενταετία 1980-1985 το ποσοστό αυτό σχεδόν διπλασιάστηκε. Μια παρόμοια αύξηση παρουσιάζεται και στα ποσοστά τοκοχρεολυσίων σε σύγκριση με τις εξαγωγές προϊόντων και Υπηρεσιών (ΕΠΥ) από το 16,9 το 1975 σε 17,7 το 1980 και 29,4% το 1985. Αυτό σημαίνει ότι το ένα τρίτο περίπου των εισπράξεων από εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών χρειάζεται για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους, 15% για τόκους και περίπου άλλα τόσα για χρεολύσια.

Έτσι η κύρια αιτία για τα υπερβολικά δάνεια και τα μεγάλα τοκοχρεολύσια είναι τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα από την εσφαλμένη δημοσιονομική πολιτική μιας θεωρίας η οποία επιζητούσε τη διατήρηση και αύξηση της ζήτησης. Όμως η πολιτική αυτή αγνόησε ότι μεγάλο μέρος της κατανάλωσης στην Ελλάδα στρέφεται προς τα εισαγόμενα προϊόντα, των οποίων η πληρωμή είναι δύσκολο να καλυφθεί με τα έσοδα από εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών.

3. Υποχρεώσεις για τόκους και χρεολύσια

Τεράστιας είναι τα ποσά συναλλάγματος που πληρώνει κάθε χρόνο

η Ελλάδα για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους. Τα ποσά αυτά στερούν την οικονομία από παραγωγικές πηγές που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη της χώρας. Αυτό μειώνει την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και αυξάνει την ανεργία, ιδιαίτερα στη βιομηχανία. Μεγάλα ποσά από εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών διατίθενται κάθε χρόνο για την πληρωμή τόκων που οδηγούν την οικονομία όχι μπροστά αλλά πίσω. Έτσι όσο αυξάνει το εξωτερικό χρέος από ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών τόσο αυξάνουν και οι υποχρεώσεις για πληρωμή τόκων.

Για την πληρωμή των τόκων αυτών θα πρέπει κάθε χρόνο, μέρος από το εθνικό εισόδημά μας να φεύγει προς τα έξω. Για να επιτευχθεί όμως κάτι τέτοιο πρέπει να μειωθεί η κατανάλωση των Ελλήνων δηλαδή να εφαρμοστούν μέτρα λιτότητας ώστε να αποταμιεύονται οι απαραίτητοι πόροι για την πληρωμή τόκων σε ξένους δανειστές από προηγούμενα χρέη. Έτσι το βιοτικό επίπεδο του λαού δεν θα βελτιώνεται ή θα χειροτερεύει μέχρι που να παρουσιαστούν πλεονάσματα στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών, πράγμα δύσκολο για την ελληνική οικονομία στα ερχόμενα χρόνια. Αν συνεχιστεί αυτή η δύσκολη κατάσταση σίγουρα θα δημιουργήσει κοινωνικές αναταραχές και θα αναγκάσει την εκάστοτε κυβέρνηση να ζητήσει επαναδιαπραγμάτευση των εξωτερικών χρεών με ενδεχόμενες μειώσεις πληρωμής τόκων, όπως γίνεται και με άλλες χρεωμένες χώρες της Λατινικής Αμερικής, χωρίς όμως ουσιαστικά αποτελέσματα.

Ακόμα και αν επιτευχθεί ισορροπία στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών, δηλαδή τα έσοδα σε συνάλλαγμα από εξαγωγές και άλλους πόρους να καλύπτουν τα έξοδα για εισαγωγές, πάλι η χώρα θα πρέπει να δανείζεται για την πληρωμή των τόκων. Τέτοιος δανεισμός για πληρωμή τόκων ανακουφίζει την οικονομία βραχύχρονα,

αλλά κάνει το μέλλον της χώρας πιο απαισιόδοξο. Έτσι θα συνάπτονται δάνεια με τα οποία οι ξένες τράπεζες θα πληρώνουν τον εαυτό τους για οφειλόμενους τόκους και η Ελλάδα που θα χρεώνεται ακόμα πιο πολύ δεν θα παίρνει τίποτα.

Αυτό έγινε και με τις δύο δόσεις του δανείου που εγγυήθηκε η ΕΟΚ από 750 εκατ. δολάρια στο τέλος του 1985 και του 1986, αφού οι τόκοι του δημοσίου χρέους ήταν γύρω στο 1 δις \$ κάθε χρόνο.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, μόνο για τόκους η Ελλάδα πλήρωσε στην πενταετία 1986-1990 σχεδόν 7 δις \$ και άλλα 9 δις \$ περίπου για χρεολυσία. Δηλαδή πλήρωσε σχεδόν 16 δις \$ για εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους όπως δείχνει και ο παρακάτω πίνακας.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 7
ΤΟΚΟΧΡΕΩΛΥΣΙΑ ΓΙΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ
(Εκατομμύρια δολάρια)

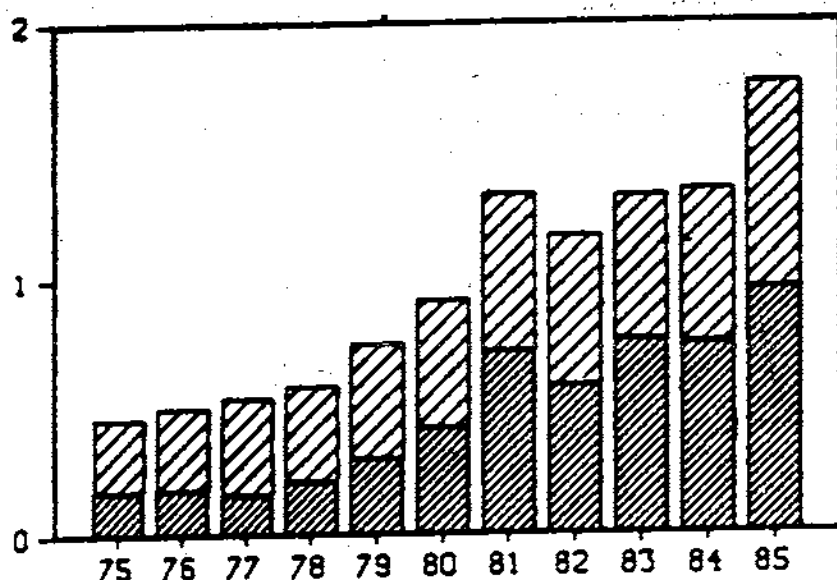
	Τόκοι	Χρεολύσια	Σύνολο
1986	1.210	995	2.205
1987	1.308	1.435	2.743
1988	1.402	1.955	3.357
1989	1.492	2.053	3.545
1990	<u>1.577</u>	<u>2.340</u>	<u>3.917</u>
Σύνολο	6.989	8.778	15.767

Φαίνεται όμως ότι είναι αρκετά δύσκολο, αν όχι τελείως αδύνατο, για την ελληνική οικονομία να πραγματοποιήσει τόσο μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών στα ερχόμενα χρόνια σύμφωνα με διάφορα στοιχεία από χώρες με παρόμοια χρέη. Για το 1985 μόνο το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχόντων λογαριασμών ήταν 3,3 δις \$.

Επιπλέον κάθε νέος δανεισμός συνοδεύεται και από καινούργιους περιορισμούς και δεσμεύσεις για την ελληνική οικονομία. Έτσι, η δεύτερη δόση του δανείου (750 εκατ.\$) που εγγυήθηκε η ΕΟΚ για την Ελλάδα, συνοδεύτηκε με δέσμευση της Ελλάδας να καταργήσει κατά 55% τις εξαγωγικές ενισχύσεις της από την 1η Ιανουαρίου 1987 και παντελώς μέσα σε δύο χρόνια.

Το παρακάτω διαγράμμα δείχνει τόκους και χρεολύσια για εξυπηρέτηση του Δημοσίου εξωτερικού χρέους σε δις \$

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Τόκοι (▨) και Χρεολύσια (▩) του Δημοσίου 'Εξωτερικού Χρέους (ΔΕΧ).

Η Ελλάδα κατέβαλε για τόκους και χρεολύσια ποσά που ανέρχονται σε 82.781 εκ. το 1981 και σε 208.176 εκ. δραχμές το 1984. Αυτά και άλλα ποσά τόκων και χρεολυσιών για την περίοδο 1981-1987 φαίνονται στον πιο κάτω πίνακα.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ '8

ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

(σε εκατ. δρχ.)

ΓΕΝΙΚΟ

ΕΤΟΣ ΧΡΕΩΛΥΣΙΑ ΓΟΚΟΙ ΠΑΡΑΛΗΛΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΥΝΟΛΟ

Σε συνολ. Σε Δρχ. Σύνολο1 Σε συνολ. Σε Δρχ. Σύνολο2 Σε συνολ. Σε Δρχ. Σύνολο3 (1+2+3)

1981	17.035,8	2.282,2	19.318,0	21.672,4	62.273,4	62.273,2	229,9	960,5	1.190,4	82.781,6
1982	16.069,7	5.584,8	21.654,5	21.484,8	46.375,8	67.860,6	725,7	825,2	1.550,9	91.066,0(2)
1983	18.148,7	5.832,3	23.981,0	34.874,1	69.477,4	104.351,5	864,4	977,4	1.841,8	130.174,3 (2)
1984	35.833,4	6.381,5	42.214,9	51.856,6	111.896,7	163.753,3	865,0	1.342,4	2.207,4	208.175,6(2)
1985	58.138,9	8.105,1	66.244,0	71.653,6	168.072,3	239.725,9	2.577,5	1.438,5	4.016,0	309.985,9(2)
1986	84.870,4	64.604,5(3)	149.474,9	89.613,6	205.469,6	295.083,2	1.056,8	1.924,7	2.981,5	447.539,6(2)
1987	162.089,0	150.099,0(3)	312.188,0	96.370,0	277.186,0	373.556,0	1.738,0	2.854,0	4.592,0	690.336,0

4. Αναγκαίες οι διαπραγματεύσεις για αναστολή πληρωμών

Τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα του εξωτερικού χρέους θα γίνει οξύτερο, καθώς λήγει η περίοδος χάριτος για αρκετό μέρος των δανειακών υποχρεώσεων της Ελλάδας. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω η Ελλάδα θα πρέπει να δανειστεί 19-20 δις \$ για την πληρωμή μόνο των τοκοχρεολυσίων.

Όμως αν συνεχιστούν τα ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών τα περιθώρια για άλλο δανεισμό θα είναι περιορισμένο με αποτέλεσμα να διακινδυνεύονται τα συμφέροντα της χώρας. Για να αποφευχθεί ο διασυρμός της χώρας στο εξωτερικό αποφασίστηκε να γίνουν διαπραγματεύσεις από την ελληνική Κυβέρνηση με τις ΗΠΑ, σε συσχέτιση με τις αμερικανικές βάσεις, για αναστολή πληρωμής του κεφαλαίου των εξωτερικών δανείων για πέντε χρόνια και παράταση της εξόφλησης τους για δεκαπέντε ακόμα χρόνια. Παρόμοιοι διακανονισμοί αναμένονται και με άλλες χώρες και τράπεζες που έχουν δώσει δάνεια στην Ελλάδα και είναι πιθανόν να αντιδράσουν στη χορήγηση νέων δανείων. Δυστυχώς όμως ο νέος δανεισμός είναι αναγκαίος για την πληρωμή του συμερινού εξωτερικού χρέους.

Αν δεν σταματήσουν τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα και του ισοζυγίου πληρωμών, το εξωτερικό χρέος της χώρας θα διευρύνεται τα τοκοχρεολύσια θα αυξάνουν και η οικονομική άνοδο θα καθυστερεί.

Στο συνολικό χρέος των 20,3 δις \$ δεν περιλαμβάνεται το ποσό του δανεισμού για αγορά στρατιωτικού υλικού που στα τέλη του 1986 έφθανε τα 4,5 δις \$. Αν προστεθούν και οι καταθέσεις των ομογενών και ναυτικών που ήταν 7,6 δις \$ τότε το γενικό σύνολο υποχρεώσεων της χώρας σε συνάλλαγμα το 1986 ήταν 32,5 δις \$.

· Αυτό σημαίνει ότι η χώρα έχει να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα πληρωμής τόκων και χρεολυσιών στα ερχόμενα χρόνια, πράγμα που θα οδηγήσει σε μείωση των πραγματικών ατομικών εισοδημάτων, είτε δια μέσου λιτότητας ή πληθωρισμού, ή αύξησης της φορολογίας. Ακόμα και η μεθοδολογία της ΑΤΑ (αναπροσαρμογή των αποδοχών) είχε αρνητική επίδραση στην εξέλιξη των μεσαίων και σχετικά υψηλών μισθών, με αποτέλεσμα να χάσουν σημαντικό ποσό της αγοραστικής τους δύναμης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Τ Ε Τ Α Ρ Τ Ο

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ

1. Το ελληνικό δημόσιο χρέος

Από τον αγώνα της εθνικής ανεξαρτησίας και την ίδρυση του σύγχρονου ελληνικού κράτους έως σήμερα, το δημόσιο χρέος δεν έπαψε να αποτελεί μεγάλο πρόβλημα που σημάδεψε τον οικονομικό βίο μας, κατέλυσε την εθνική κυριαρχία μας και την αξιοπρέπεια μας ως έθνος. Η ιστορία του δημοσίου χρέους της χώρας αντανακλά όχι μόνο τις δημοσιονομικές και οικονομικές επιλογές και εξελίξεις, αλλά και τις εθνικές περιπέτειες και τις συμφορές του νεώτερου ελληνικού κράτους.

Ο ρυθμός συσσώρευσης του μεταπολεμικού χρέους ήταν από την αρχή υψηλός αλλά το μικρό ύψος του, η χρησιμοποίησή του σε μεγάλο βαθμό για χρηματοδότηση επενδύσεων και η ικανοποιητική πορεία της οικονομίας δεν άφηναν πολλά περιθώρια για ανησυχία. Αλλά οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις και τα άλλα γεγονότα της δεκαετίας του 70 άλλαξαν αυτήν την εικόνα ιδίως από το 1974 και μετά. Τα μεγάλα ελλείμματα του λογαριασμού καταναλωτικών αγορών και των λογαριασμών διαχείρισης, καθώς και το γεγονός ότι με δυσκολία πλέον ισοσκελιζόταν ο τακτικός προϋπολογισμός ακόμη δημιούργησαν τις προϋποθέσεις και την ανάγκη για αυξημένο δανεισμό. Το δάνειο των 70 δισεκ.δρχ. του 1978 και των 250 δισεκ.δρχ. του 1981 σχετίζονται άμεσα με τις εξελίξεις του 70.

Τη δεκαετία του 80 τα ετήσια ελλείμματα του δημοσίου τομέα έγιναν πλέον ο κανόνας, με αποτέλεσμα και ο τακτικός προϋπολογισμός ακόμη να κατατίθεται πλέον και τυπικά ελλειμματικός.

Συνεπεία των συνεχών ετησίων ελλειμμάτων ήταν η αδιάκοπη

συσσώρευση δημοσίου χρέους και οι εύλογες ανησυχίες για την εξέλιξη αυτή. Έτσι οι αναφορές στο δημόσιο χρέος αυξήθηκαν τόσο σε συχνότητα όσο και σε ένταση. Ο Τύπος και τα άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα πολιτικά κόμματα στις προεκλογικές τους ομιλίες αλλά και η επιστολή Ντελόρ και η έκθεση της επιτροπής Αγγελόπουλου αναφέρονται στο δημόσιο χρέος και ιδίως στο ύψος του. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε και την έγκαιρη προειδοποίηση που περιεχόταν στην ετήσια έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος τον Απρίλιο του 1988 σχετικά με τις εξελίξεις και τις προοπτικές του δημοσίου χρέους.

2. Το μέγεθος και η διάρθρωση του δημοσίου χρέους στην

Ελλάδα

Στο σύνολο σχεδόν των δημοσιευμάτων σχετικά με το ελληνικό δημόσιο χρέος, η συζήτηση περιορίζεται συνήθως στο ύψος του, εκφρασμένο είτε σε απόλυτο μέγεθος, είτε ως ποσοστό στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), είτε, ακόμη κατά κεφαλήν. Στις περισσότερες δε περιπτώσεις αφήνεται να εννοηθεί ότι το μέγεθος του προβλήματος είναι ευθέως ανάλογο με το μέγεθος του χρέους. Γι αυτό και τον τελευταίο καιρό δόθηκε ιδιαίτερη δημοσιότητα και σημασία στο γεγονός ότι το δημόσιο χρέος, στα τέλη του 1989, ξεπέρασε το 100% του ΑΕΠ.

Το μέγεθος του χρέους του δημοσίου τομέα καθώς και η διάρθρωση του παρουσιάζονται στον πίνακα 9. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά το ακαθάριστο χρέος του δημοσίου τομέα στη χώρα μας έφθασε στα τέλη του 1989 τα 8,8 τρισεκατομμύρια δρχ. ή 100,5% του ΑΕΠ. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο μέγεθος αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται τα εγγυημένα από το ελληνικό Δημόσιο δάνεια υ φορείς οι οποίοι συγκαταλέγονται στον δημόσιο τομέα

ΠΙΝΑΚΑΣ 9
ΜΙΚΤΟ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΟ ΔΗΛΙΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

(Σε τρέχουσες τιμές)	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
															(Σε δισεκ. δραχ.)
Α. Εσωτερικό Χρέος															
1. Κεντρική Κυβέρνηση	98,2	131,0	100,1	200,7	316,1	382,8	508,5	603,5	682,1	1259,2	1645,9	1943,1	2574,6	3697,7	4827,4
2. Δημοτικές Επιχειρήσεις	38,0	44,2	53,7	60,6	75,8	103,9	147,4	172,8	217,4	271,2	364,4	457,8	566,5	817,4	894,0
3. Δημ. Οργ. & Τ.Α.	-43,9	-57,5	-75,8	-69,6	-112,3	-127,6	-139,9	-137,4	-172,8	-168,1	-143,8	-71,2	-51,4	-7,5	-16,1
Ι. ΣΥΝΟΛΟ ΕΙΔΙΩΤ. ΧΡΕΟΥΣ*	94,4	117,8	144,0	251,8	279,8	398,2	518,0	728,9	826,7	1364,3	1854,7	2329,8	3089,6	4307,8	5495,3
(% στο ΑΕΠ)	14,0%	14,3%	14,8%	21,7%	19,8%	19,8%	25,2%	29,3%	30,1%	35,9%	40,2%	42,5%	49,4%	57,4%	62,8%
Β. Εξωτερικό Χρέος															
4. Κεντρική Κυβέρνηση	51,6	61,6	49,7	60,7	78,5	111,0	163,3	234,8	367,2	623,6	1027,8	1267,3	1471,2	1679,0	1871,4
5. Δημοτικές Επιχειρήσεις	28,2	32,6	32,7	39,5	45,7	70,5	117,3	177,8	301,1	449,9	642,9	682,2	688,7	753,8	808,4
6. Δημ. Οργ. & Τ.Α.															5,9
ΙΙ. ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΩΤ. ΧΡΕΟΥΣ*	79,8	94,2	82,4	100,2	124,1	181,5	280,7	411,8	668,3	1073,4	1670,7	1959,5	2139,9	2438,5	2689,8
(% στο ΑΕΠ)	11,9%	10,2%	8,6%	8,6%	8,7%	10,6%	13,7%	16,0%	22,4%	29,2%	36,2%	35,9%	34,2%	32,5%	30,6%
ΙΙΙ. Σύνολο Δημοσίου Χρέους															
7. Κεντρική Κυβέρνηση	150,8	192,8	215,8	341,4	394,6	473,8	671,8	828,3	1269,4	1882,8	2673,8	3230,3	4045,8	5376,7	6698,8
8. Δημοτικές Επιχειρήσεις	67,2	76,9	86,4	100,1	121,5	174,4	264,7	349,8	518,5	721,0	987,3	1140,0	1235,2	1371,1	1480,4
9. Δημ. Οργ. & Τ.Α.	-43,9	-57,5	-75,8	-69,6	-112,3	-127,6	-139,9	-137,4	-172,8	-168,1	-143,8	-71,2	-51,4	-1,6	-5,3
ΙΙΙ. ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΘΑΡΟΥ ΔΗΜ. ΧΡΕΟΥΣ*	174,2	202,0	228,4	352,0	403,8	520,7	796,6	1140,7	1616,0	2437,7	3627,4	4299,1	5229,5	6746,2	8183,9
(% στο ΑΕΠ)	25,9%	24,5%	23,5%	30,3%	28,3%	30,4%	36,9%	44,3%	52,5%	64,1%	78,4%	78,5%	83,5%	89,8%	93,0%
IV. Κατάλοιπος σε Τρόπεζες	64,8	70,8	67,2	104,2	126,5	148,3	171,1	225,4	270,8	312,0	343,1	370,0	446,1	516,4	659,1
V. ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΘ. ΔΗΜ. ΧΡΕΟΥΣ*	228,8	272,8	313,6	456,2	530,3	669,0	967,7	1366,1	1885,8	2749,7	3970,5	4669,1	5675,6	7264,6	8843,0
(% στο ΑΕΠ)	34,0%	33,1%	32,5%	38,3%	37,1%	38,1%	47,2%	53,1%	61,2%	72,3%	83,6%	85,2%	90,7%	96,7%	100,5%

(π.χ. βιοτεχνικά δάνεια, δάνεια σε αγρότες, σε τεχνικές εταιρείες κ.λ.π.), τα οποία στα τέλη του 1988 εκτιμάται ότι ανέρχονταν σε 1,2 τρισεκατομμύρια δραχμές. Επίσης δεν συμπεριλαμβάνεται το χρέος των ενόπλων δυνάμεων το οποίο δεν είναι γνωστό και το ταμειακό άνοιγμα του τρεχούμενου λογαριασμού του Δημοσίου στην κεντρική Τράπεζα το οποίο στα τέλη του 1989 ήταν 375,7 δισεκ. δραχμές. Τέλος δεν συμπεριλαμβάνονται σε μεγάλο βαθμό οι καταπτώσεις εγγυήσεων ύψους 190 δισεκ.δραχμών και το χρέος των αγροτικών συνεταιρισμών που φθάνει τα 560 δισεκ.δραχμές. Εάν λοιπόν προστεθούν και αυτά τα ποσά, το μέγεθος του δημοσίου χρέους πλησιάζει τα 12 τρισεκ.δραχμές.

Σημειώνεται επίσης ότι για τα έτη 1975-1981 δεν συμπεριλαμβάνεται το συσσωρευμένο πραγματικό έλλειμα των Λογαριασμών Διαχείρισης Αγροτικών Προϊόντων και Κρατικών Εφοδίων, το οποίο αποτελούσε χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης προς την Τράπεζα της Ελλάδος. Τα ελλείμματα αυτά καλύπτονταν σε μη τακτά χρονικά διαστήματα είτε με μεταφορά από τον τακτικό προϋπολογισμό (δεκαετία του 60) είτε με μακροχρόνιο δανεισμό από την Τράπεζα της Ελλάδος (π.χ. δάνειο 70 δισεκ. δρχ. του 1978 και 250 δισεκ. δρχ. του 1981). Μετά την είσοδο της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ιδίως μετά το 1982 οι λογαριασμοί αυτοί έχασαν, αφ' ενός, τη σημασία τους, και αφ' ετέρου τα ετήσια πραγματικά ελλείμματα εμφανίζονται πλέον στις δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού, το ετήσιο έλλειμα του οποίου επηρεάζει το δημόσιο χρέος του ίδιου έτους.

Θα πρέπει να τονισθεί ότι η μέτρηση του ύψους του δημοσίου χρέους και μάλιστα σε περιόδους πληθωρισμού, δεν είναι απλό θέμα. Τονίζεται ότι υπάρχουν διάφοροι τρόποι μέτρησης του δημό-

σιου χρέους και της συνολικής οικονομικής θέσης του Δημοσίου. Εξ άλλου υπάρχει πάντοτε και το πρόβλημα του ορισμού του δημοσίου τομέα. Στην Ιταλία π.χ., στο δημόσιο χρέος δεν συμπεριλαμβάνεται το χρέος της δημόσιας επιχείρησης ηλεκτρισμού, ενώ συμπεριλαμβάνεται αυτό του ταχυδρομείου και των σιδηροδρόμων. Αντίθετα στη χώρα μας το χρέος της ΔΕΗ συμπεριλαμβάνεται πάντοτε στις εκτιμήσεις του δημοσίου χρέους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 9 το καθαρό δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 25,9% το 1975 σε 93% του ΑΕΠ το 1989. Η μεγαλύτερη επιμέρους κατηγορία είναι το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης το οποίο στην αρχή της περιόδου αποτελούσε το 86,6% , ενώ το 1989 το 81,9% του συνολικού χρέους. Το χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη επιμέρους κατηγορία με συμμετοχή 18,2% στο συνολικό χρέος στα τέλη του 1989. Τέλος , οι δημόσιοι οργανισμοί (κυρίως ασφαλιστικά ταμεία) και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) παρουσιάζουν αποθεματικά μεγαλύτερα του χρέους τους, αν και το πλεόνασμα αυτό είναι πλέον ασήμαντο και τείνει να εξαφανισθεί λόγω της συσσώρευσης σημαντικού χρέους από τα κύρια ασφαλιστικά ταμεία (ΙΚΑ, ΝΑΤ κ.λ.π.).

Ιδίως στην περίπτωση του εξωτερικού χρέους, το οποίο κατά μέσον όρο κυμαίνεται γύρω στο 38% του συνολικού χρέους , η κεντρική κυβέρνηση το 1989 έχει το 69,6% των συνολικών υποχρεώσεων (έναντι 64,7% το 1975) , οι δημόσιες επιχειρήσεις το 30% και οι ΟΤΑ το 0,4%.

Το μέγεθος λοιπόν του καθαρού δημόσιου χρέους την 31η Δεκεμβρίου 1989 ήταν γύρω στο 93% του ΑΕΠ, ενώ το αντίστοιχο μικτό μέγεθος ήταν ελαφρά ανώτερο του 100% του ΑΕΠ. Είναι το μέγεθος αυτό υψηλό:

Κατ αρχήν, η οικονομική θεωρία δεν έχει προσδιορίσει ένα "άριστο" ύψος δημοσίου χρέους. Το μόνο σχετικό θεωρητικό αποτέλεσμα είναι ότι ο λόγος δημόσιο χρέος προς ΑΕΠ πρέπει να παραμείνει σταθερός στο μέσο του οικονομικού κύκλου και να χρησιμοποιείται για "εξομάλυνση του φορολογικού βάρους" στη διάρκεια του κύκλου. Δεν προσδιορίζεται όμως σε ποιό ύψος πρέπει να παραμείνει σταθερός ο λόγος αυτός.

Η οικονομική ιστορία, από την άλλη πλευρά, αναφέρει πολλά παραδείγματα χωρών όπου κυρίως μετά από πολέμους, ο λόγος του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ όχι μόνο ξεπέρασε τη μονάδα αλλά πλησίασε και το 2, χωρίς καταστροφικές συνέπειες. Το Ηνωμένο Βασίλειο, π.χ. μετά τους Ναπολεόντιους πολέμους, μετά τον Α. Παγκόσμιο πόλεμο και μετά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο, είχε δημόσιο χρέος που πλησίαζε το 200% του ΑΕΠ. Στη Γαλλία το 1992 το δημόσιο χρέος έφθασε το 180% του ΑΕΠ και στις ΗΠΑ το χρέος μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο έφθασε το 125% του ΑΕΠ.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 10, το Βέλγιο, η Ιρλανδία, και η Ιταλία στα τέλη του 1989, είχαν υψηλότερο δημόσιο χρέος απ ότι η Ελλάδα, ενώ τα χρέη της Ολλανδίας και της Πορτογαλίας πλησιάζουν αυτό της χώρας μας. Συγκρινόμενο με εκείνο όλων των χωρών όμως, το χρέος της Ελλάδας είναι 48% υψηλότερο από τον μέσο όρο της Κοινότητας.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 10

ΧΡΕΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΟ 1989

(% ΣΤΟ ΑΕΠ)

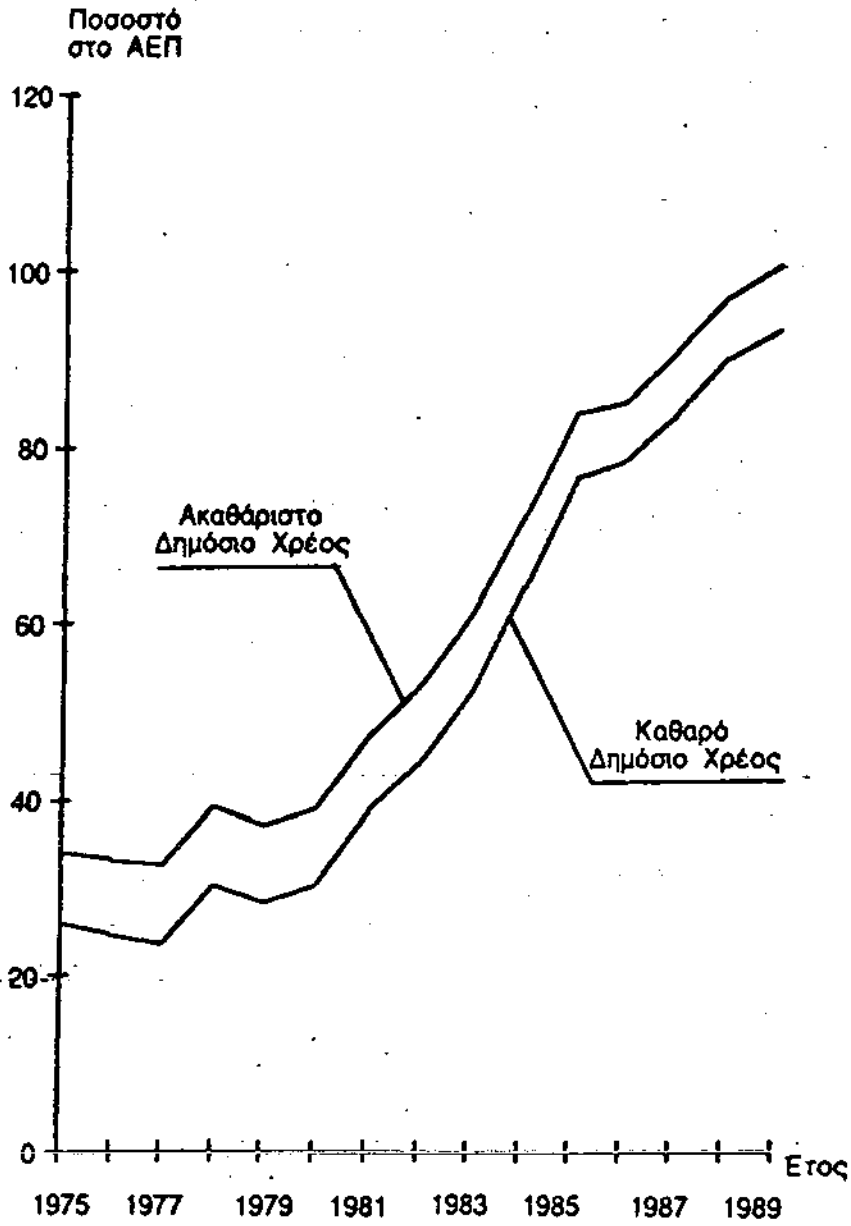
<u>ΧΩΡΑ- ΜΕΛΟΣ</u>	<u>Ποσοστό Χρέους</u>
Βέλγιο	128,5
Γαλλία	35,5
Δανία	63,8
Δυτική Γερμανία	43,0
Ελλάς	86,3

ΧΩΡΑ ΜΕΛΛΟΣ	Ποσοστό Χρέους
Ηνωμένο Βασίλειο	44,2
Ιρλανδία	104,9
Ισπανία	43,2
Ιταλία	98,5
Λουξεμβούργο	9,0
Ολλανδία	78,4
Πορτογαλία	73,1
<u>Κοινοτικός μέσος όρος</u>	<u>58,3</u>

Πηγή: "Ευρωπαϊκή Οικονομία", Ιούλιος 1989 και Υπηρεσίες της Ε.Κ.

Εξετάζοντας τώρα την ελληνική εμπειρία σημειώνεται ότι το δημόσιο χρέος στη χώρα μας, από τις αρχές της δεκαετίας του 50 έως τέλος, του 1989, δεν έχει πλησιάσει ποτέ τα επίπεδα του 1989. Το πλέος ανησυχητικό:ύμως χαρακτηριστικό του δημοσίου χρέους είναι η δυναμική που έχει αποκτήσει (Διάγραμμα 3) .Μεταξύ τέλους 1979 και τέλους 1989, το δημόσιο χρέος, ως ποσοστό στο ΑΕΠ υπερ-τρμπλασιάστηκε. Από το 1980 και ύστερα το δημόσιο χρέος αυξάνεται συνεχώς, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το ΟΟΣΑ δεν έχουν βρεθεί σε παρόμοια θέση στη δεκαετία του 80. Το βέβαιο είναι ότι εάν οι εξελίξεις αυτές αφεθούν ανεξέλεγκτες πολύ σύντομα η κατάσταση θα είναι εκ-ρηκτική.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3
Η εξέλιξη του χρέους του δημόσιου τομέα
(% στο ΑΕΠ)

ΠΗΓΗ: Πίνακας 9

3. Επίδραση του εσωτερικού δανεισμού

Ο εσωτερικός δανεισμός είναι ο προσφορότερος και ο λιγότερο οδυνηρός για την οικονομία. Παρ'όλο που το εσωτερικό χρέος της χώρας αυξάνει, τα δανειζόμενα χρήματα μένουν μέσα στη χώρα και βελτιώνουν την οικονομία όταν ξεοδεύονται.

Στην περίπτωση εσωτερικών δανείων, για κάθε δάνειο υπάρχουν δανειστές και χρεοφειλέτες για κάθε δανειοδότη υπάρχει και δανειολήπτης. Το κράτος γίνεται φτωχότερο όταν χρωστάει περισσότερα, αλλά και οι πιστωτές μέσα στη χώρα γίνονται πλουσιότεροι όταν κατέχουν περισσότερα (ομολογίες), και όταν λαμβάνουν και τόκους κάθε χρόνο από τα έντοκα δάνεια. Καθώς οι κάτοχοι ομολογιών (πιστωτές του κράτους) αισθάνονται πλουσιότεροι, τείνουν να ξεοδεύουν περισσότερα, πράγμα που αυξάνει τη ζήτηση και βελτιώνει την οικονομία.

Η βελτίωση της παραγωγής και η μείωση της ανεργίας από μία τέτοια αύξηση της ζήτησης σε επίπεδο μακροοικονομίας εξαρτάται από την οριακή τάση κατανάλωσης αυτών που ξεοδεύουν. Η οριακή αυτή κατανάλωση καθορίζει και τον πολλαπλασιαστή του εισοδήματος στην εσωτερική οικονομία της χώρας, δηλαδή πόσο θα αυξηθεί το εισόδημα και σε συνέχεια η παραγωγή και η εργασία από την αύξηση των δαπανών.

Η Ελλάδα όμως έχει ανεργία και πληθωρισμό και σχεδόν μηδενική αύξηση του πραγματικού εισοδήματος. Οι υπερβολικές δαπάνες του δημοσίου τομέα, οι πληρωμές πλεονάζοντος προσωπικού, που προσφέρουν λίγα ή τίποτα στην παραγωγή τα πολυδάπανα ταξίδια και οι εκπολιτιστικές εκδηλώσεις και η μεγάλη ζήτηση για εισαγόμενα καταναλωτικά αγαθά οδηγούν στη διατήρηση τόσο του πλη-

θωρισμού, όσο και της ανεργίας.

Από αυτή την πλευρά η απορρόφηση χρημάτων με εσωτερικό χρέος θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα όταν γίνεται για επενδυτικούς σκοπούς. Πρώτον γιατί με τις επενδύσεις δημιουργούνται δουλειές και μειώνεται η ανεργία και δεύτερον, γιατί νέες επενδύσεις αυξάνουν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών και σε συνέχεια πιέζουν τον πληθωρισμό.

Γι αυτό η οικονομική πολιτική πρέπει να στρέφεται προς παραγωγικές επενδύσεις γιατί τότε και τα εξωτερικά δάνεια θα είναι λιγότερα οδυνηρά.

4. Δάνεια Τραπεζών στο Κράτος

Όπως δείχνει ο πίνακας 11 το χρέος του κράτους προς τις Ελληνικές Τράπεζες αυξάνει κατά μεγάλα άλματα τα τελευταία χρόνια. Από 418 δις δραχμές το 1980 έφθασε 1.753 δις δραχμές το 1985, δηλαδή τετραπλασιάστηκε μέσα σε πέντε χρόνια. Η μεγάλη αύξηση δανεισμού του Δημόσιου έγινε από τις Εμπορικές Τράπεζες οι οποίες ανήκουν κατά κύριο λόγο στο κράτος, που από 217 δις δραχμές το 1980, πέρασε το ένα τρισεκ. δρχ., δηλαδή κάπου πέντε φορές επάνω. Η αύξηση του κρατικού χρέους από την Τράπεζα Ελλάδος αυξήθηκε από 200 δις δραχμές το 1980 σε 788 δις δραχμές το 1986. Αν προστεθούν και άλλα 292 δις δραχμές αξιώσεις της Τράπεζας Ελλάδος έναντι αναπτυξιακών Τραπεζών; όπως η ΕΤΒΑ, που είναι πάλι κρατικές, τότε το χρέος του Δημοσίου στην Τράπεζα Ελλάδος, περνάει το ένα τρισεκ. δραχμές.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ *11
ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
(Αδάνεια Τραπεζών στο Κράτος)
Δις Δραχμές

Ετος	Αξιώσεις της Τράπεζας Ελλάδος έναντι του Δημοσίου	Αξιώσεις Εμπορικών Τραπεζών έναντι του Δημοσίου	Σύνολο
1970	17,5	17,8	35,3
1975	47,1	62,9	110,0
1980	200,3	217,5	417,8
1981	356,1	261,5	617,6
1982	627,9	327,9	945,8
1983	530,8	530,6	1.061,4
1984	656,5	691,4	1.347,9
1985	747,9	1.005,6	1.753,5
1986	787,6	1.234,7	2.022,3

Πηγή, IMF, International Financial Statistics, διάφορες εκδόσεις.

Έτσι το συνολικό εσωτερικό χρέος του κράτους, προς τις Τράπεζες (Τράπεζα Ελλάδος και Εμπορικές) περνάει τα 2 τρισεκ. δραχμές ή κάπου 12 δις δολάρια, που είναι περισσότερο από το εξωτερικό χρέος. Αν προστεθούν και τα δύο είδη χρέους του Δημοσίου, το ποσό φθάνει περίπου ολόκληρο το εθνικό προϊόν.

Αυτό που είναι σημαντικό για το εσωτερικό χρέος είναι οι υπέρογκοι τόκοι που υποχρεούται να πληρώνει το κράτος κάθε χρόνο. Παρ' όλο που οι τόκοι αυτοί δεν πληρώνονται σε ξένους πιστωτές, όπως γίνεται με το εξωτερικό χρέος, τα τεράστια ποσά, των τόκων με υψηλά ονομαστικά επιτόκια, απαιτούν μεγάλα ποσά φόρων για να πληρωθούν. Αν υποθεθεί ότι το Κράτος πληρώνει σ' ολόκληρο

το εσωτερικό χρέος τόκους με επιτόκιο 18%, όπως γίνεται με τα έντοκα γραμμάτια των εμπορικών Τραπεζών, τότε οι τόκοι για το χρέος αυτό θα είναι 365 δις δραχμές το χρόνο, εκτός από τα χρεολύσια. Έτσι το δημόσιο ταμείο προβλέπεται να παραμένει καταχρεωμένο, ενώ το 1993 όλα τα φορολογικά έσοδα θα διατίθενται για το δημόσιο χρέος.

5. Σχέση του Εσωτερικού και Εξωτερικού Δανεισμού.

Το εσωτερικό δημόσιο χρέος σχετίζεται με το εξωτερικό χρέος, καθώς και η αύξηση του ενός αναμένεται να μειώνει το άλλο. Από αυτή την άποψη είναι προτιμότερο να αυξάνει το εσωτερικό αντί να αυξάνει το εξωτερικό χρέος. Με την πληρωμή τοκοχρεολυσίων στο εξωτερικό, οικονομικοί πόροι που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στο εσωτερικό για τόνωση της οικονομίας, φεύγουν από τη χώρα.

Επειδή οι εμπορικές Τράπεζες της Ελλάδας είναι κυρίως κρατικές, ή κάτω από κρατικό έλεγχο τα κριτήρια καθορισμού επιτοκίων, χορήγησης δανείων και άλλων εργασιών, κατά ένα ποσοστό, δεν καθορίζονται σύμφωνα με την πρέπουσα τραπεζική πρακτική και την προσφορά και ζήτηση κεφαλαίων αλλά με κομματικά και γενικά με εξωτραπεζικά και μη παραγωγικά κριτήρια. Οι εμπορικές Τράπεζες υποχρεούνται να καταθέσουν ένα ποσοστό των καταθέσεών τους στην Τράπεζα Ελλάδος χωρίς τόκο ή με χαμηλό επιτόκιο.

Τις καταθέσεις αυτές χρησιμοποιεί το κράτος για την κάλυψη των ελλειμμάτων του, με αποτέλεσμα να γίνεται προβληματική η χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων. Έτσι το υποανάπτυκτο τραπεζικό σύστημα της χώρας χωλαίνει και αν δεν συγχρονιστεί γρήγορα θα γονατίσει κάτω από τον ανταγωνισμό των Ευρωπαϊκών Τρα-

πεζών που σύντομα αναμένεται να εγκατασταθούν ελεύθερα στην Ελλάδα, με βάση τις συμφωνίες της ΕΟΚ.

Τώρα για να δείξουν κέρδη, οι Ελληνικές Τράπεζες παρουσιάζουν κάθε χρόνο αύξηση στην αξία των ευεργητικών στοιχείων που μπορεί να συνεχίζεται, διότι ήδη οι ξένες πιστώτριες Τράπεζες, η ΕΟΚ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, άρχισαν να ελέγχουν τη κατάσταση και να εισηγούνται ή να επιβάλλουν περιορισμούς σε αυτήν την πρακτική.

Ο εσωτερικός δανεισμός στην Ελλάδα γίνεται, κατά κύριο λόγο όχι δια μέσον πώλησης κρατικών ομολογιών στους ιδιώτες ή στο ευρύ κοινό, αλλά απευθείας από την Τράπεζα Ελλάδος ή από τις εμπορικές Τράπεζες που και αυτές ανήκουν στο δημόσιο. Με τον τρόπο αυτό, το κράτος δεν συναγωνίζεται ανοικτά στη χρηματαγορά για την απόκτηση των αναγκαίων ποσών, χρηματοδότησης των ελλειμμάτων, του προϋπολογισμού, αλλά "διατάσσει" τις τράπεζες να χορηγήσουν τα απαιτούμενα ποσά. Όμως αυτή η πολιτική δεν βοηθάει την παραγωγική τοποθέτηση των οικονομιών του λαού.

Με τον εσωτερικό δανεισμό του κράτους αφαιρούνται σημαντικά ποσά από την άποταμίευση, που θα χρηματοδοτούσε παραγωγικές επενδύσεις στην οικονομία της χώρας, όταν τα δάνεια χρησιμοποιούνται από το δημόσιο τομέα για καταναλωτικούς σκοπούς και μη παραγωγικές δαπάνες.

Με τέτοια εσωτερικά χρέη, η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας αναμένεται να είναι οδυνηρή για τα ερχόμενα χρόνια. Συνεπώς, τα μέτρα λιτότητας αναμένεται να συνεχιστούν για αρκετό καιρό και το βιοτικό επίπεδο του ελληνικού λαού θα είναι στάσιμο ή ίσως και χειρότερο, διότι εκτός από τα εσωτερικά χρέη, η χώρα

έχει εξίσου υπερβολικά εξωτερικά χρέη που είναι οδυνηρά, αφού οι πληρωμές τόκων θα πρέπει να γίνονται σε ξένο συνάλλαγμα και σε ξένους πιστωτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ

ΜΕ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ

1. Ετήσια ελλείμματα και δημόσιο χρέος

Οποιαδήποτε αναφορά στο δημόσιο χρέος θα ήταν ελλιπής χωρίς την παρουσίαση και την ανάλυση των ετησίων ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα καθώς και της σχέσης τους με το δημόσιο χρέος. Οι ετήσιες καθαρές δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα προστίθενται στο ανεξόφλητο υπόλοιπο του χρέους στο τέλος του προηγούμενου έτους και το άθροισμα αποτελεί το νέο ανεξόφλητο υπόλοιπο χρέος.

Οι ετήσιες καθαρές δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα παρουσιάζονται στον πίνακα 12. Την πενταετία 1975-1979 οι δανειακές αυτές ανάγκες διαμορφώθηκαν σε μέτρια επίπεδα κατά 5,1% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) κάθε έτος. Αντίθετα από το 1980 έως και το 1989 ο μέσος όρος των δανειακών αναγκών ήταν 14,4% δηλαδή σχεδόν τριπλάσιος της προηγούμενης πενταετίας. με αποτέλεσμα την ταχύτατη συσσώρευση του δημοσίου χρέους την ίδια περίοδο.

Το δεύτερο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό των εξελίξεων των δανειακών αναγκών, μετά το 1979, είναι η έντονη κυκλική συμπεριφορά τους, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 4, με τα ανώτατα σημεία του κύκλου να συμπίπτουν χρονικά με τα έτη διεξαγωγής των εκλογών, δηλαδή το 1981, το 1985 και το 1989. Πρόκειται δηλαδή για "πολιτικό οικονομικό κύκλο". Παράλληλα όμως με την κυκλική αυτή συμπεριφορά, οι δανειακές ανάγκες παρουσιάζουν και σταθερή μακροχρόνια ανοδική τάση της τάξης του 1% ετησίως.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΚΑΘΑΡΕΣ ΔΑΝΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

(Σε δισεκ. δρχ.)	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989 ²
1. Κεντρική Διοίκηση	40,2	40,5	56,2	61,4	87,1	126,0	255,4	271,5	297,9	479,8	664,7	578,0	736,6	1105,5	1606,0(1)
2. Δημόσιοι Οργανισμοί και ΟΤΑ	-10,1	-13,8	-18,3	-14,0	-20,6	-15,7	-12,5	2,5	-355	1,5	36,5	76,0	18,9	48,3	-2,6
3. Δημόσιες Επιχειρήσεις	6,8	5,6	9,5	13,4	17,2	33,0	59,4	54,5	83,2	104,0	127,2	122,2	88,4	47,2	86,3
Ι. ΣΥΝΟΛΟ	36,9	32,2	47,4	60,8	83,7	143,3	302,3	328,3	350,6	585,3	828,4	776,2	843,9	1201,0	1689,7(1)
% στο ΑΕΠ	5,5	3,9	4,9	5,2	5,9	8,4	14,8	12,8	11,4	15,4	17,9	14,2	13,5	16,1	19,2(1)

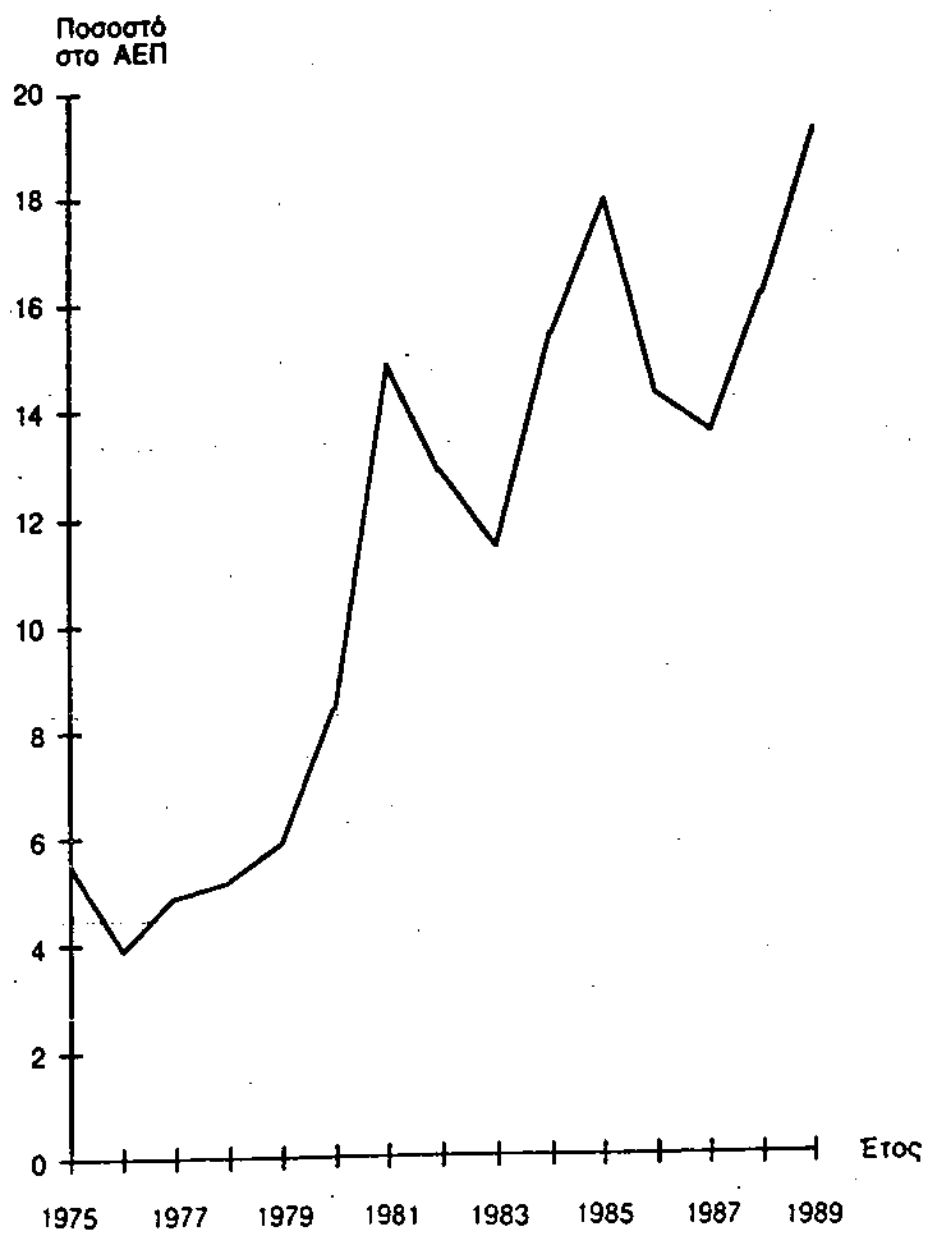
1. Περιλαμβάνεται ποσό 86 δισεκ. δρχ. το οποίο μεταφέρθηκε στη χρήση του 1990. Το ποσό αυτό αφορά κυρίως τόκους δημοσίου χρέους.

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδας. Έκθεση του Διοικητή, διάφορα τεύχη.

Μ.Ο.: 1975-1979 5,08%

Μ.Ο.: 1980-1989 14,37%

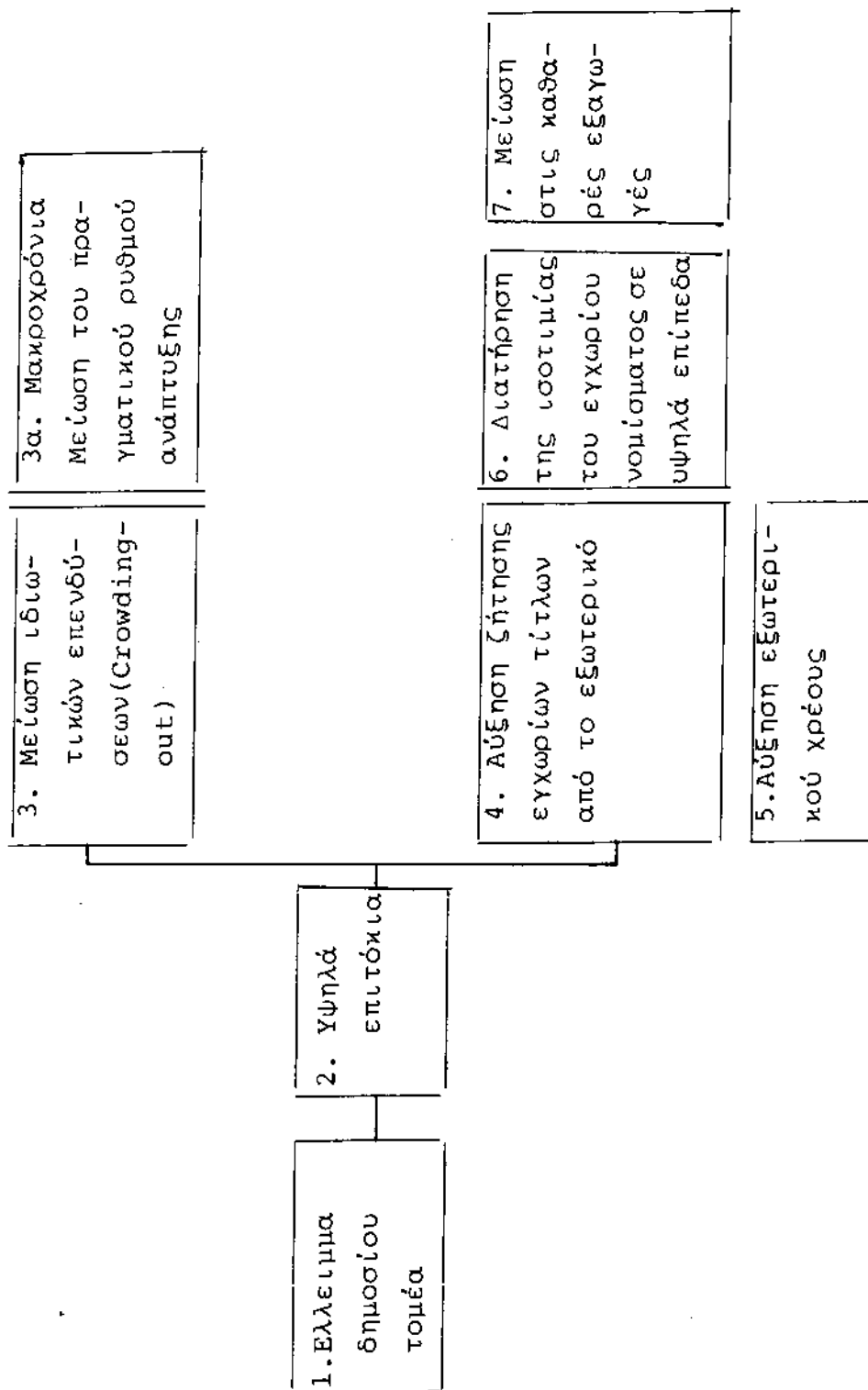
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4
Καθαρές δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα
(% στο ΑΕΠ)

Πηγή: Πίνακας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Οι επιπτώσεις των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Τα υψηλά αυτά ελλείμματα προήλθαν από δυσμενείς εξελίξεις τόσο στο σκέλος των δημοσίων δαπανών όσο και σε εκείνο των εσόδων. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ονομαστικό ΑΕΠ αυξήθηκε από το 1970 έως το 1989 με μέσο ετήσιο ρυθμό 19,5% οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού στην ίδια περίοδο σημείωσαν μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 25,1% . Έτσι, ενώ οι δαπάνες αυτές αποτελούσαν το 17,3% του ΑΕΠ το 1970, το 1989 αποτελούν το 41,3%.

Στο σκέλος των εσόδων ιδιαίτερα προβλήματα εμφανίστηκαν μετά το 1980, επειδή η χώρα έπρεπε να προσαρμόσει το φορολογικό της σύστημα σε αυτό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Πέρα από την συσσώρευση του δημοσίου χρέους οι επιπτώσεις των ελλειμμάτων είναι πολλές και ποικίλες και προς διάφορες κατευθύνσεις. Οι κυριότερες επιπτώσεις των ελλειμμάτων που γίνονται δεκτές από τους περισσότερους ερευνητές παρουσιάζονται σχηματικά στο διάγραμμα 5. Ανάλογα με τις ιδιομορφίες της κάθε οικονομίας, ορισμένες από τις επιπτώσεις αυτές είναι δυνατόν να είναι περισσότερο ή λιγότερο έντονες.

Στη χώρα μας επειδή μεγάλο μέρος του ετήσιου ελλείμματος χρηματοδοτείται υποχρεωτικά από τις εμπορικές τράπεζες με την αγορά εντόκων γραμματίων του Δημοσίου, τα επιτόκια δεν είναι τόσο υψηλά όσο ενδεχομένως θα δικαιολογούσε το μέγεθος και η συνεχής εμφάνιση ετησίων ελλειμμάτων. Γι' αυτό, η εξέλιξη των επιτοκίων θα πρέπει να εξεταστεί μαζί με την εξέλιξη της υποχρέωσης των εμπορικών τραπεζών, να διαθέτουν ένα ποσοστό των καταθέσεων για την αγορά εντόκων γραμματίων. Η εξέλιξη των επιτοκίων των εντόκων γραμματίων από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, που άρχισαν να διατίθενται και σε ιδιώτες, καθώς και η εξέλιξη του ποσοστού των καταθέσεων το οποίο πρέπει να διαθέτουν οι τράπεζες για αγορά εντόκων γραμματίων δίνονται στους πίνακες 13 και 14 αντίστοιχα.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 10, τα επιτόκια των εντόκων γραμματίων και ιδίως των ετησίων τίτλων τους οποίους αγοράζουν κατά κανόνα οι επενδυτές έχουν μια σαφή μακροχρόνια ανοδική τάση, η οποία μάλιστα γίνεται περισσότερο έντονη την τελευταία περίοδο λόγω της ανάγκης χρηματοδότησης των μεγάλων ελλειμμάτων των ετών 1989 και 1990.

Παράλληλα και το ποσοστό των καταθέσεων των τραπεζών, το οποίο πρέπει υποχρεωτικά να διατίθεται για αγορά εντόκων γραμματίων, αυξήθηκε από 30% το 1977 και 35% το 1980, σε 40% στις αρχές του 1990 πίνακας 14.

Με την άνοδο των επιτοκίων και ιδίως με την αύξηση της διαφοράς μεταξύ επιτοκίων εσωτερικού και εξωτερικού άρχισαν να εμφανίζονται και κεφάλαια από το εξωτερικό για τοποθετήσεις σε τίτλους του Δημοσίου στη χώρα μας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ομολογιακό δάνειο με ρήτρα ECU, που εκδόθηκε τον Ιανουάριο του 1990, με επιτόκιο 19%. Όπως ανακοινώθηκε, κεφάλαιο από το εξωτερικό, ύψους 770 εκατ. δολλαρίων επενδύθηκαν στα ομόλογα αυτά.

Παράλληλα σε ολόκληρο το 1989 270 εκ. δολάρια είχαν επενδυθεί σε ομόλογα με ρήτρα ECU από το εξωτερικό. Αυτό άσκησε ανοδική πίεση στην ισοτιμία της δραχμής και οπωσδήποτε δεν ευνόησε τις καθαρές εξαγωγές μας. Θα πρέπει να τονισθεί όμως ότι και τα συνεχή προβλήματα του εμπορικού μας ισοζυγίου οφείλονται κυρίως στις προσδοκίες υποτίμησης της δραχμής που επικράτησαν το 1989 και όχι τόσο στην εισροή κεφαλαίων λόγω επιτοκίων.

Πέρα από τις επιπτώσεις αυτές, η χρηματοδότηση των δανειακών αναγκών του Δημοσίου στη χώρα μας με την υποχρεωτική πώληση εντόκων γραμματίων στις εμπορικές τράπεζες και μάλιστα σε ποσοστό 40% των καταθέσεών τους, έχει και άλλες σοβαρότερες συνέπειες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΕΞΕΛΙΞΗ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΕΝΤΟΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ

Ημερομηνία Μεταβολής	Τρίμηνα	Εξάμηνα	Ετήσια
7/1979	13,75	14,00	14,25
1/1982	14,75	15,00	15,25
15/2/1984	17,50	17,75	18,00
1/3/1985	17,00	17,50	18,50
6/1987	17,50	18,00	19,50
1/1988	17,00	17,50	19,50
4/1988	16,00	17,00	19,50
6/1988	16,00	17,00	19,00
1/1989	15,50	16,50	18,50
4/1989	16,00	17,00	19,00
5/1989	16,50	17,50	19,00
25/8/1989	17,00	17,50	19,00
11/1989	17,00	18,00	20,00
2/1990	18,00	19,00	21,00
3/1990	18,00	19,50	22,00
5/1990	18,00	19,50	23,00
6/1990	19,00	20,50	24,00
12/1990	19,00	22,00	24,00
2/1991	19,00	22,00	23,50
10/1991	18,50	21,50	23,00
11/1991	18,00	21,00	22,50
2/1992	17,50	20,50	22,00
5/1992	17,00	19,50	21,00
			20,50

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

**ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΝΤΟΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ**

Ημερομηνία Μεταβολής	Ποσοστό των καταθέσεων των τραπεζών το οποίο διατίθεται για την αγορά εντόκων γραμματίων
1/1977	30%
1/1979	31%
3/1979	32%
9/1979	34%
9/1980	35%
10/1980	36%
2/1981	37%
8/1984	38%
12/1989	39%
3/1990	40%
1/2/1991	35%
1/7/1991	30%
1/2/1992	25%

Κατ'αρχήν ο τρόπος αυτός χρηματοδότησης επηρεάζει αρνητικά τη σύνθεση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών και το ύψος των κερδών τους. Δεύτερο, ο τρόπος αυτός κάλυψης των ελλειμμάτων παρεμποδίζει την άριστη κατανομή των παραγωγικών πόρων της οικονομίας, ιδίως από το 1982 και μετά, όπου τα έντοκα γραμμάτια χρησιμοποιούνται για την κάλυψη των καταναλωτικών ελλειμμάτων του Δημοσίου.

Σημειώνεται, εδώ, ότι από όλες τις χώρες της Κοινότητας σε τέσσερις μόνο ισχύει ο θεσμός των υποχρεωτικών τοποθετήσεων των κεφαλαίων των τραπεζών σε τίτλους του Δημοσίου και από αυτές η χώρα μας, όπως φαίνεται από τον πίνακα 15 έχει το υψηλότερο ποσοστό υποχρεωτικών τοποθετήσεων, χωρίς να λάβουμε υπ'όψιν και τις υποχρεωτικές τοποθετήσεις (9,5%) σε ομόλογα των δημοσίων επιχειρήσεων.

Επί πλέον η Ισπανία έχει ήδη δρομολογήσει βαθμιαίες μειώσεις με στόχο το μηδενισμό του ποσοστού αυτού έως το 1993, ενώ η Πορτογαλία, έπαψε να χρησιμοποιεί τον τρόπο αυτό κάλυψης των ελλειμμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

ΧΩΡΕΣ ΜΕ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΕ
ΤΙΤΛΟΥΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

ΧΩΡΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ
Ελλάς	40%
Ισπανία	7,988%
Ιρλανδία	13% έως 25%
Πορτογαλία	5%

2. Στρατιωτικές δαπάνες

Δεν πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι σημαντικά ποσά του προϋπολογισμού αλλά και του ισοζυγίου πληρωμών οφείλονται στις στρατιωτικές δαπάνες. Ανάμεσα στις 16 χώρες του NATO η Ελλάδα έρχεται δεύτερη σε στρατιωτικές δαπάνες αλλά και σε προσωπικό μετά τις ΗΠΑ.

Ξοδεύει πάνω από 6% του Ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος το χρόνο για τις ένοπλες δυνάμεις όπου υπηρετούν κάπου 2,31% του πληθυσμού της.

Αν όμως στο εν ενεργεία προσωπικό προστεθούν και οι εφεδρείες τότε το ανθρώπινο στρατιωτικό δυναμικό και στα τρία όπλα (Ξηρά, θάλασσα, αέρα) φθάνει στο 4,81% του πληθυσμού της χώρας.

Οι δαπάνες εθνικής άμυνας εκτιμώνται σε 278 δις δραχμές το 1987 και σε 344,1 δις δραχμές το 1988 ή 12,3% του συνόλου των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού. Οι τεράστιες αυτές δαπάνες οφείλονται κατά κύριο λόγο, στις αναχρονιστικές επεκτατικές επιδιώξεις της Τουρκίας. Αλλά και η Τουρκία δαπανά κάπου 15% του συνόλου των κρατικών εξόδων για στρατιωτικές δαπάνες (σύμφωνα με τις στατιστικές της Διεθνούς Τράπεζας).

Το δυσάρεστο είναι ότι οι δαπάνες αυτές γίνονται για αγορά αεροπλάνων, τάνκς, ρουκετών και άλλων στρατιωτικών υλικών, κατά μεγάλο μέρος, από άλλες χώρες. Επομένως, από οικονομικής πλευράς, συμφέρει στις χώρες που πουλούν τα υλικά αυτά να διατηρούνται οι έχθρες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ώστε να συνεχίζεται η προσοδοφόρα αγορά στρατιωτικού υλικού αλλά και η άμεση ή έμμεση επιρροή στην εξωτερική και οικονομική πολιτική των δύο αυτών στρατηγικών χωρών.

Παρ'όλο που και οι δύο χώρες, λαμβάνουν αμερικανική βοήθεια,

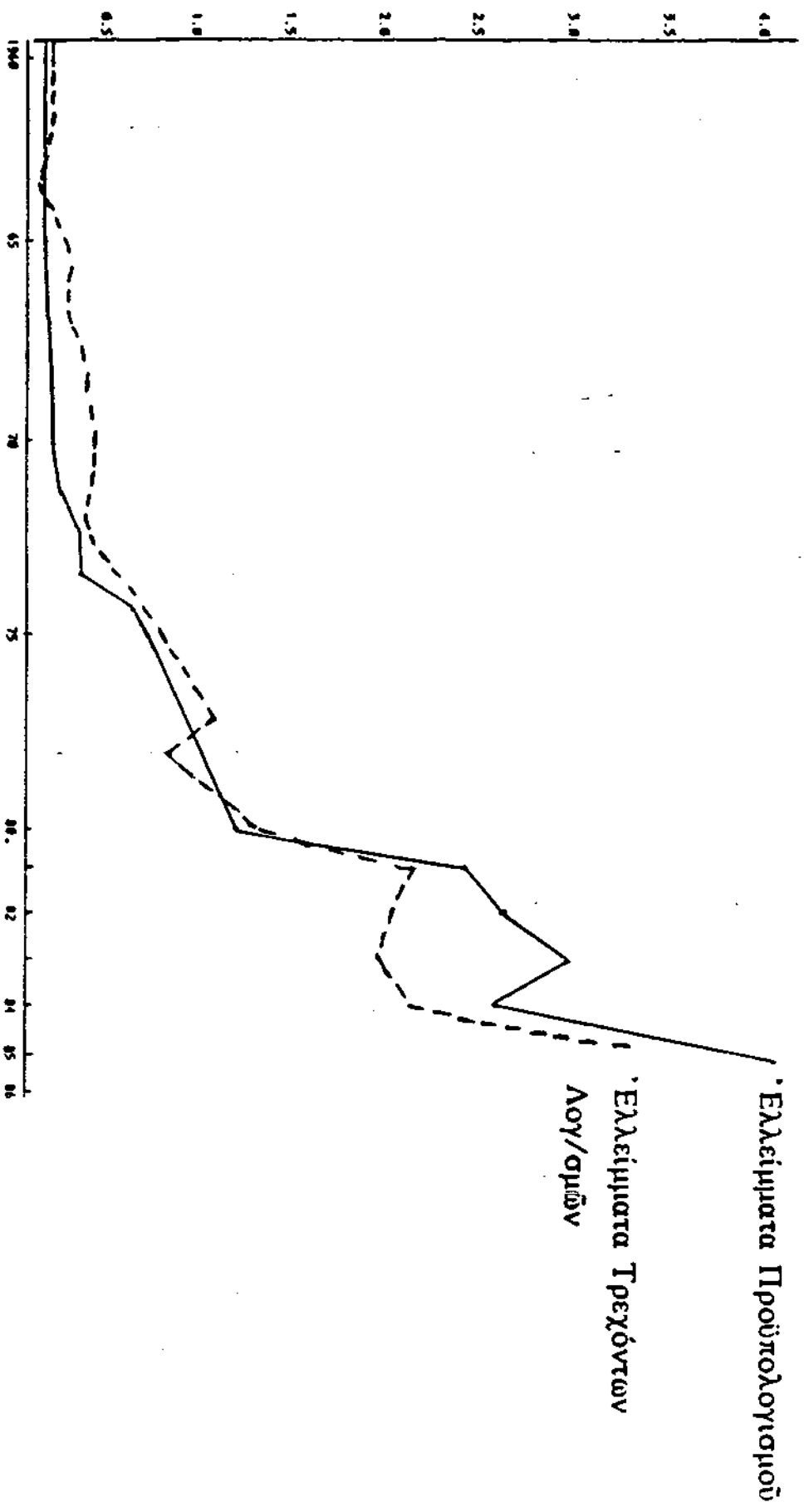
κυρίως για χρήση του εδάφους τους για βάσεις των ΗΠΑ (γύρω στα 350 δις δολάρια η Ελλάδα και 500 δις δολάρια η Τουρκία το χρόνο), οι πληρωμές σε συνάλλαγμα για αγορά στρατιωτικού υλικού, που γρήγορα γίνεται άχρηστο από τη σύγχρονη τεχνολογία, αποτελεί ίσως το σοβαρό οικονομικό πρόβλημα των δύο χωρών.

3. Σχέση ελλειμμάτων προϋπολογισμού και τρεχόντων λογαριασμών

Το χρέος της Ελλάδας οφείλεται εξίσου κατά 1/3 περίπου σε ευρωπαϊκές, αμερικανικές και ιαπωνικές τράπεζες. Τα δάνεια της Ιαπωνίας στην Ελλάδα παρέχονται κυρίως για χρηματοδότηση του εμπορικού ελλείμματος της Ελλάδας από εισαγωγές αυτοκινήτων ενώ οι ελληνικές εξαγωγές είναι περιορισμένες. Εξωτερικά δάνεια λαμβάνονται όχι μόνο από το κράτος αλλά και από δημόσιους οργανισμούς και τράπεζες.

Μια σχετική στατιστική έρευνα δείχνει ότι τα ελλείμματα του εξωτερικού εμπορίου επηρεάζονται κατά πολύ από τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις ΗΠΑ και στις άλλες χώρες. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα υπάρχει ανοδική πορεία των δύο αυτών μεγεθών όπως δείχνει το διάγραμμα 6. Δηλαδή, οι υποβολικές δαπάνες του δημοσίου τομέα, είναι πάνω από τις μισές όλης της οικονομίας, δημιουργούν αγοραστική δύναμη πάνω από την παραγωγική ικανότητα της χώρας. Έτσι, μέρος των δαπανών στρέφεται σε ζήτηση προϊόντων από το εξωτερικό. Και επειδή οι εισαγωγές αυξάνουν περισσότερο από τις εξαγωγές τα εμπορικά ελλείμματα μεγαλώνουν και τα εξωτερικά δάνεια για τη χρηματοδότησή τους συνεχίζονται.

Το φαινόμενο αυτό θα συνεχίζεται εφόσον, η παραγωγή της οικονομίας είναι χαμηλότερη από τις δαπάνες και η παραγωγικότητα,

Διάγραμμα 6: Σχέση Έλλειμμάτων Προϋπολογισμού και Ίσοζυγίου Τρεχόντων Λογαριασμών.
Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), IFS, διάφορες εκδόσεις.

ιδιαίτερα του δημοσίου τομέα, μικρή ή μηδαμινή. Και τούτο, όχι γιατί οι εργαζόμενοι δεν είναι παραγωγικοί, αλλά κυρίως γιατί είναι υπεράριθμοι σε αρκετές δημόσιες υπηρεσίες. Έτσι μερικοί εργαζόμενοι χρησιμοποιούν το χώρο της εργασίας τους για άλλες ασχολίες για να σκοτώνουν την ώρα τους.

Η αμοιβή των συντελεστών παραγωγής (εργασία, κεφάλαιο, φυσικοί πόροι) πρέπει να συμβαδίζουν με την παραγωγικότητα τους, αλλιώς οι υπερβολές θα οδηγήσουν σε πληθωρισμό και σε εξωτερικά δάνεια, όπως γίνεται με χρεωμένες χώρες σαν την Ελλάδα. Για ανακούφιση του δημοσίου τομέα και αύξηση της παραγωγής και παραγωγικότητας, είναι αναγκαία η μεταφορά εργαζομένων σε νέες επιχειρήσεις που θα λειτουργούν "οικονομικά", και όχι "πολιτικά".

4. Φαύλος κύκλος ελλειμμάτων

Τα εσωτερικά ελλείμματα του δημοσίου τομέα είναι η κύρια αιτία των εξωτερικών ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών. Οι υπερβολικές δημόσιες δαπάνες και σπατάλες για βραχυρόνια πολιτικά οφέλη, οδήγησαν σε υπερβολική διόγκωση του ελλείμματος κάπου 19% του Ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ή περίπου ένα τρισεκ. δραχμές για το 1985. Η ίδια κατάσταση συνεχίστηκε και το 1986 και μετά με υπερβολικά δημόσια ελλείμματα (κρατικού προϋπολογισμού και δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών).

Οι τεράστιες δαπάνες αυξάνουν την ζήτηση εισαγομένων αγαθών, που με την σειρά τους οδηγούν σε τεράστια ελλείμματα, στο εμπορικό ισοζύγιο και επιδεινώνουν την οικονομική κατάσταση της χώρας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Για τον φαύλο κύκλο των εσωτερικών και εξωτερικών ελλειμμάτων και τη χειροτέρευση της δανειοληπτικής ικανότητας της χώρας δεν θα πρέπει να ρίχνεται το βάρος στην υπερκατανάλωση, δηλαδή στο ότι ο ελληνικός λαός καταναλώνει

περισσότερα από ότι παράγει.

Όπως τονίστηκε και πριν, οι καταναλωτές σ'όλο τον κόσμο αναμένεται να συμπεριφέρονται λογικά και να επιδιώκουν το συμφέρον τους. Έτσι, όταν έχουν εισοδήματα, θα προσπαθήσουν να αγοράσουν αγαθά (αυτοκίνητα, τηλεοράσεις κ.λ.π.) ιδιαίτερα όταν προβλέπεται, ν'αυξηθούν οι τιμές τους. Υπεύθυνη σ'αυτό το σημείο είναι η αδέξια οικονομική πολιτική που οδηγεί, με τις υπερβολικές δημόσιες δαπάνες, σε υπερκατανάλωση και άλλα αδιέξοδα.

Παρόμοια ελλείμματα κρατικά και εξωτερικού εμπορίου υπάρχουν και στις ΗΠΑ. Η διαφορά είναι ότι στις ΗΠΑ εισρέουν πάνω από 100 δις δολάρια το χρόνο από ξένους επενδυτές και καταθέτες που καλύπτουν πάνω από τα μισά κρατικά ελλείμματα, ενώ στην Ελλάδα δεν συμβαίνει το ίδιο. Αν η εισροή αυτή των ξένων κεφαλαίων σταματήσει, ή το χειρότερο αν οι ξένοι αποσύρουν τα ρευστά κεφάλαιά τους από τις ΗΠΑ τότε υπάρχει κίνδυνος η αμερικανική οικονομία να βυθιστεί σε κρίση. Γι'αυτό στην Αμερική, όπως και στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες, επιβάλλεται να εφαρμοστούν δραστικά μέτρα περιορισμού των κρατικών ελλειμμάτων που θα οδηγήσουν και στη μείωση των ελλειμμάτων εξωτερικού εμπορίου.

Παρά τα μέτρα λιτότητας που λαμβάνονται ο φαύλος κύκλος των ελλειμμάτων και η αύξηση του εξωτερικού χρέους προβλέπεται να συνεχιστεί και στο μέλλον. Τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού το 1988 ήταν 957 δις δραχμές, σε σύγκριση με 772 το 1987 και 594 δις το 1986.

Έτσι λοιπόν, η πληρωμή των τοκοχρεολυσίων κάθε χρόνο καθίσταται ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Εκτός από το συνάλλαγμα που χρειάζεται για πληρωμή των ετησίων εισαγωγών, απαιτούνται και πρόσθετα έσοδα για την πλη-

ρωμή τόκων και μέρος των χρεών που είναι ληξιπρόθεσμα.

Ετσι, ένα σημαντικό μέρος των εσόδων από τις εξαγωγές ή από άδηλους πόρους διατίθεται κάθε χρόνο για τις πληρωμές αυτές. Δηλαδή όλο και περισσότερες παραγωγικές πηγές της χώρας χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση του χρέους. Και επειδή δεν υπάρχουν πλεονάσματα στο ισοζύγιο πληρωμών για την καταβολή των τοκοχρεολυσίων, νέα δάνεια συνάπτονται, το χρέος μεγαλώνει και η εξάρτηση της χώρας από ξένους πιστωτές αυξάνει.

Οπως έχει ήδη αναπτυχθεί, η κύρια αιτία της συσσώρευσης εξωτερικού χρέους και η αύξηση των τοκοχρεολυσίων είναι οι τεράστιες δαπάνες του δημόσιου τομέα. Αποτέλεσμα αυτών των υπερβολικών ελλειμμάτων και των χρεών είναι η υψηλή φορολογία και τα μέτρα λιτότητας που επιβάλλονται και προβλέπεται ότι θα συνεχιστούν να επιβάλλονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΚΑΙ Ε.Ο.Κ.

1. Ισοζύγιο εξωτερικού εμπορίου

Από την αρχαιότητα η Ελληνική οικονομία στηρίζεται στο εξωτερικό εμπόριο. Οι εισαγωγές εμπορευμάτων ήταν πάντοτε και ακόμα συνεχίζουν να είναι μεγαλύτερες από τις εξαγωγές.

Η διαφορά καλυπτόταν, σε μεγάλο ποσοστό από τους άδηλους πόρους, δηλαδή από τα έσοδα τουρισμού, ενώ το εμπορικό ισοζύγιο είναι πάντοτε αρνητικό και τα ελλείμματα αρκετά μεγάλα, το ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών, που περιλαμβάνει και άδηλους πόρους, παρουσιάζει κατά πολύ, μικρότερα ελλείμματα, όπως φαίνεται στον πίνακα 16.

Τα ελλείμματα του εξωτερικού εμπορίου αυξήθηκαν σημαντικά μετά το 1973, όπως και μετά το 1979, λόγω των δύο απότομων αυξήσεων των τιμών πετρελαίου από την ΟΠΕΚ στα δύο αυτά χρόνια. Αντίθετα, η μείωση των τιμών πετρελαίου από το 1981 έφερε μείωση των ελλειμμάτων του εξωτερικού εμπορίου.

Η εξέλιξη των εξαγωγών παρουσιάζει κάποια σχετική μείωση από το 1981, ενώ οι εισαγωγές αυξάνονται. Αυτό σημαίνει ότι τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου τρεχόντων λογαριασμών και στην συνέχεια η αύξηση του εξωτερικού χρέους οφείλονται κυρίως στις εισαγωγές. Κατά συνέπεια, η οικονομική πολιτική της χώρας, πρέπει να στραφεί στην παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων που θα μπορέσουν να υποκαταστήσουν τα εισαγόμενα αγαθά, αφού δεν προβλέπονται σημαντικά άλματα στις εξαγωγές. Μετά την ελευθερο-

ποίηση της αγοράς από την ΕΟΚ το πρόβλημα αυτό γίνεται πιο επιτακτικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΕΧΟΝΤΩΝ ΛΟΓ/ΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(ΕΚΑΤ.ΔΟΛΛΑΡΙΑ)

	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Ισοζύγιο Εξωτερικού Εμπορίου	Ισοζύγιο Τρεχόντων Λογαριασμών
1960	460	210	- 250	- 55
1970	1.509	612	- 897	- 422
1975	4.320	1.960	-2.360	- 877
1976	4.922	2.228	-2.694	- 929
1977	5.686	2.523	-3.163	- 1.075
1978	6.498	2.999	-3.499	- 955
1979	8.947	3.932	-5.015	- 1.886
1980	9.650	4.093	-5.557	- 2.209
1981	10.149	4.772	-5.377	- 2.408
1982	8.910	4.141	-4.769	- 1.892
1983	8.400	4.106	-4.294	- 1.878
1984	8.624	4.394	-4.230	- 2.132
1985	9.346	4.293	-5.053	- 3.276

Σημείωση: Εισαγωγές και Εξαγωγές FOB

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο και International Monetary Fund (IMF), International Financial Statistics, διάφορες εκδόσεις.

2. Αποθέματα εξωτερικών συναλλαγμάτων

Ο πίνακας 17 παρουσιάζει τα επίσημα αποθέματα εξωτερικού συναλλάγματος και χρυσού κατά την δεκαετία 76-86. Για να αυξηθούν τα συναλλαγματικά διαθέσιμα και να βελτιωθεί, η εμπιστοσύ-

νη των επενδυτών στην οικονομία θα πρέπει να νομιμοποιηθεί μόνιμα ή κατοχή και η κατάθεση συναλλάγματος από όλους τους Έλληνες χωρίς περιορισμούς στις αναλήψεις.

Τα συναλλαγματικά αποθέματα συνδέονται άμεσα με τον εξωτερικό δανεισμό. Όταν τα αποθέματα αυτά μειώνονται η χώρα αναγκάζεται να δανείζεται από το εξωτερικό. Η συναλλαγματική πολιτική παίζει σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις των συναλλαγματικών αποθεμάτων, εκτός από την ανισορροπία στη συνολική ζήτηση, σε σχέση με την εγχώρια προσφορά.

Ενώ η δραχμή έχει σχέση με τα ξένα νομίσματα κυρίως των ευρωπαϊκών χωρών, στην ουσία είναι περισσότερο δεμένη με το δολλάριο, με το οποίο πληρώνει τις εισαγωγές πετρελαίων και άλλων προϊόντων. Η ανατίμηση της δραχμής έναντι του δολλαρίου, παρόλο που ο πληθωρισμός της Ελλάδας είναι πολύ μεγαλύτερος από αυτόν των ΗΠΑ και το ισοζύγιο πληρωμών έχει ελλείμματα, ασκεί πτωτική πίεση στα συναλλαγματικά αποθέματα. Όταν τα αποθέματα αυτά χαμηλώνουν, η χώρα αναζητά νέα δάνεια και η πιστοληπτική της ικανότητα μειώνεται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17
ΕΠΙΣΗΜΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΥ (ΕΚΑΤ.ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΗΠΑ)

Ετος	Συνάλλαγμα	Χρυσός	Γενικό σύνολο
1976	861	148	1.029
1977	1.032	159	1.207
1978	1.244	172	1.477
1979	1.298	176	1.518
1980	1.275	171	1.517
1981	957	157	1.189
1982	800	150	1.011
1983	810	142	1.042
1984	873	142	1.103
1985	785	863	1.734*
1986	1.003	841	2.360*

*Η αξία των διαθεσίμων σε χρυσό αναπροσαρμόστηκε με βάση το 65% του μέσου όρου τιμών αγοράς της συγγιάς χρυσού σε δολάρια ΗΠΑ τον Δεκέμβριο του 1985 και τον Δεκέμβριο του 1986.

3. Επίδραση της Ε.Ο.Κ.

Η σύνδεση της Ελλάδος με την ΕΟΚ, πρώτα σαν συνεργαζόμενο μέλος από το 1962 και δεύτερον σαν πλήρες μέλος από το 1981, είχε και συνεχίζει να έχει σοβαρές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών και στο εξωτερικό χρέος της χώρας. Η μείωση και τελικά η κατάργηση των δασμών ανάμεσα στα κράτη μέλη είχε σαν συνέπεια την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών αλλά πολύ περισσότερο την αύξηση των εισαγωγών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλα ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο, όπως δείχνει ο πίνακας 18.

Ο ανταγωνισμός της Ε.Ο.Κ. σε βιομηχανικά προϊόντα είναι και θα παραμείνει σοβαρός, επειδή η τεχνολογία και η οργάνωση παραγωγής και διανομής των αγαθών είναι πιο αναπτυγμένες σε σύγκριση με την Ελλάδα. Ακόμα και ορισμένα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, που θεωρείται ότι η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα, αντιμετωπίζουν ανταγωνιστική πίεση από την ΕΟΚ. Επιπλέον, με την συμφωνία της ΕΟΚ δεσμεύεται η Ελλάδα να εισάγει προϊόντα από χώρες που ορίζει η ΕΟΚ, έστω και αν οι τιμές για τα ίδια προϊόντα από τρίτες χώρες είναι πιο φτηνές. Για παράδειγμα, η ΕΟΚ, επιβάλλει την εισαγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων από χώρες μέλη της σε υψηλές τιμές, ενώ θα μπορούσαν να τα προμηθευτούν σε φτηνότερες τιμές από άλλες χώρες, όπως τις βαλκανικές γειτονικές χώρες. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα.

Όλα αυτά επιδρούν αρνητικά στο εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδος και αυξάνουν το εσωτερικό της χρέος με όλες τις δυσμενείς συνέπειες για την εθνική οικονομία, τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, αλλά και την εξάρτηση της χώρας από ξένες τράπεζες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18
ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΟΚ
(ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)

ΕΤΟΣ	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Ελλειμμα	Ελλειμμα με ΕΟΚ % επί συνόλου
1975	2.354,3	721,3	1.563,1	51,4
1976	2,372,0	863,6	1.508,4	45,3
1977	2,875,7	1.044,9	1.830,9	46,9
1978	3,335,0	1.251,2	2.083,8	48,0
1979	4,364,6	1.612,7	2.751,9	44,5
1980	4,234,8	1.640,6	2.594,2	37,8
1981	4,759,1	1.666,2	3.092,9	46,2
1982	4,695,5	1.541,6	3.153,9	53,2
1983	4,419,0	1.610,3	2.808,7	52,1
1984	4,411,0	1.766,8	2.644,2	49,4
1985	4,950,0	1.739,0	3.211,0	50,3
1986	5,902,1	2.396,6	3.505,5	61,7
1987				
Ιάν.-Αυγ.	4,945,9	1.929,1	3.016,4	65,4

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαία Στατιστικά Δελτία και ΔΑΤ.

4. Πλεονεκτήματα

Παρά τις δυσμενείς επιδράσεις στην ελληνική οικονομία από τον ανταγωνισμό των αναπτυγμένων Ευρωπαϊκών χωρών, ιδιαίτερα σε βιομηχανικά προϊόντα, η ένωση της Ελλάδας με την ΕΟΚ ήταν απαραίτητη, ιδιαίτερα από την άποψη μακροχρόνιων επενδύσεων για βελτίωση της παραγωγικότητας. Αν έμενε έξω από την ΕΟΚ, η Ελλάδα θα είχε οδηγηθεί σε χειρότερη οικονομική κατάσταση και αυτό διότι, το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της Ελλάδας, είναι με χώρες της ΕΟΚ, σε σύγκριση με 10% λιγότερο με τις ανατολικές χώρες, γύρω

στα 10% με χώρες του ΟΠΕΚ, και κάτω από 20% με χώρες του τρίτου κόσμου. Επιπλέον οι δημοκρατικοί θεσμοί της χώρας σταθεροποιούνται, και καλυτερεύουν από την ενωσή της με την ΕΟΚ, ενώ οι σχέσεις της με τις άλλες χώρες σχηματοποιούνται.

Όμως το άμεσο όφελος της Ελλάδας από την ΕΟΚ, είναι τα σημαντικά ποσά συναλλάγματος που λαμβάνει κάθε χρόνο για επιχορηγήσεις και άλλες πληρωμές. Ο πίνακας 19, δείχνει το καθαρό δημοσιονομικό όφελος της Ελλάδας σε Ευρωπαϊκές Νομισματικές Μονάδες. Από το 1981, που έγινε η Ελλάδα πλήρες μέλος της ΕΟΚ μέχρι και το 1986, το συνολικό ποσό που ελήφθη ήταν 5,1 δις ECU ή 5,6 δις δολάρια περίπου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 19
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΟΚ
(ΣΕ ΕΚΑΤ. ΕΝΜ Η ECU)

Χρόνος	Ποσά
1981	175
1982	685
1983	990
1984	960
1985	1.010
1986	1.273
1987	1.760
Σύνολο	6.853

Εκτιμήσεις , 255 δις δραχμών για το 1987 με 145 δραχμές κατά ECU

Με την επιχορήγηση του 1987 από την ΕΟΚ σε 1.760 εκατ. ECU το συνολικό όφελος έφτασε τις 6,9 δις ECU ή 7,5 δις δολάρια περίπου. Έτσι όπως αποδείχθηκε κατά το διάστημα της ένωσης της Ελλάδος με την ΕΟΚ, παρ'όλο που δεν μπήκε σε κανέναν οικονομικό παράδεισο, βγήκε μάλλον ωφελημένη με από την ένταξη στις Ευρωπαϊ-

κές Κοινοότητες. Ομως η πίεση ανταγωνισμού και οι οικονομικές ανισότητες μεταξύ της ΕΟΚ και της Ελλάδος συνεχίζονται ακόμη.

Το περιφερειακό ταμείο της ΕΟΚ είχε χρηματοδοτήσει έργα βασικής υποδομής αξίας πάνω από 200 δις δραχμές (ή 1,6 δις δολάρια) από το 1981-1987 . Με τέτοιες επενδύσεις σε έργα υποδομής δημιουργούνται οι βάσεις για θετικά ευεργετήματα για δημιουργία και λειτουργία εξαγωγικών και άλλων επιχειρήσεων που θα μπορούν να διεισδύουν στις ευρωπαϊκές και άλλες με κατάλληλη προσαρμογή και ειδικευση.

Άλλες δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται από τα Μεσογειακά Προγράμματα (ΜΟΠ) περιλαμβάνουν αναπτυξιακά έργα στην Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο. Η κοινοτική συμμετοχή στο συνολικό κόστος του ΜΟΠ των 631 εκατ. ECU ήταν 363 εκ. ECU . Εδώ περιλαμβάνονται έργα αρδευτικά , αλιείας, τουρισμού, βιομηχανίας, ενέργειας όπως και η βελτίωση λιμανιών, εκσυγχρονισμός κέντρων Υγείας, δημιουργία υποδομής στα Πανεπιστήμιο Πάτρας και Ιωαννίνων και η ζεύξη Ρίου - Αντιρρίου.

Εκτός από τη βελτίωση της Ελληνικής Οικονομίας από τις επενδυτικές αυτές δραστηριότητες, ενισχύεται το ισοζύγιο πληρωμών , αλλά αυξάνονται και τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας.

Με την σταδιακή κατάργηση των εμποδίων στη διακίνηση προϊόντων και συντελεστων παραγωγής από την ΕΟΚ, η ελληνική οικονομία πρέπει να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες και προκλήσεις. Η αποτυχία να ανταποκριθεί η χώρα στις προκλήσεις αυτές θα έχει επιπτώσεις όχι μόνο στον οικονομικό αλλά και στο κοινωνικό και εθνικό επίπεδο.

Σ'αυτήν την περίπτωση, τα ελλείμματα, στο ισοζύγιο πληρωμών θα συνεχίζουν, τα χρέη θα αυξάνουν και η χώρα θα οδηγείται σε μια περιθωριακή διεθνή θέση. Επομένως απαιτείται γρήγορος εκσυγχρο-

σμος και ανάπτυξη της οικονομίας για να μην χειροτερέψει η κατάσταση.

Στην πορεία διεθνοποίησης της Ελληνικής οικονομίας ειδικότερα μετά την εισοδό της στην ΕΟΚ δεν δόθηκε έμφαση στη σπουδαιότητα των επενδύσεων και της προσφοράς, όπως δόθηκε στη ζήτηση και την κατανάλωση, με αποτέλεσμα την εμφάνιση και συνέχιση των τεράστιων ελλειμμάτων.

5. Σχέση ελλειμμάτων και επιχορηγήσεων

Από τα στοιχεία που αναφέρθηκαν, φαίνεται ότι μέρος των επιχορηγήσεων της ΕΟΚ σχετίζεται έμμεσα τουλάχιστον, με τα αυξανόμενα ελλείμματα της Ελλάδας με την ΕΟΚ, λόγω του εντατικού της ανταγωνισμού μετά την ένωσή της το 1981. Το ίδιο μπορεί να ευπρωθεί και γαι την εγγύηση που έδωσε η ΕΟΚ για το δάνειο των 1.700 εκατ. δολλαρίων που έκανε η Ελλάδα με ξένες τράπεζες. Η τελευταία δόση του δανείου, 300 εκατ. δυτικών γερμανικών μάρκων για πέντε χρόνια με επιτόκιο 5% το συνήψε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για λογαριασμό της Ελλάδος το Φεβρουάριο του 1987 από όμιλο επτά τραπεζών. Το προηγούμενο μέρος ήταν 25 δις γιέν Ιαπωνίας και τα δύο προηγούμενα απ' αυτό ήταν 350 εκατ. και 250 εκατ. δολάρια αντίστοιχα.

Όλα αυτά δείχνουν ότι η Ελλάδα έχει προβλήματα σχετικά με τη πιστοληπτική ικανότητά της στο εξωτερικό. Τα Ιαπωνικά δάνεια, έγιναν κατά κύριο λόγο για τη διατήρηση και βελτίωση της αγοράς των Ιαπωνικών προϊόντων στην Ελλάδα. Δηλαδή γίνονται δάνεια σε χώρες με ελλείμματα για να συνεχίσουν να ξοδεύουν και να αγοράζουν προϊόντα από τις πιστώτριες χώρες. Αλλά αυτή η πολιτική, δημιουργεί προβλήματα, όπως πληρωμές τοκοχρεολυσίων κάθε χρόνο, ιδιαίτερα όταν η χώρα έχει υψηλό εξωτερικό χρέος και παίρνει δάνεια, όπως η Ελλάδα.

Οι δυσκολίες στην πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας αντικατοπτρίζονται με τους περιορισμούς και τη λιτότητα που έχουν επιβληθεί από τον Οκτώβριο του 1985 και συνεχίζονται ακόμα και σήμερα.

Επιπλέον, σαν αποτέλεσμα της έλλειψης επενδύσεων και της αλόγιστης οικονομικής πολιτικής, οι πραγματικοί μισθοί, και τα ημερομίσθια των εργαζομένων μειώθηκαν τα τελευταία χρόνια και συνεχίζονται να μειώνονται. Ενώ το 1980 το κατά κεφαλή εισόδημα αντιπροσώπευε το 59% του Μέσου Κοινοτικού εισοδήματος, το 1985 αντιστοιχούσε στο 57,1%, που ήταν χειρότερα και από αυτό το 1975. Και πάλι για να καλυφθεί αυτή η καθυστέρηση χρειάζεται ένας δυναμικότερος ρυθμός ανάπτυξης που απαιτεί τη δημιουργία ευνοϊκού οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος για ενθάρρυνση επενδύσεων και αύξηση της παραγωγής και παραγωγικότητας.

Ένας άλλος λόγος αύξησης των ελλειμμάτων και των χρεών της χώρας, παροδικός, ήταν και η συντόμευση της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ πριν από την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να υιοθετηθούν οι απόψεις της ΕΟΚ για ποσοτώσεις στις εξαγωγές των ελληνικών κρασιών και για περιορισμούς στα κλωστοϋφαντουργικά και άλλα προϊόντα, πράγμα που οδήγησε στη μείωση των εξαγωγών της Ελλάδας και την αύξηση των εμπορικών της ελλειμμάτων. Για να αμβλύνει τις δυσμενείς επιπτώσεις, η Ελλάδα υπέβαλε "Μνημόνιο" στις 19.3.1982 για αναγνώριση ιδιαιτερότητας και ειδικής μεταχείρισης. Η αποδοχή του "Μνημονίου" αυτού από την ΕΟΚ, είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση της πολιτικής για υιοθέτηση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) και την αύξηση των παροχών στους Έλληνες αγρότες, αλλά και την κατασκευή αρδευτικών έργων, βελτίωσης μεταφορών και άλλων παραγωγικών επενδύσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ

ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Οι αιτίες της χρέωσης του κράτους

Το ελληνικό κράτος υποφέρει σήμερα από ένα βαρύ χρέος, η εξυπηρέτηση του οποίου περιορίζει σημαντικά, τις δυνατότητες αύξησης άλλων σοβαρών κονδυλίων για την ανάπτυξη της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας. Το συνολικό χρέος την τελευταία εικοσιπενταετία έφθασε σε πρωτοφανή ύψη. Ετσι λοιπόν τα ποσά που ξοδεύει το κράτος, για την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους, στα τελευταία 25-30 χρόνια αυξήθηκαν γρηγορότερα από την αύξηση των νέων δημοσίων δανείων, των τακτικών εσόδων του προϋπολογισμού και του εθνικού εισοδήματος.

Το ερώτημα που μπορεί να θέσει κανείς σ' αυτό το σημείο είναι γιατί το κράτος κάθε χρόνο ξοδεύει περισσότερα από τα τακτικά του έσοδα. Στο ερώτημα αυτό η πιο συνηθισμένη απάντηση αυτών που ευθύνονται, γι' αυτό, είναι ότι το κράτος ξοδεύει περισσότερα, γιατί εκτός από τα γνωστά κονδύλια των τακτικών δαπανών, αναλαμβάνει και το βάρος των υψηλών δημοσίων επενδύσεων, τα ποσά των οποίων κατά ένα μέρος καλύπτονται από το πλεόνασμα του τακτικού προϋπολογισμού και κατά το άλλο και μεγαλύτερο μέρος από τον νομισματικό δανεισμό.

Αν όμως το κράτος, στη μεταπολεμική περίοδο αναλάμβανε να ξοδεύει περισσότερα για επενδύσεις αναπτυξιακού χαρακτήρα, δεν θα είχε φτάσει στη σημερινή δύσκολη κατάσταση, γιατί οι αναπτυξιακοί στόχοι, υλοποιούμενοι, δημιουργούν εισοδήματα όχι

μόνο για την πληρωμή των δανείων αλλά και για υγιή συσσώρευση κεφαλαίων.

2. Τα εξωτερικά δάνεια δεν έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα

Οι προσπάθειες αντιμετώπισης του εξωτερικού χρέους δεν θα πρέπει να περιορίζονται στην συγκράτηση των δαπανών του δημοσίου ή στην οποιαδήποτε αύξηση των τακτικών εσόδων, αλλά πρέπει κυρίως να κατευθύνονται σε μια συστηματική διαδικασία ανάπτυξης της οικονομίας, όχι μόνο με την ποσοτική αλλά και με την ποιοτική έννοια του όρου.

Όταν γίνεται λόγος για τον αναπτυξιακό ρόλο που μπορεί να παίξει ο εξωτερικός δανεισμός ασφαλώς μπορούμε να αναφέρουμε αρκετές θετικές επιδράσεις του, πλην όμως ο ρόλος αυτός, προκειμένου για την χώρα μας, πρέπει να εξετάζεται στο φως της βασικά αρνητικής μας εμπειρίας μέχρι σήμερα. Η κοινή γνώση στη χώρα μας, γνωρίζει ότι τα εξωτερικά δάνεια δεν είχαν μέχρι σήμερα αναπτυξιακό χαρακτήρα, αλλά συνέβαλαν στην διεύρυνση και ένταση της εξάρτησης. Αυτό φαίνεται και από το αυξανόμενο μέγεθος του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας, καθώς και τα υπέρογκα ποσά της εξυπηρέτησής του.

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι το μέγεθος του εξωτερικού χρέους μιας χώρας, αυτό καθαυτό, δεν αποτελεί μοναδικό κριτήριο εκτίμησης της κατάστασης της οικονομίας της. Πέρα από το κατά κεφαλή μέγεθός του, έχει σπουδαία σημασία ο τρόπος χρησιμοποίησής του ο βαθμός παραγωγικής και γενικότερα αναπτυξιακής απόδοσής του, και η δυνατότητα βαθμιαίας απαλλαγής της οικονομίας από την ανάγκη συνεχούς δανεισμού από ξένες τράπεζες.

Ωστόσο όμως και μόνον ο δείκτης του ύψους του εξωτερικού χρέους δεν είναι κάτι που μπορεί να μας αφήνει αδιάφορους. Όταν το εξωτερικό χρέος είναι ήδη υψηλό, πρέπει να μελετάται πολύ η οποιαδήποτε χρέωση της χώρας, ακόμη και αν η πρόσθετη αυτή χρέωση γίνεται, για την σίγουρη χρηματοδότηση αναπτυξιακών στόχων.

Η συνεργασία με το ξένο κεφάλαιο, είναι απαραίτητη, υπό ορισμένους όρους και τούτο όχι μόνο γιατί καμμία χώρα δεν είναι δυνατόν στις μέρες μας να στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στις δικές της δυνάμεις, αλλά και γιατί ειδικά η Ελλάδα έχει σήμερα ανάγκη ξένης τεχνολογίας, η οποία είναι δυνατό να εξασφαλιστεί με δάνεια, και ακόμα περισσότερο με εισροή ξένου επενδυτικού κεφαλαίου.

Η αναγνώριση σαν αναγκαίας της συνεργασίας με το ξένο κεφάλαιο, δεν σημαίνει ότι η εισροή ξένων κεφαλαίων είναι η μοναδική δυνατότητα της χώρας. Όταν επομένως χρειάζεται η συνεργασία με το ξένο κεφάλαιο πρέπει οπωσδήποτε να μπούν ορισμένοι όροι και προϋποθέσεις μιας ουσιαστικής συνεργασίας, που θα ενίσχυε την διαδικασία της αυτόνομης ανάπτυξης του τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Η λιτότητα αποτέλεσμα των χρεών και του πληθωρισμού

Η φορολογική και γενικότερα η δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας επηρεάζεται ακόμα και κατευθύνεται από τις εξωτερικές υποχρεώσεις και δεσμεύσεις της χώρας έναντι των δανειστών μας. Το εξωτερικό χρέος της χώρας μας και τα τοκοχρεολύσια για την εξυπηρέτηση της έχει σαν συνέπεια η χώρα μας να δέχεται δεσμευτικούς όρους για την συνέπεια της εσωτερικής οικονομικής της πολιτικής και οδηγούμαστε στην εισαγωγή φορολογικών και άλλων ρυθμίσεων, οι οποίες φέρνουν πρόσθετα έσοδα για την κάλυψη ελλειμμάτων και εξόφληση των χρεών.

Σας παράδειγμα έχουμα το πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας, που τέθηκε σε εφαρμογή το 1985 και είναι κατά κύριο λόγο απόρροια δεσμευτικών όρων που τέθηκαν για την ανάλυση των δύο δόσεων του δανείου που εγγυήθηκε η ΕΟΚ. Αυτό βέβαια απαιτούσε μέτρα εξυγίανσης της οικονομίας που περιλάμβαναν την σταδιακή μείωση του πληθωρισμού μέσω της συγκράτησης μισθών και ημερομισθίων, περικοπές στις δημόσιες δαπάνες, αύξηση των πραγματικών επιτοκίων, έκδοση νέων εσωτερικών δανείων, μειώσεις των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών και αύξηση των φορολογικών εσόδων.

2. Επενδύσεις, ανάπτυξη και οικονομικό πρόβλημα

Η επιβράδυνση της μεγέθυνσης της ελληνικής ανάπτυξης της

οικονομίας οφείλεται αποκλειστικά σχεδόν στην μείωση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Από ποσοστό 22% του Α.Ε.Π. στις δεκαετίες του 1960 και του 1970, στη δεκαετία του 1980 έπεσαν κάτω από το 17% του Α.Ε.Π. Σ' αυτό συντέλεσε η μείωση τόσο των ιδιωτικών όσο και των δημοσίων επενδύσεων. Η μείωση όμως των δημοσίων επενδύσεων είναι ανεξήγητη, αδικαιολόγητα και καταστραφικά ως επιλογή οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό γιατί έτσι αναβάλλεται ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας υποδομής και γιατί μ' αυτό τον τρόπο υπονομεύεται η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα και των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Προκειμένου να δραστηριοποιηθεί οποιαδήποτε επιχείρηση χρειάζεται επαρκή δημόσια υποδομή και αυτός πρέπει να είναι ένας από τους πρωταρχικούς οικονομικούς ρόλους του κράτους. Ακόμα και η προσπάθεια μείωσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων δεν αποτελεί επαρκή λόγο για την συρρίκνωση των δημοσίων επενδύσεων και την αναβολή μεγάλων έργων υποδομής που έγινε στη δεκαετία του 1980, αλλά και μέρος της δεκαετίας του 1970.

Ωστόσο οι δημόσιες επενδύσεις είναι μικρό ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ οι ιδιωτικές αποτελούν το τετραπλάσιο ποσοστό και η μείωση τους υπήρξε πολύ σημαντικότερος λόγος ανησυχίας. Η μείωση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο σε παράγοντες που έχουν σχέση με την οριστική απραγωγικότητα του κεφαλαίου και το οριακό του κόστος. Τα τελευταία χρόνια είχαμε μια σειρά από εξελίξεις που μείωσαν την αποδοτικότητα των επενδύσεων και αύξησαν το κόστος του κεφαλαίου.

Βέβαια η μείωση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου και συνεπώς τα κίνητρα για επενδύσεις ήταν αποτέλεσμα περισσότερα των πετρελαϊκών σοκ που έγιναν το 1979, 1981 και 1985 και που σε

συνάρτηση με τον αυξημένο ανταγωνισμό στα πλαίσια της ΕΟΚ είχαν σαν αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση των διεθνών προγραμματικών επιτοκίων, τις αυξήσεις του κόστους εργασίας κτλ.

3α. Δανεισμός και ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων

Εκτός από την κεντρική διοίκηση, οι δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί (ΔΕΚΟ) παρουσιάζουν προβλήματα μεγάλων ελλειμμάτων και χρεών. Ειδικότερα από το 1980 και έπειτα τα ελλείμματα των ΔΕΚΟ μεγαλώνουν χρόνο με το χρόνο. Από 124 δις που ήταν το 1980 έφτασαν 155 δις το 1986. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των ελλειμμάτων (62%) το έχουν οι δημόσιοι οργανισμοί κυρίως το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ) και ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) και το υπόλοιπο το έχουν οι δημόσιες επιχειρήσεις.

Επίσης ορισμένες δημόσιες επιχειρήσεις όπως η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών (ΟΤΕ), η Ολυμπιακή Αεροπορία (ΟΕ), και οι Οργανισμοί Συγκοινωνιών Ελλάδος (ΟΣΕ) παρουσιάζουν οξύτατο πρόβλημα εξωτερικών χρεών. Συγκριτικά από το συνολικό χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων που ήταν το 1985 974,3 δις ένα ποσοστό 585,7 δις αποτελούσε εξωτερικό χρέος. Αυτό γιατί το ύψος και τα κριτήρια δανεισμού δεν αποφασίζονται από τις ίδιες τις επιχειρήσεις αλλά από τις νομισματικές αρχές, οι οποίες κρίνουν την ουσία σύμφωνα με τις εξελίξεις του ισοζυγίου πληρωμών, των διαθέσιμων πόρων, και την δυνατότητα πρόσβασης σε ξένες χρηματαγορές. Επειδή οι επιχειρήσεις αυτές, όπως γνωρίζουμε είναι υπηρεσίες κοινής ωφελείας, είναι μονοπωλιακής μορφής στην παροχή υπηρεσιών άρα και στην είσπραξη εσόδων η κεντρική διοίκηση, βολεύεται καλύτερα στο να οδηγήσει τις επιχειρήσεις αυτές να δανείζονται από το εξωτερικό. Με

την σειρά τους οι ξένοι πιστωτές προτιμούν τις επιχειρήσεις αυτές γιατί οι πιθανότητες είσπραξης των χρεών είναι μεγαλύτερες αλλά και σε περίπτωση αδυναμίας εξόφλησης των δόσεων των δανείων έχουν την δυνατότητα να απαιτήσουν μερική ή και ολική κυριότητα.

3β. Μεταβίβαση Προβληματικών επιχειρήσεων

Η ιδιωτικοποίηση ή μετοχοποίηση προβληματικών δημοσίων επιχειρήσεων που εφαρμόζεται με επιτυχία σε άλλες χώρες της ΕΟΚ φαίνεται να αποτελεί και την μακροχρόνια λύση για των δημοσίων ελλειμμάτων της Ελληνικής Οικονομίας.

Εκτός από την Βρετανία στην Γαλλία και σε άλλες χώρες της ΕΟΚ εφαρμόζονται μορφές αποκρατικοποίησης μέσω μιας απλοποιημένης διαδικασίας σε οποιαδήποτε δημόσια επιχείρηση συμπεριλαμβανομένου και των τραπεζών, γίνεται αλλαγή του καθεστώτος με μια απλή υπουργική απόφαση. Συγκεκριμένα, ο υπουργός στην δικαιοδοσία την οποία υπάγεται η κάθε δημόσια επιχείρηση μπορεί να εκχωρεί σε ιδιώτες ορισμένες δραστηριότητες της, και να αναθέτει έργα και προμήθειες σε τρίτους. Πιθανόν αυτός ο τρόπος ιδιωτικοποίησης να βοηθήσει και την Ελλάδα στην δημιουργία μιας "νέας επιχειρησιακής τάξης", με αποκεντρωτικά πλεονεκτήματα. Όμως στη διαδικασία αυτή της ιδιωτικοποίησης ή μετοχοποίησης σε ξένους επενδυτές πρέπει να προσεχθούν ώστε να μην γίνουν "κομπίνες" για να μην καταλήξουμε σε οπισθοδρόμηση και όχι στην ανάκαμψη την οποία περιμένουμε.

Το κριτήριο του συμφέροντος της εθνικής οικονομίας θα πρέπει να είναι πρωταρχικός σκοπός σε κάθε μεταβίβαση μέρος των δημοσίων επιχειρήσεων.

Ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις που δανείζονται στο εξωτερικό θα πρέπει να συγκρίνουν το κόστος κεφαλαίου από εξωτερικά ή εσωτερικά δάνεια μ'αυτά τα ποσά που προέρχονται από αύξηση της καθαρής περιουσίας με διάθεση νέων μετοχών ιδιοκτησίας στους εργατουπαλλήλους ή σε άλλους ιδιώτες ή επενδυτές του εσωτερικού ή και του εξωτερικού . Γιατί όταν η αναλογία των δανείων προς την καθαρή περιουσία είναι πολύ μεγαλύτερη τότε το κόστος του κεφαλαίου θα είναι μεγαλύτερο με όλα τα άσχημα συνεπακόλουθα για την επιχείρηση. Αυτό γιατί η χρηματοδότηση επιχειρήσεων με δάνειο είναι προτιμότερη από την χρηματοδότηση από έκδοση μετοχών ιδιοκτησίας μόνο στην περίπτωση που τα δάνεια είναι μακροχρόνια και σταθερά και με χαμηλά επιτόκια. Έτσι αν το κόστος κεφαλαίου με το δεύτερο τρόπο χρηματοδότησης είναι μικρότερο τότε θα πρέπει να προτιμηθεί η αύξηση του κεφαλαίου με αύξηση της συμμετοχικής ιδιοκτησίας. Επομένως είναι καθήκον των διευθυντών αυτών των επιχειρήσεων να βρούν ποιός είναι ο φθηνότερος τρόπος χρηματοδότησης χωρίς να επιβαρύνουν τη χώρα με πρόσθετα χρέη.

4. Μετατροπή εξωτερικών χρεών σε τίτλους ιδιοκτησίας

Όταν οι ξένοι πιστωτές και οι τράπεζες προβλέπουν ότι η εξόφληση των δόσεων θα γίνεται δύσκολα, τότε ζητούν την μετατροπή μέρους των χρεών σε τίτλους ιδιοκτησίας. Σ'αυτές τις περιπτώσεις, επενδυτικές τράπεζες ή εταιρείες εξωτερικού αγοράζουν μέρος του ελληνικού χρέους από τις πιστώτριες εμπορικές τράπεζες με έκπτωση π.χ. 20%. Έπειτα οι επενδυτικές αυτές εταιρείες εξαγοράζουν το χρέος αυτό στην Τράπεζα Ελλάδος σε εθνικό νόμισμα, ίσως και με μια άλλη έκπτωση π.χ. 10%. Στη συνέχεια οι επενδυτικές εταιρείες αυτές μπορούν να επενδύουν τις δρχ. αυτές σε νέες επιχει-

ρήσεις χρεωμένες ή παθητικές επιχειρήσεις του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα αποτελούν καλούς στόχους για τέτοιες εξαγορές.

Επίσης, μπορούν αν αγοραστούν μετοχές Ελληνικών Εταιρειών στο Χρηματιστήριο σε ποσοστό πάνω από 50% οπότε αποκτούν και την κυριότητα. Είναι επίσης πιθανόν πιστώτριες τράπεζες που έχουν δανείσει την Ελλάδα να μειώσουν τα κέρδη τους ή να παρουσιάσουν ζημίες για να καλύψουν μέρος των χρεών ή των τόκων που δεν προβλέπονται ότι θα εισπράξουν.

5. Το Δημόσιο Χρέος και οι συνέπειες του στη Δημοσιονομική πολιτική.

Σημαντικό αρνητικό ρόλο στην όλη διαδικασία έπαιξε τη δεκαετία του 1980 και η δημοσιονομική πολιτική. Μετά το 1983 τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα ουδέποτε έπεσαν κάτω από το 10% του ΑΕΠ. Επίσης, για πρώτησίως φορά στη μεταπολεμική ιστορία της Ελλάδος, τα ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 επέδειξαν ιδιαίτερα μεγάλη έξαρση σε εκλογικές περιόδους, όπως το 1981, το 1984-1985, και το 1989-90. Το 1991 ανέβηκαν στο 11% του ΑΕΠ, το 1985 έφθασαν στο 14,5% του ΑΕΠ και το 1989 έφθασαν στο 18%. Παράλληλα υπήρξε σημαντική αύξηση των εγγυήσεων του δημοσίου για δανεισμό από διάφορους φορείς, καθώς και έγκριση υψηλών ανεγγύκτων δανείων.

Η κατάσταση αυτή σε συνδυασμό με τα σχετικά υψηλά επιτόκια και την κατάρρευση του ποσοτού οικονομικής μεγέθυνσης συνετέλεσε στην εκρηκτική αύξηση τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού χρέους. Σε αντίθεση με προσωρινά δημοσιονομικά ελλείμματα, τα οποία μπορούν να μειωθούν σχετικά γρήγορα και έτσι να εξαλειφθούν οι δυσμενείς τους συνέπειες, το δημόσιο χρέος όταν ξεφύγει από

ορισμένα όρια δεν μπορεί να μειωθεί πάρα πολύ αργά. Η σταθεροποίηση και μείωση του απαιτεί τη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων, που να υπερβαίνουν τις δαπάνες για τόκους, όταν ληφθεί και ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ.

Το δημόσιο χρέος αποτελεί μεγάλο βάρος για την οικονομία.

Η εξυπηρέτηση του απαιτεί πόρους που το δημόσιο μπορεί να εξασφαλίσει είτε επιβαρύνοντας του ιδιωτικό τομέα, με υψηλούς φόρους, είτε περιορίζοντας τις υπόλοιπες δραστηριότητές του. Είναι χαρακτηριστικό και αναφέρθηκε πρόσφατα και στη βουλή, ότι οι τόκοι που βαρύνουν το χρέος του συσσωρεύτηκη στη δεκαετία του 1980 υπερβαίνουν στο προϋπολογισμό του 1993 τις δαπάνες για μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, των στρατιωτικών και των σωματιών ασφαλείας (1.090 δις) και τις δαπάνες για Υγεία-Πρόνοια και Κοινωνική Ασφάλεια (1,150 δις) ενώ είναι υπερδιπλάσιος από τις δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού για την Παιδεία (577 δις). Αν δεν υπήρχαν οι τόκοι αυτοί θα μπορούσε να υπερδιπλασιαστεί το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (975 δις) ή να καταργηθεί ο φόρος εισοδήματος (1.186 δις) ή να καταργηθούν οι φόροι κατανάλωσης (1.129 δις).

Εκτός όμως από τις άμεσες συνέπειες του Δημοσίου Χρέους στη φορολογία και τις δημόσιες δαπάνες, άρα και για τις επενδύσεις, υπάρχουν και οι επιπτώσεις του στην εμπιστοσύνη των αποταμιευτών και των επενδυτών **άρα** και στην διαδικασία της ανάπτυξης. Για παράδειγμα όσο το χρέος αυξάνεται ως ποσοστό του ΑΕΠ υπάρχουν τάσεις για μελλοντικές φορολογικές αυξήσεις ώστε να εξυπηρετείται και τελικά να σταθεροποιηθεί σε κάποιο όριο. Αυτό όμως μειώνει την προσδωκόμενη αποδοτικότητα των επενδύσεων. Εκτός αυτού δημιουργούνται αμφιβολίες στους αποταμιευτές για το κατά πόσο το δημόσιο θα συνεχίσει να εξυπηρετεί

REVENUE - EXPENDITURES

II : 3. Αποτελέσματα της δημοσιονομικής διαχείρισης, Οικον. έτη 1985 μέχρι και 1989
Cash transaction of the State. Fiscal years 1985 through 1989

Εκατομμύρια δραχμές

Million drachmae

	1985	1986	1987	1988	1989	
I. Έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού	1.494.291	1.858.488	2.437.633	3.348.543	4.158.506	I. Revenue on the basis of ordinary budget
α) Άμεσοι φόροι	302.890	386.441	439.671	519.697	580.727	a) Direct taxes
β) Έμμεσοι φόροι	708.514	954.053	1.136.153	1.240.525	1.358.109	b) Indirect taxes
γ) Έσοδα κρατικών επενδύσεων	3.594	6.966	4.061	6.962	8.611	c) Revenue from state investments.
δ) Μεταβιβάσεις από Ευρωπαϊκές Κοινότητες	22.124	31.720	51.768	57.731	69.529	d) EEC transfers
ε) Δανεισμός	379.879	393.620	709.639	1.412.553	2.023.563	e) Lending
στ) Λοιπά έσοδα	77.290	85.688	96.341	111.075	117.967	f) Other revenue
II. Δαπάνες	1.776.937	2.166.461	2.748.331	3.717.916	4.592.579	II. Expenditures
1. Τακτικός προϋπολογισμός	1.545.459	1.894.895	2.460.555	3.373.923	4.169.370	1. Ordinary budget
α) Τρέχουσες δαπάνες	1.499.168	1.849.968	2.423.762	3.339.795	4.147.440	a) Current expenditures
β) Δαπάνες επενδύσεων ενταγμένες στο πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης (1)	46.291	44.927	36.793	34.128	21.930	b) Investment expenditures included in the economic development program (1)
2. Προϋπολογισμός επενδύσεων (Δ.Ε.Π.)	229.249	266.796	282.985	332.971	410.375	2. Investment budget
3. Δαπάνες NATO	2.229	4.770	4.791	11.022	12.834	3. NATO expenditures
III. Αποτελέσματα I - II	- 282.646	- 307.973	- 310.698	- 369.373	- 434.073	III. Results I -II
Κάλυψη	274.264	309.302	320.432	371.603	435.203	Financing
1. Μεταβιβάσεις από το εξωτερικό	11.523	36.527	40.061	56.002	62.959	1. Foreign sources
α) Εξωτερική βοήθεια (δωρεάν)	107	115	104	90	85	a) Foreign aid (grants)
β) Ειδικά έσοδα από NATO	3.662	6.431	6.205	12.916	14.856	b) Special NATO contribution
γ) Έσοδα από Ευρωπαϊκές Κοινότητες	7.754	29.981	33.752	42.996	48.018	c) EEC receipts
δ) Λοιπές (2)	—	—	—	—	—	d) Other (2)
2. Δάνεια	262.741	272.775	280.371	315.601	372.244	2. Loans
α) Εσωτερικού	5.633	767	2.407	140.000	112.196	a) Domestic
Έντοκα γραμμάτια	5.633	767	2.407	140.000	112.196	Interest bearing treasury bills
Δάνεια οικονομικής ανάπτυξης	—	—	—	—	—	Economic development loans
Λοιπά (3)	—	—	—	—	—	Other (3)
β) Εξωτερικού	257.108	272.008	277.964	175.601	260.048	b) Foreign
Αμερικανική βοήθεια (δάνεια)	—	—	—	—	—	American aid (loans)
Λοιπά δάνεια (4)	257.108	272.008	277.964	175.601	260.048	Other (4)

(1) ΣΥΚΕΑ, ορεινής οικονομίας κλπ.

(2) Βοήθεια Υπάτης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. Βοήθεια NATO για την αποστολή Ελλήνων υπακόρων στο εξωτερικό για μεταπαιδείση, απολήψεις παρά κρατών - μελών NATO έναντι παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και απολήψεις από Κοινωνικά Ταμεία κλπ.

(3) Χρεολύσια δανείων εσωτερικού και προϊόν ομολογιακού δανείου για αποζημίωση προς αποκατάσταση ακτημόνων.

(4) Προϊόν κάθε είδους από πηγές εξωτερικού για τη χρηματοδότηση του Προγράμματος Δημοσίων επενδύσεων, από την ΕΟΚ και από τη Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.

(1) SYKEA works, mountainous economy etc.

(2) Assistance granted by the UNO High Commissioner for the refugees. NATO assistance for fellowships awarded to Greeks to be trained abroad. receipts from member-countries for services rendered, receipts from EEC Funds etc.

(3) Amortization of domestic loans and proceeds of economic development State loans for restoring persons possessing no property.

(4) Any kind of loan from foreign sources for financing the public investments project, from the EEC and the International Rehabilitation and Development Bank.

ΕΣΟΔΑ - ΕΞΟΔΑ

Π : 4 Πηγές καλύψεως των ελλειμμάτων της δημοσιονομικής διαχείρισης, Οικον. έτη 1833 μέχρι και 1989

Εκατομμύρια δραχμές

Οικονομική χρήση Fiscal year	Πραγματικό έλλειμμα (-) ή πλεόνασμα (+) Net surplus (+) or deficit (-)	Επανορθώσεις Reparations	Κάλυψη ελλείμματος			
			Απολήψεις από Κοινωνικά Ταμεία κλπ. Receipts from EEC and other Funds	Δωρεών βοήθεια - Donations		
				Αμερικανικής Κυβερνήσεως From American Government	Διεθνών Οργανισμών From International Organizations	Εσοδα από NATO Receipts from NATO
1833 μέχρι και } 1944-45 through	- 7,0	—	—	—	—	
Σύνολο μέχρι } Total through	- 7.583,7	—	(4) 6.231,8	454,5	—	
1955-56	- 1.986,3	—	1.183,9	—	—	
1957	- 1.843,8	3,4	549,7	—	—	
1958	- 1.332,7	1,9	375,7	—	—	
1959	(1) - 2.308,0	2,8	747,3	27,7	—	
1960	(2) - 2.731,2	4,3	751,1	28,5	—	
1961	- 2.955,5	6,9	633,4	18,5	—	
1962	- 3.660,0	329,7	695,2	22,8	—	
1963	- 3.151,8	0,0	32,4	40,1	(6) 450,0	
1964	- 3.844,5	36,6	9,8	19,7	(7) 550,0	
1965	- 3.883,2	0,6	171,5	8,6	—	
1966	- 3.605,6	0,5	51,2	9,2	—	
1967	- 4.659,6	—	15,3	9,3	—	
1968	- 6.225,0	0,1	14,2	30,3	—	
1969	- 7.117,3	0,1	6,9	32,0	16,7	
1970	- 8.354,5	—	—	29,4	0,1	
1971	- 11.684,6	—	—	26,3	—	
1972	- 18.801,3	—	—	26,4	—	
1973	- 16.220,2	—	—	30,8	—	
1974	- 22.274,7	—	—	37,2	—	
1975	- 31.422,3	—	—	44,0	—	
1976	- 36.848,5	—	—	50,7	—	
1977	- 43.997,7	—	—	66,8	—	
1978	- 51.413,6	—	—	70,6	164,3	
1979	- 62.290,1	—	—	76,6	363,8	
1980	- 64.058,0	—	—	90,6	594,8	
1981	- 98.238,6	—	5.823,4	98,3	2.364,0	
1982	- 219.259,9	—	19.939,9	85,5	3.075,6	
1983	- 335.861,6	—	22.100,3	99,6	3.708,6	
1984	- 554.487,8	—	25.369,3	(9) 106,5	2.961,0	
1985	- 684.648,5	—	29.879,1	(9) 106,7	3.662,7	
1986	- 733.312,9	—	61.700,7	—	6.430,9	
1987	- 1.072.104,5	—	85.520,4	—	6.202,4	
1988: Τρέχοντος προϋπολ.	- 1.488.126,5	—	32.209,6	—	12.916,4	
Current budget						
Προϋπολ. επενδύσε.	- 326.009,5	—	42.995,6	90,7	—	
Invest. budget						
Σύνολο μέχρι και } 1988 Total through	- 8.934.225,4	386,9	325.538,3	24.248,3	45.656,4	
1989: Τρέχοντος προϋπολ.	- 2.092.049,2	—	36.177,5	—	14.856,2	
Current budget						
Προϋπολ. επενδύσε.	401.764,5	—	48.017,6	84,9	—	
Invest. budget						
Σύνολο μέχρι και } 1989 Total through	8.438.819,3	386,9	409.733,4	24.248,3	60.512,6	

Σημ.: Δεν περιλαμβάνονται τα αποτελέσματα της ανεισηροτήσεως 1948-49 μέχρι και 1951-52, γιατί οι δαπάνες τους, μετά την παρασχεθείσα βοήθεια, πραγματοποιήθηκαν με ιδιαίτερους, «εκτός προϋπολογισμού», λογαριασμούς.

* Περιλαμβάνονται και οι ειδικές προκαταβολές έναντι εντόκων γραμματίων.

** Περιλαμβάνονται και οι ειδικές προκαταβολές έναντι συναφθέντων δανείων εξωτερικού.

(1) Περιλαμβάνονται και δαπάνες επενδύσεων 23,6 εκατ. δραχμ., που πραγματοποιήθηκαν κατά το έτος αυτό και τακτοποιήθηκαν με τον προϋπολογισμό του οικον. έτους 1960.

(2) Δεν περιλαμβάνονται οι δαπάνες επενδύσεων 22,3 εκατ. δραχμ. που πραγματοποιήθηκαν κατά το οικον. έτος 1959 και τακτοποιήθηκαν με τον προϋπολογισμό του οικον. έτους 1960.

(3) Το ποσό αυτό δεν εμφανίζεται κατά τον ισολογισμό στη μερίδα «αποτελέσματα του προϋπολογισμού», γιατί δεν έχει εισαχθεί σε αυτόν, αλλά στο λογαριασμό «ειδικές προκαταβολές» προς το Δη-

μόσιο Ταμείο από την Τράπεζα της Ελλάδος, με ισόποση δόμηση των διαθέσιμων κεφαλαίων των Νομικών Προσώπων, επειδή δεν έχει ακόμη νομομοποιήσει η χρησιμοποίηση των κεφαλαίων αυτών.

(4) Το ποσό αυτό διατέθηκε για κάλυψη τακτικών δαπανών.

(5) Αντιμετωπίστηκε με προκαταβολές της Τράπεζας της Ελλάδος (άρθρο 55, παράγρ. 11 του καταστατικού αυτής).

(6) Από αυτά αποδεδειγμένα, κατά το οικον. έτος 1964, 315,4 εκατ. δραχμ.

(7) Από αυτά αποδεδειγμένα, κατά το οικον. έτος 1965, 133,0 εκατ. δραχμ.

(8) Δανεισμός Δημοσίου από την Τράπεζα της Ελλάδος για μερική αποκατάσταση βραχυχρόνιας τραπεζικής χρηματοδότησεως προς εργολήπτες έργων δημοσίων επενδύσεων.

(9) Έσοδα από επιδοτήσεις εταπεινών δανείων εξωτερικού.

REVENUE - EXPENDITURES

II:3. Αποτελέσματα δημοσιονομικής διαχείρισης. Οικον. έτη 1979 μέχρι και 1983
Cash transaction of the State. Fiscal years 1979 through 1983

Εις εκατομμύρια δραχμών

Million drachmas

	1979	1980	1981	1982	1983	
I. Έσοδα εξ εγχωρίων πόνων (πλην δανείων)	314.456	359.077	634.838	603.102	830.979	I. Revenue from domestic sources (excl. loans)
α) Άμεσοι φόροι	80.684	104.439	123.692	175.001	200.949	a) Direct taxes
β) Έμμεσοι φόροι	206.504	220.797	257.223	362.080	464.958	b) Indirect taxes
γ) Έσοδα κρατικών επενδύσεων	2.096	861	1.204	1.299	2.510	c) Revenue from state invest.
δ) Λοιπά έσοδα	25.172	32.980	(1)252.719	(1)64.722	(1)162.562	d) Other revenue
II. Δαπάναι	376.746	423.115	733.076	794.295	1.055.219	II. Expenditures
1. Τακτικός προϋπολογισμός	326.775	372.784	668.014	708.747	923.137	1. Ordinary budget
α) Τρέχουσαι δαπάναι	310.896	357.859	633.778	673.583	881.678	a) Current expenditures
β) Δαπάναι επενδύσεων μη ένταγμέναι εις τὸ πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξεως (8.100)	569	—	—	—	—	b) Investment expenditures not included in the economic development program (8.100)
γ) Δαπάναι επενδύσεων ένταγμέναι εις τὸ πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξεως (2) (8.200)	15.310	14.925	34.236	35.164	41.509	c) Investment expenditures included in the economic development program (2) (8.200)
2. Προϋπολογισμός επενδύσεων	49.682	50.285	63.689	83.726	129.185	2. Investment budget
3. Δαπάναι NATO	289	45	1.373	1.822	2.847	3. NATO expenditures
III. Αποτελέσματα I-II	-62.290	-64.038	-98.238	-191.193	-224.240	III. Results I-II
Κάλυψις	62.353	64.039	98.240	119.633	170.411	Financing
1. Μεταβιβάσεις εκ τὸς εξωτερικοῦ	443	685	8.285	7.691	9.390	1. Foreign sources
α) Έξωτερική βοήθεια (δωρεά)	79	91	98	86	100	a) Foreign aid (grants)
β) Ειδικά έσοδα εκ NATO	364	595	2.364	3.076	3.709	b) Special NATO contribution
γ) Έσοδα εξ Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	—	—	5.823	4.529	5.581	c) EEC receipts
δ) Λοιπά (3)	—	—	—	—	—	d) Other (3)
2. Δάνεια	61.911	63.354	89.955	111.942	161.021	2. Loans
α) Έσωτερικοῦ	41.450	37.276	47.010	64.299	83.126	a) Domestic
Έντοκα γραμμάτια	41.407	37.276	47.010	64.299	83.126	Interest bearing treasury bills
Δάνεια οικονομικής ανάπτυξεως	—	—	—	—	—	Economic development loans
Λοιπά (4)	43	—	—	—	—	Other (4)
β) Έξωτερικοῦ	20.461	26.078	42.945	47.643	77.894	b) Foreign
Αμερικανική βοήθεια (δάνεια)	20.461	26.078	42.945	47.643	77.894	American aid (loans)
Λοιπά δάνεια (5)	—	—	—	—	—	Other (5)
3. Ειδικά προκαταβολά Τραπεζής τής Ελλάδος έναντι συναρθροσμένων δανείων έσωτερικοῦ - εξωτερικοῦ	—	—	—	—	—	3. Special advances of the Bank of Greece against domestic-foreign loans

(1) Συμπεριλαμβάνεται: α) δανεισμός από τήν Τράπεζαν Έλλάδος και β) μεταβιβάσεις από τήν Ευρωπαϊκήν Κοινότητα.
(2) ΣΥΚΕΑ, όρεινή οικονομία κλπ.
(3) Βοήθεια Υπάτης Αρμοστίας ΟΗΕ διά τούς πρόσφυγας. Βοήθεια NATO δι' αποστολήν Έλλήνων υπακόρων εις έξωτερικόν πρός μετακαταβάνειν, απολήθειν παρά κρατών - μελών NATO έναντι παρεχομένων υπηρεσιών ως και απολήθειν από Κοινωνικά Ταμεία κλπ.
(4) Αποπληρωμή δανείων έσωτερικοῦ και προτόν όμολογιακού δανείου δι' αποπληρωσάν πρός αποκατάστασιν διατηρούμεν.
(5) Προτόν κάθε είδους από πηγές έξωτερικοῦ διά τήν χρηματοδότησιν τού Προγράμματος Δημοσίων επενδύσεων, από τήν ΕΟΚ και από τήν Διεθνή Τράπεζαν Ανασυγκροτήσεως και Ανάπτυξεως.

(1) Included: a) loans of the Bank of Greece b) transfers from EEC.
(2) SYKEA works, mountainous economy etc.
(3) Assistance granted by the UNO High Commissioner for the refugees. NATO assistance for fellowships awarded to Greeks to be trained abroad, receipts from member-countries for services rendered, receipts from EEC Funds etc.
(4) Amortization of domestic loans and proceeds of economic development State loans for restoring persons possessing no property.
(5) Any kind of loan from foreign sources for financing the public investments project from the EEC and the International Rehabilitation and Development Bank.

πλήρως το χρέος του , ή θα προσφύγει σε λύσεις όπως η πληθωριστική χρηματοδότηση και η υποχρεωτική μετατροπή του. Οι προσδοκίες αυτές κάνουν τα επιτόκια υψηλότερα και τις επενδύσεις χαμηλότερες.

Πριν από τη δεκαετία του 1980 η συσσώρευση δημοσίου χρέους; ήταν σχετικά αργή. Το μόνο ελλείμμα που υπήρχαν ήταν τα ελλείμματα του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων. Στη δεκαετία του 1980 ενώ στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ έγιναν σημαντικές προσπάθειες ελέγχου των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, στην Ελλάδα ανακαλύψαμε τη μαγεία της έντονα ελλειμματικής δημοσιονομικής διαχείρισης που κόντεψε να μας οδηγήσει σε χρεωκοπία.

Στον πίνακα 20 και 21 παρατηρούμε τα αποτελέσματα της δημοσιονομικής πολιτικής από τα έτη 1979 έως 1989 και περιλαμβάνονται όλα τα έσοδα τα έξοδα καθώς και βοήθειες άλλων χωρών. Στο πίνακα 22 βλέπουμε ποιές ήταν οι πηγές καλύψεως των ελλειμμάτων της δημοσιονομικής διαχειρήσεως από τα έτη 1833 έως 1989 αλλά συγκεκριμένα μπορούμε να παρατηρήσουμε μόνο τα έτη που μας ενδιαφέρουν.

6. Πληθωρισμός και Νομισματική Πολιτική

Μαζί με την αύξηση των ελλειμμάτων παρουσιάστηκε στη δεκαετία του 1980 και σημαντική αύξηση του μέσου πληθωρισμού. Η αύξηση αυτή είναι ακόμα πιο ανησυχητική αν ληφθεί υπόψιν ότι στη δεκαετία του 1980, ο πληθωρισμός μειώθηκε σημαντικά στις χώρες της ΕΟΚ και τους ΟΟΣΑ.

Όπως συνέβη και με την πτώση των επενδύσεων, η αύξηση του πληθωρισμού έγινε μόνιμη, γιατί υπήρξε επηρεασμός των σχετικών προσδοκιών . Λόγω της αύξησης των ελλειμμάτων, του χρέους και της ανεργίας και λόγω των αντιδράσεων της συναλλαγματικής και νομισματικής πολιτικής, δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι υπάρχουν

σημαντικά κίνητρα δημιουργίας πληθωριστικών εκπλήξεων. Τέτοιες πληθωριστικές εκπλήξεις δημιουργούνται για παράδειγμα μέσω αναπάντεχων υποτιμήσεων της αξίας του νομίσματος, ώστε βραχυχρόνια να μειωθεί η ανεργία, να βελτιωθεί το ισοζύγιο πληρωμών και να ελεγχθεί η αύξηση του χρέους. Οι φορείς του δημοσίου τομέα προσπάθησαν να προκαταβάλουν αυτές τις πληθωριστικές εκπλήξεις, με αποτέλεσμα μια ανεπιθύμητη κατάσταση στην οποία υπήρχαν μεγάλες αυξήσεις ονομαστικών μισθών που μέσω της αύξησης του κόστους οδηγούσαν σε αυξήσεις τιμών, (όταν το επέτρεψε η πολιτική τιμών), και κατόπιν η συναλλαγματική πολιτική βοηθούσε με γρήγορες διολισθήσεις ή υποτιμήσεις έτσι ώστε να μην επιδεινωθεί η διεθνής ανταγωνιστικότητα. Με τον τρόπο αυτό σταθεροποιήθηκε ο πληθωρισμός χωρίς υπάρχουν άμεσες επιδράσεις στην ανταγωνιστικότητα ή την ανεργία, παρά μόνο στις περιόδους που ο μηχανισμός αύξησης τιμών-μισθών εξουδετερώθηκε μέσω της εισοδηματικής πολιτικής.

Ο πληθωρισμός όμως προκάλεσε σημαντική ανακατανομή του εισοδήματος, παρά την ύπαρξη της ΑΤΑ για ένα μέρος των εισοδημάτων, καθώς και σημαντική αβεβαιότητα που συντέλεσε και αυτή στη μείωση των επενδύσεων και έμμεσα στα χαμηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης και την υψηλή ανεργία.

Δεν είναι τυχαίο ότι υπάρχει τέτοια αρνητική συσχέτιση μεταξύ ανάπτυξης και πληθωρισμού μεταπολεμικά στην Ελλάδα. Όταν υπήρχε υψηλή αποδοτικότητα των επενδύσεων και εμπιστοσύνη στη μελλοντική εξέλιξη της οικονομικής πολιτικής, τότε και επενδύσεις υπήρχαν και βεβαιότητα, ότι η κυβέρνηση δεν θα προσπαθήσει να εξευτελίσει το νόμισμα ώστε να προκαλέσει προσωρινή αίσθηση ευημερίας. Όταν όμως η εμπιστοσύνη αυτή κατέρρευσε τότε επηρεάστηκαν προς το χειρότερο και οι επενδύσεις και ο πληθωρισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

1. Γενικά

Είναι φανερό ότι το ύψος του εξωτερικού χρέους έχει ιδιαίτερη σημασία. Οποσδήποτε σε κάθε οικονομική κατάσταση μιας χώρας, υπάρχουν ορισμένα όρια αύξησης του εξωτερικού χρέους, η υπέρβαση των οποίων δεν είναι δυνατό να γίνει χωρίς βαριές συνέπειες για την χρεωνόμενη χώρα. Αν μια χώρα, όπως η Ελλάδα, έχει ήδη πλησιάσει τα όρια αυτά, πρέπει να κάνει ότι μπορεί ώστε να πετύχει την ανάπτυξη της χωρίς ξένο δανεισμό. Και αν ακόμα αυτό δεν είναι εφικτό, τότε να κάνει το πάν για να ελαχιστοποιήσει την ανάγκη προσφυγής σε ξένα δάνεια.

1α. Πως θα βγούμε από την κρίση

Από όσα έχουμε αναφέρει προκύπτει ότι η Ελληνική Οικονομία κατά το μισό της δεκαετίας του 1970 και 1980 ουσιακά αυτοπαγιδεύτηκε στην οικονομική κρίση.

Η αποτυχία αυτή άνοιξε το δρόμο στις εύκολες λύσεις. Αντί για τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα επέτρεπαν τη διατηρήσιμη αύξηση του βιοτικού επιπέδου επιλέχθηκε η προσωρινή λύση του δανεισμού. Η διαφορά μεταξύ των δύο επιλογών είναι ανάλογη της διαφοράς μεταξύ αφθονίας και ασωτείας. Η Αφθονία βασίζεται σε στέρεες βάσεις και είναι διατηρήσιμη. Ασωτεία όμως δημιουργεί και όταν γίνεται υπερκατανάλωση από δανεικά. Οι άτυχοι πειραματισμοί που έγιναν αυτά τα χρόνια σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπιστοσύνης στο μέλλον, στέρησε την πηγή των επενδύσεων, που τροφοδοτεί την ανάπτυξη και την αντικατέστησε με την αιμορ-

ραγία του κρατικού δανεισμού που την κατέστρεψε.

Προκειμένου να βγούμε από την κρίση απαιτείται η εξεύρεση τρόπου επαναδραστηριοποίησης της αναπτυξιακής μηχανής των επενδύσεων. Επίσης απαιτείται μείωση του πληθωρισμού με αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην αξία του νομίσματος και στην ικανότητα του κράτους να χρηματοδοτεί τις δαπάνες του χωρίς δανεισμό.

Προϋποθέσεις για να γίνει πραγματικότητα αυτό αποτελούν η διασφάλιση αποτελεσματικής λειτουργίας τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα, η εξυγίανση της λειτουργίας του μηχανισμού της αγοράς, η τόνωση του ανταγωνισμού, και ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας υποδομής. Επίσης απαιτείται η σταδιακή πτώση του δημοσίου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ, ένα αξιόπιστο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής, και η αύξηση της αποτελεσματικότητας των δημοσίων επιχειρήσεων.

Οι βασικές οικονομικές προϋποθέσεις που θα εξασφάλιζαν την έξοδο από την οικονομική κρίση ενδέχεται να περιέχονται στο οικονομικό πρόγραμμα του 1993 καθώς και στο πρόγραμμα σύγκλισης που συζητήθηκε πρόσφατα στη Βουλή.

Το πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας βασίζεται σε δύο άξονες: α. Την συνέχιση και ενίσχυση των διαρθρωτικών και θεσμικών μεταβολών στις αγορές, β. το δημόσιο τομέα που συντελούνται τα τελευταία χρόνια και γ. ολοκλήρωση της μακροοικονομικής προσαρμογής. Αυτή επιτυγχάνεται με την συνεχιζόμενη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της νομισματικής χρηματοδότησης, καθώς και με την σταθεροποίηση της ισοτιμίας της δραχμής. Αν αυτή η οικονομική πολιτική αυτή εφαρμοστεί έτσι όπως έχει καθοριστεί, εκτιμάται ότι θα υπάρξει ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων και του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ, έτσι ώστε το 1996 να ικανοποιεί η ελληνική οικονομία όλους τους όρους

που προβλέπει η συνθήκη του Maastricht.

Στο δημοσιονομικό του σκέλος, το πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας δεν προβλέπει άλλες αυξήσεις φορολογικών συντελεστών ή νέα φορολογικά μέτρα.

Στο νομισματικό του σκέλος το πρόγραμμα σύγκλισης προβλέπει ενίσχυση του αντιπληθωριστικού χαρακτήρα της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, με την πλήρη κατάργηση της νομισματικής χρηματοδότησης, τη σταδιακή σταθεροποίηση της ισοτιμίας της δραχμής και την ένταξη της στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, πιθανότατα εντός του 1993. Επίσης προβλέπεται η σταδιακή κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών στις βραχυχρόνιες κινήσεις κεφαλαίων, και μεγαλύτερη ανεξαρτησία της Τράπεζας Ελλάδος, στα πλαίσια και στα χρονικά περιθώρια που προβλέπει η συνθήκη του Maastricht.

Σε τελική ανάλυση η επιτυχία ή όχι της εξόδου της ελληνικής οικονομίας από την κρίση θα εξαρτηθεί επίσης και από μια σειρά αστάθμητων παραγόντων. Οι προσδοκίες ανατροπής βασικών συστατικών στοιχείων του προγράμματος σύγκλισης αρκούν για να δυσκολευτεί η προσπάθεια εξόδου από την κρίση και να ανατραπεί η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά περιθώρια. Για παράδειγμα, τυχόν προσδοκίες για ακύρωση των ιδιωτικοποιήσεων με σημαντική ζημιά των επενδυτών μπορεί να προκαλέσει αποτυχία των σχετικών διαδικασιών. Επίσης τυχόν προσδοκίες για ανατροπή της αυστηρής συναλλαγματικής πολιτικής μπορούν να αποσταθεροποιήσουν το ισοζύγιο, πληρωμών και την ισοτιμία της δραχμής. Και τυχόν προσδοκίες για ανατροπή του φορολογικού και του γενικότερου δημοσιονομικού καθεστώτος μπορούν να αποθαρρύνουν τις επενδύσεις. Η αυξημένη αβεβαιότητα που προκαλείται από τις διακυρήξεις αυτές αυξάνει τον κίνδυνο στα επιτόκια και επιβραδύνει την

πτώση του πληθωρισμού μέσω της διαδικασίας μισθών-τιμών.

Ιβ. Νέοι στόχοι για την άντληση πόρων για τις δανειακές ανάγκες

Η έκδοση ομολόγων στην ενχώρια αγορά σε αυτούσιο συνάλλαγμα και όχι απλά με ρήτρα συναλλάγματος, καθώς και ποικιλίες τίτλων σε ξένο νόμισμα, οι προεγγραφές και γενικότερα, η βελτίωση της ελκυστικότητας και αποδοτικότητας για τους επενδυτές των αξιολογίων του δημοσίου είναι οι νέοι στόχοι για την άντληση πόρων χρηματοδότησης των δανειακών αναγκών του κράτους και κάλυψης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Το ύψος τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού χρέους είναι τόσο που επιβάλλει την αναζήτηση κεφαλαίων από κάθε πηγή και τον προγραμματισμό χρηματοδότησης των δανειακών αναγκών του κράτους αλλά και τον εκσυγχρονισμό της έκδοσης και διακίνησης των τίτλων του Δημοσίου.

Εξετάζεται ακόμα το ύψος της αναγκαίας χρηματοδότησης από πηγές του εξωτερικού και τη δυνατότητα αξιοποίησης εναλλακτικών πηγών όπως π.χ. μακροπροθέσμων προγραμμάτων. Επίσης γίνεται επανεξέταση της δυνατότητας έκδοσης ομολόγων στην ενχώρια αγορά σε αυτούσιο συνάλλαγμα και όχι απλώς με ρήτρα συναλλάγματος. Παράλληλα, ζητείται να εξεταστεί η δυνατότητα βελτίωσης της ελκυστικότητας των τίτλων με ρήτρα συναλλάγματος, εφόσον παρέχεται η εξασφάλιση στους επενδυτές ότι η τιμή εξόφλησης δεν είναι χαμηλότερη από τη δραχμική τιμή έκδοσης.

Επίσης επιβάλλεται να αντιμετωπιστεί η ρύθμιση ληξιπρόθεσμων δανείων προς τις ΔΕΚΟ και τους ασφαλιστικούς οργανισμούς, τον προσδιορισμό των όρων ανάλυσης από το Δημόσιο υποχρεώσεων συνεταιριστικών οργανώσεων προς την ΑΤΕ και τη ρύθμιση των ομολόγων του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (προβληματικών)

που έχουν λήξει.

2. Η σημερινή πραγματικότητα

Αρκετά χρόνια έχουν περάσει μετά το ανοικτό ξέσπασμα της κρίσης και η κατάσταση παραμένει στάσιμη και σύμφωνα με αρκετούς παρατηρητές, κρίσιμη. Μπορεί να μην ήρθε τελικά η κατάρρευση παγκοσμίου νομισματικού συστήματος, όπως είχαν φοβηθεί πολλοί, αλλά ταυτόχρονα δεν βρέθηκε αυτόνομα η λύση του προβλήματος, όπως είχαν υποστηρίξει ορισμένοι πολλοί αισιόδοξοι.

Ουσιαστικά, το πρόβλημα παραμένει η αδυναμία των αναπτυσσόμενων χωρών να επιτύχουν μεταβίβαση απαιτούμενου πόρων προς τις δανείστριες χώρες με συνέχιση της πολιτικής λιτότητας που άρχισαν στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η προσαρμογή όμως αυτής της οικονομικής πολιτικής δεν είναι η καλύτερη και αυτό γιατί:

α. Τα περισσότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι οικονομίες των υπερχρεωμένων κρατών, συμπεριλαμβανομένων και την Ελλάδα, είναι διαρθρωτικά και μακροπρόθεσμα. Σταθεροποιητικά μέτρα, όπως αυτά που πήρε η Ελλάδα το 1985 θα πρέπει να έχουν προσωρινό χαρακτήρα και δεν μπορούν να υποκαταστήσουν μέτρα για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών. β. Η μεγάλη συμπίεση των μισθών στο πλαίσιο μέτρων λιτότητας προκαλεί, από ένα σημείο και μετά σοβαρές κοινωνικές και πολιτικές ταραχές.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι πολύ περίεργο ότι εξακολουθούν να υπάρχουν παρατηρητές της διεθνούς οικονομίας, αλλά και υπεύθυνοι φορείς που υποστηρίζουν ότι η λύση του προβλήματος του εξωτερικού χρέους δεν είναι μακροχρόνιο.

Δεδομένο είναι ότι αν δεν δοθεί κάποια μορφή άφεση του χρέους των υπερχρεωμένων κρατών, είναι δύσκολο να διανοηθεί κανείς ποιά εναλλακτική λύση θα μπορούσε να επισπεύσει την αναβίωση της εμπιστοσύνης των διεθνών φορέων στο παγκόσμιο νομι-

σματικό σύστημα.

3. Οικονομικό αδιέξοδο

Η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να δανείζεται συνέχεια τεράστια ποσά για την πληρωμή τοκοχρεολυσίων που είναι δυσβάστακτα. Σύμφωνα με το Δ.Ν.Τ., η χώρα θα πρέπει να δανειστεί στα επόμενα πέντε χρόνια 2 δις δολάρια περίπου το χρόνο, μόνο για την πληρωμή τοκοχρεολυσίων που μετά την περίοδο αυτή θα φτάσουν 4,4 δις το χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι το ισοζύγιο τρεχόντων λογαριασμών πρέπει όχι μόνο να μην έχει ελλείμματα, αλλά και να παρουσιάσει ισόποσα πλεονάσματα, πράγμα που είναι πολύ δύσκολο ως ακατόρθωτο.

Η μακριά ιστορία και η πικρή πείρα που έχει η Ελλάδα στον εξωτερικό δανεισμό μαρτυρούν τις σοβαρές δυσκολίες δανειοληπτικής ικανότητας που αντιμετωπίζει η χώρα μας σήμερα.

Τόσο οι ξένες τράπεζες όσο και οι διεθνείς οργανισμοί αρνούνται να δώσουν δάνεια στη χώρα στα μεταπολεμικά χρόνια, αν δεν ρυθμίζονταν τα προπολεμικά χρέη των ξένων ομολογιούχων.

Η λύση βρίσκεται στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας που προυποθέτει ενχώριες και ξένες παραγωγικές επενδύσεις. Ξένες επενδύσεις είναι προτιμότερες από δάνεια, διότι χρησιμοποιούνται για παραγωγικούς και εξαγωγικούς σκοπούς, αλλά μένουν και μακροχρόνια στην χώρα με πολλές πιθανότητες επανεπενδύσεως. Όμως για τη προσέλκυση χρειάζεται προκαθορισμένη πολιτική του κράτους, ώστε να αποφεύγονται αμφιβολίες και παρεξηγήσεις. Ετσι θα βελτιωθεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών και ταυτόχρονα με την εισροή κεφαλαίων, θα εισάγεται και σύγχρονη τεχνολογία που είναι απαραίτητη για να μπορέσει η χώρα ν'αντέξει στο

αυξανόμενο διεθνή ανταγωνισμό. Επίσης, ο απόδημος Ελληνισμός αναμένεται να παίξει, σημαντικό ρόλο στην εισροή κεφαλαίων υπό μορφή καταθέσεων συναλλάγματος ή παραγωγικών επενδύσεων.

4. Στρατηγική για το μέλλον

Οι εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία τα επόμενα 4-5 χρόνια θα προσδιοριστούν από δύο μείζονες παράγοντες: Το βαθμό συνεργασίας μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών, Δυτικής Γερμανίας και Ιαπωνίας για τον συντονισμό της παγκόσμιας οικονομικής πολιτικής των ανεπτυγμένων βιομηχανικών κρατών και από το ρυθμό της παγκόσμιας ρευστότητας που είναι προϋπόθεση για την οριστική λύση του προβλήματος του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών.

Όμως αν και η αύξηση της παγκόσμιας ρευστότητας είναι αναγκαία παραμένει να μην είναι ικανή συνθήκη για την επίτευξη του τελικού σκοπού. Με τα σημερινά δεδομένα, ο βασικός άξονας της νέας στρατηγικής πρέπει να είναι ο συντονισμός των ενεργειών ανάμεσα στις κυβερνήσεις, στις εμπορικές τράπεζες και τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς με στόχο τη δίκαιη κατανομή του βάρους από τις αναπόφευκτες απώλειες ορισμένων κεφαλαίων.

Χωρίς την ανάλυση θυσιών εκ μέρους των κυβερνήσεων των βιομηχανικών κρατών και το κυριότερο εκ μέρους πολυεθνικών εμπορικών τραπεζών, θα είναι αδύνατο για τις αναπτυσσόμενες χώρες να ξεφύγουν από το φαύλο κύκλο στον οποίο βρίσκονται εγκλωβισμένες.

Αυτό που έχει πρωταρχική σημασία είναι καταρχήν η συμφωνία για την επιδίωξη της νέας στρατηγικής και ειδικότερα ,

για την κατανομή του βάρους της προσαρμογής όχι μόνο μεταξύ των δανειζομένων χωρών, όπως γίνεται μέχρι τώρα, αλλά και μεταξύ των δανειστριών χωρών και των τραπεζών τους.

Η εφαρμογή της νέας στρατηγικής πρέπει να ανατεθεί στους διεθνείς οργανισμούς, που διαθέτουν πείρα πάνω στον τρόπο λειτουργίας του συστήματος διεθνών πληρωμών και στους μηχανισμούς αλληλεξάρτησης ανάμεσα στις κυβερνήσεις και τις πολυεθνικές τράπεζες.

Το Δ.Ν.Τ. πρέπει να χαράξει νέους προσανατολισμούς. Εφόσον τα προγράμματα σταθεροποίησης του Διεθνούς Οργανισμού λαμβάνουν υπόψιν τους τις κοινωνικές και πολιτικές ιδιαιτερότητες των υποχρεωμένων χωρών και εφόσον οι σχέσεις του Διεθνούς Οργανισμού με τις χώρες και τις εμπορικές τράπεζες είναι καλές, είναι δυνατόν οι έμψυχοι και οι άψυχοι παρα του να οδηγήσουν σε πέρας αυτό το δύσκολο έργο.

Για χώρες όπως η Ελλάδα που είναι εκτεθειμένες στο διεθνές εμπόριο αποκτά ιδιαίτερη σημασία, η αντιμετώπιση του εξωτερικού χρέους μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικής της θέσης που θα προέλθει από αύξηση της παραγωγικότητας.

Συνεπώς η λύση πρέπει να αναζητηθεί στα πλαίσια εξειδικευμένων ευέλικτων καλά οργανωμένων οικονομικών μονάδων που είναι αποτελεσματικές μέσα στις συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος.

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από περιορισμένη διαθεσιμότητα κεφαλαίου και βιομηχανικής πείρας που είναι παράγοντες που αποτελούν βασικούς περιορισμούς στην ανάπτυξη της οικονομίας της. Η δυνατότητα της να αξιοποιήσει το ανθρώπινο δυναμικό της μέσω της εξειδίκευσης καθώς και η δυνατότητα της να προσαρμοστεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες, να καθορίσει σε μεγάλο

βαθμό την αποχή ή την ένταξη μας σε μια διεθνοποιημένη οικονομία.

Για να γίνει όμως αύξηση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα, που μακροχρόνια θα οδηγήσει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μας και στη μείωση του εξωτερικού μας χρέους, θα πρέπει να τονίσουμε ιδιαίτερα δύο σημεία:

Πρώτον, ότι δεν αρκούν από μόνες τους οι επιμορφωτικές προσπάθειες αλλά χρειάζεται και η συστηματική ανάπτυξη του έμφυχου δυναμικού των επιχειρήσεων. Αυτό όχι σαν μέσο διόρθωσης αλλά σα τάση που προβλέπει στην αύξηση της απόδοσης των υλικών επενδύσεων.

Δεύτερον, πρέπει να ενισχυθεί η διαδικασία μεταφοράς τεχνολογίας και εξοπλισμού ανάλογα με την οικονομική πραγματικότητα και τις μεταβαλλόμενες ανάγκες της ευρύτερης αγοράς στην οποία απευθυνόμαστε. Αυτό σημαίνει ιεράρχηση των προτεραιοτήτων μας, των στόχων μας, και γνώση των αναγκών μας.

Επίσης πρέπει να γίνει συστηματικότερη ενίσχυση των επιχειρήσεων για την βελτίωση των τρόπων λειτουργίας και οργάνωσής τους. Χωρίς έρευνα δεν γνωρίζουμε την πραγματική μας κατάσταση, τις αδυναμίες μας και δεν μπορούμε να προγραμματίσουμε την πρόοδο μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χρηματικές σχέσεις της Ελλάδας με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (επιπτώσεις της ένταξης 1981-85).
Δημήτριος Σερέτης
- Το εξωτερικό χρέος και η αντιμετώπισή του (πρακτικά επιστημονικού διημέρου)
Οικονομικό επιμελητήριο
- Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας και οι επιπτώσεις του επί της εθνικής οικονομίας.
Νικόλαος Β.Γιάνναρης
- Μακροχρόνιες στατιστικές σειρές της Ελληνικής Οικονομίας Τράπεζα της Ελλάδος - Διεύθυνση Οικονομικών μελετών
- Περιοδικό οριοθετήσεις "Ιδέες για το αύριο"
Καθηγητή Μανεσιώτη, διευθυντής οικονομικών μελετών της Τράπεζας Ελλάδος
- Περιοδικό "Οικονομικός ταχυδρόμος". Τεύχος, Φεβρουαρίου 1993.
Λόγος - Αντίλογος. Πως θα ξεφύγουμε από την κρίση.
- Εφημερίδα "Εξπρές". Έτος 31ο Αριθ. φύλλου 8986.
Κυριακή 7 Μαρτίου 1993. Νέοι στόχοι για την άντληση πόρων για τις δανειακές ανάγκες.
- Εφημερίδα "Εξπρές". Τετάρτη 24 Φεβρουαρίου 1993.
Νομισματικοί και πιστωτικοί στόχοι για το 1993.

